
ЧЛАНЦИ

Др Ивица Јанковић
професор на Правном факултету у Крагујевцу

UDK 336.6

Плаћање кад постоји више дугова и делимично плаћање дуга

Резиме

У чланку се указује на правила која важе о редоследу испуњења ако дужник дугује повериоцу више износа по више правних основа, и о урачунавању испуњења у случају кад дужник дугује повериоцу уз главни дуџ и трошкове и камату, а плаћање је мањи износ од износа који је потребан да би његова обавеза била испуњења у целости. Према југословенском праву, ако постоји више дугова урачунавање се врши оним редом како су се споразумели дужник и поверилац. Ако дужник није ништа изјавио о урачунавању, новчане обавезе се подмирују оним редом како је која доспела за испуњење. Кад дужник поред главнице дугује и камату и трошкове, урачунавање се врши тако што се прво отплаћују трошкови, затим камата и најзад главница. Дужник не може својом изјавом мењати овај редослед намирња.

Кључне речи: новчане обавезе, редослед испуњења новчаних обавеза, делимично испуњење новчане обавезе.

Новчане обавезе имају знатне специфичности. Између правила која важе за новчане обавезе и правила која важе за новчане обавезе постоје значајне разлике. У Закону о облигационим односима¹⁾ се зато налази посебан одељак који носи

наслов "новчане обавезе" (чл. 394-402). Али, и многи други чланови тог закона и других прописа односе се само на новчане обавезе. Између осталог, постоје посебна правила о редоследу испуњења ако дужник дугује повериоцу више износа по више правних основа, и о урачунавању испуњења у случају кад дужник дугује повериоцу уз главни дуг и трошкове и камату, а платио је мањи износ од износа који је потребан да би његова обавеза била испуњења у целости.

Редослед плаћања ако постоји више дугова

Дешава се да дужник дугује повериоцу више износа по разним правним основама, а платио је суму која није довољна за подмирење свих тих дугова. У таквим случајевима прихваћена су за урачунавање испуњења (тзв. импутацију) у разним земљама различита правила:

- урачунавање се врши према споразуму повериоца и дужника, а ако таквог споразума нема, онда онако како дужник одреди, или према законским правилима ако дужник није ништа одредио;

- урачунавање се врши према споразуму повериоца и дужника, а ако таквог споразума нема примењују се законска правила;²⁾

- урачунавање се врши онако како је одредио дужник, а ако он ништа у том погледу није одредио, то право припада повериоцу, односно ако га поверилац није користио примењују се законска правила;³⁾

- урачунавање се врши оним редом како је одредио дужник, а ако он то право није искористио примењују се законска правила;⁴⁾

- ред урачунавања одређује дужник, а ако он то право није искористио, оно прелази на повериоца (англосаксонско право);⁵⁾

- ако нема споразума повериоца и дужника, а у питању је привредни однос, суд ће у случају спора ценити која је била вероватна намера уговорних страна у погледу гашења обавеза, водећи рачуна и о интересима повериоца и о интересима дужника.⁶⁾

Примењује се да изнети системи нарочито воде рачуна о интересима дужника. Дужник, сам или у споразуму са повериоцем, одређује које се обавезе жели ослободити извршеном исплатом. Ни у једној земљи немају у погледу урачунавања

1. "Сл. лист СФРЈ", бр. 29/78.

2. Аустријски Општи грађански законик, § 1415.

3. Француски Грађански законик, члан 1253; швајцарски Законик о облигацијама, члан 87.

4. Немачки Грађански законик, § 366. став 1; италијански Грађански законик, члан 1193. став 1.

5. "Chitty on Contracts", general editor A. G. Guest, volume I, London, 1983, Nos 1422-1424, стр. 792 и 793.

6. Становиште француске судске праксе, према Houin, R. et Rodiere, R., "Droit commercial", Paris, 1981, No 513, стр. 323.

испуњења законске одредбе јачу правну снагу од воље дужника, односно заједничке воље дужника и повериоца.

У нашем праву прихваћено је прво од изнетих решења. Урачунавање се врши оним редом како су се споразумели дужник и поверилац. Најчешће у пракси, они ће такав споразум покушати да закључе онда кад дужник буде имао намеру да изврши плаћање. Али, дужник не мора имати неког интереса да постигне споразум са повериоцем о редоследу урачунавања. Јер, ако о томе не постоји споразум дужника и повериоца, урачунавање се врши оним редом како је то одредио дужник. Он то може одредити најкасније приликом плаћања. Тако, дужник може у вирманском налогу назначити на који се од његових дугова односи износ који плаћа повериоцу тим налогом.⁷⁾ Ако дужник није ништа изјавио о урачунавању, новчане обавезе се подмирују оним редом како је која доспела за испуњење.⁸⁾

Према нашем праву, поверилац не може сам одредити које ће се његово потраживање подмитити уплатом коју је примио од дужника.⁹⁾ Међутим, треба сматрати да су поверилац и дужник споразумно одредили редослед урачунавања ако то није учинио дужник, па је поверилац по пријему уплате обавестио дужника који дуг сматра подмиреним уплаћеним износом, а дужник се томе није успротивио.¹⁰⁾

Законска формулација упућује на закључак да, уколико дужник није одредио сврху плаћања, износом који је поверилац примио може се подмитити и потраживање које је застарело. Битно је само да је оно било доспело за испуњење пре осталих. Такво правило је прихваћено и у енглеском праву.¹¹⁾ Објашњење за овакав став лежи у томе што дужник који је (свесно или несвесно) подмирио застарело потраживање није учинио нешто без основа и не може захтевати враћање.¹²⁾

Дужник се може изјаснити да се његова уплата односи на неки дуг који је касније доспео за плаћање, и тада ће његови дугови који су раније доспели остати неподмирени. Дужник ће имати интереса да тако учини ако је тај каснији дуг оптерећен већом каматом од раније доспелих дугова, или из неког другог разлога због којег жели да се касније доспелог дуга ослободи пре него раније доспелих дугова.

Посебно правило важи за случај кад је више дужникових обавеза према истом повериоцу истовремено доспело, а износ који је дужник платио није довољан за

7. Пресуда Вишег привредног суда Србије, Пж. 2554/90 од 8. VI 1990, Привреда и право, број 9-10/90, стр. 679.

8. Закон о облигационим односима, члан 312. ст. 1. и 2.

9. Према енглеском праву, ако се уговорне стране нису друкчије споразумеле и ако дужник није одредио сврху плаћања, може поверилац одредити на који се дуг односи уплата - Goode, R. M., "Payment Obligations in Commercial and Financial Transactions" Лондон, 1983, стр. 12.

10. Круљ, др В., "Инструменти плаћања у савременом трговинском праву (вирман, чек, компензација)", Београд, 1975, стр. 44.

11. "Benjamin's Sale of Goods", London 1981, No 704, стр. 334; "Charlesworth's Mercantile Law" by C. M. Schmitthoff and D.A.G. Sarge, Лондон, 1977, стр. 122.

12. Закон о облигационим односима, члан 367.

потпуно намирење повериоца. И у таквом случају на првом је месту меродаван споразум повериоца и дужника о редоследу урачунавања. Ако таквог споразума нема, а ни дужник није одредио коју обавезу испуњава, прво се намирују потраживања која су најмање обезбеђена. При томе се сматра да облигационоправна средства обезбеђења слабије обезбеђују испуњења обавезе него стварноправна средства обезбеђења.¹³⁾ Уколико су све обавезе подједнако обезбеђене, или ако ни за једну не постоји посебно обезбеђење, прво се намирују оне које су дужнику на највећем терету.¹⁴⁾ Односно, ако су и у том погледу све обавезе једнаке, намирују се редом како су настале, а ако су истовремено настале, оно што је дато на име испуњења распоређује се на све обавезе сразмерно њиховим износима.¹⁵⁾

Поверилац мора обавестити дужника како је извршио распоред износа који је дужник уплатио.¹⁶⁾ Поверилац то може учинити и у признаници о пријему уплате.

Изнета правила не примењују се ако постоји више дугова једног лица према истом повериоцу, али су унети у текући рачун. У таквом случају дужник дугује повериоцу само један износ: салдо текућег рачуна.

Делимично плаћање дуга

Дужник мора обавезу испунити у свему како она гласи.¹⁷⁾ Ако дугује 100 динара, дужан је да повериоцу на време плати 100 динара.

Али, у принципу, поверилац мора примити и делимично испуњење новчане обавезе.¹⁸⁾ То из разлога што прихватањем делимичне исплате поверилац ублажава последице које за дужника наступају због закашњења са плаћањем.¹⁹⁾ Делимичним плаћањем дужник смањује износ свог дуга, значи и обавезу на плаћање затезне камате, а по редовном току ствари тиме не доводи у питање интересе повериоца. И износ који је примио на име делимичног плаћања дуга поверилац може корисно употребити. Поверилац није дужан да прими делимичну исплату једино ако има посебан интерес да је одбије. На повериоцу је да докаже постојање таквог посебног интереса.

Случајеви кад дужник дугује повериоцу један износ, који је платио само делимично, уређени су другачије него случајеви кад дужник дугује повериоцу више износа, па своју обавезу није извршио у потпуности. Кад дужник дугује повериоцу ви-

13. "Коментар Закона о облигационим односима", I књига, Београд, 1995, стр. 709.

14. Закон о облигационим односима, члан 312. став 3.

15. Став 4. истог члана.

16. Нав. коментар, стр. 710.

17. Закон о облигационим односима, члан 262. став 1.

18. Исти закон, члан 310. став 2. Кад је у питању неновчана обавеза, поверилац није дужан примити делимично испуњење, осим ако природа обавезе друкчије налаже (став 1. истог члана).

19. Исти закон, члан 266. став 4.

ше износа, он може бирати који ће од тих износа бити подмирен исплатом. О томе је било речи у претходном одељку. Међутим, случајеви кад дужник дугује повериоцу један дуг, и уз то трошкове и камату, уређени су императивним законским одредбама.²⁰⁾

Наиме, кад дужник поред главнице дугује и камату и трошкове, урачунавање се врши тако што се прво отплаћују трошкови, затим камата и најзад главница.²¹⁾ Дужник не може својом изјавом мењати овај редослед намирења.²²⁾ Не би, према томе, имало никаквог правног значаја ако би дужник у налогу за плаћање означио да плаћа главницу.²³⁾

Разлог за овакво законско решење је у следећем. Трошкове у вези са наплатом потраживања (као што су судски трошкови) најчешће је поверилац морао платити пре него што је примио новац од дужника. Зато се они подмирују на првом месту из износа који је дужник платио. Што се камате тиче, забрањено је обрачунавање камате на камату.²⁴⁾ Због тога, ако дужник дугује 100 динара и камату од 10 динара, па је платио 100 динара, ако би се сматрало да је тиме подмирио главни дуг, престала би да тече камата. Дужник не би сносио никакве последице ако би одуговлачио са плаћањем већ доспеле камате од 10 динара. Зато ће се сматрати да је дужник платио доспелу камату у износу од 10 динара и 90 динара главног дуга, а да преостаје главни дуг у износу од 10 динара на који даље тече камата.

Посебна правила важе за случај делимичног плаћања чеком. Трасат може на захтев имаоца чека исплатити само део чековне своте, ако чековно покриће није довољно за потпуну исплату. За преостали део чековне своте ималац чека имаће право на регрес према трасанту и другим регресним чековним дужницима (уколико постоје). У случају делимичне исплате трасат може захтевати да се она забележи на чеку и да му се изда признаница на исплаћену своту.²⁵⁾ Иначе би сваки каснији савесни ималац чека могао очекивати исплату целокупне чековне своте.²⁶⁾

Али, према нашем праву трасат може одбити захтев да изврши делимичну исплату.²⁷⁾ Ово правило логична је последица правила да трасат није дужник ремитентов, да он није дужан да изврши исплату чековне своте ни кад располаже

20. Решење Вишег привредног суда у Београду, Пж. 929/94 од 15. IV 1994, Судска пракса привредних судова, билтен број 2/94, стр. 53; решење Вишег привредног суда у Београду, Пж. 1549/94 од 25. IV 1994, Избор судске праксе, број 4/95, стр. 56.

21. Закон о облигационим односима, члан 313.

22. Одлука Савезног суда, Гзс. 117/89 од 23. XI 1989, Информатор број 3875-3877 од 1. и 4. V 1990, стр. 4.

23. Решење Врховног суда Војводине, Пж. 380/89 од 6. IX 1989, Информатор, број 3716 од 18. X 1989, стр. 4.

24. Закон о облигационим односима, члан 400. став 1.

25. Закон о чеку, члан 16. став 3.

26. Бартош, др М., Антонијевић, др З., Јовановић, др В., "Менично и чековно право", Београд, 1974, стр. 235.

27. Тако је и према енглеском праву - Chorley, нав. дело, стр. 71.

потпуним покрићем, јер трасант не може једностраном изјавом своје воље (издавањем чека) створити обавезу за трасата у корист ремитента.²⁸⁾ Према нашем праву не постоји дужност трасата да обавести имаоца чека о износу делимичног покрића.

Према швајцарском праву,²⁹⁾ ако је поверилац добио за један део потраживања јемство, залогу или неко друго обезбеђење, делимична исплата не урачунава се у исплату обезбеђеног или боље обезбеђеног дела потраживања. У нашим прописима такве одредбе нема, мада она може бити врло корисна за заштиту повериоца. Примера ради, ако бисмо прихватили решење швајцарског права, уколико потраживање износи 200 динара, и обезбеђено је јемством за износ од 100 динара, па дужник плати 100 динара, преостали део дуга у износу од 100 динара и даље би био обезбеђен јемством.

(чланак примљен 23. IV 98.)

Ivica Jankovec, Ph.D.
Professor at the Faculty of Law in Kragujevac

Payment in case of existence of several debts and partial payment of a debt

(Summary)

The article points out to the rules applying to the sequence of payment in case the debtor owes to the creditor several amounts upon different legal grounds, and on accounting of payment in case the debtor owes to the creditor the expenses and interest in addition to the main debt, and has paid less than is necessary to discharge his duty completely. According to the law of Yugoslavia, if there are several debts the accounting shall be performed in such order as agreed by the debtor and the creditor. If the debtor has made no statement concerning accounting, the financial duties shall be fulfilled in order of their maturity. In case the debtor owes, besides the main debt, also the interest and expenses, accounting shall be made by first paying the expenses, then the interest and finally the main debt. The debtor cannot alter the sequence of payments.

Key words: financial obligations, sequence of fulfilment of financial obligations, partial fulfilment of financial obligations.

28. Јанковец, др И., "Чековно покриће", Право и привреда, бр. 3-4/96, стр. 3.

29. Швајцарски Законик о облигацијама, члан 85. став 2.

*Др Дејан Појовић,
редовни професор Правног факултета
Универзитета у Београду*

UDK 336.21/26:347.

Порески третман статусних промена трговачких друштава

1. Појам и врсте статусних промена трговачких друштава

Статусне промене трговачких друштава обухватају два вида универзалне сукцесије права и обавеза с једног друштва (припојеног, спојеног, односно подељеног) на друго (на друштво-преузимаоца, односно на друштво настало поделом), с тим што прво друштво аутоматски (тј. без ликвидације) престаје да постоји. Та два вида статусних промена су:

1. фузије (енг. *merger in a wider sense*; фр. *fusion*), које се јављају у две варијанте, и то као:

- 1.1. *припајање* (спајање преузимањем; енг. *merger*; фр. *fusion-absorption*), када се имовина једног или више друштава преноси на друго, постојеће друштво, у замену за обезбеђивање акција или удела тог другог друштва. Уписом припајања у регистар престају да постоје припојена друштва;
- 1.2. *сјајање* (спајање новим оснивањем; енг. *consolidation*; фр. *fusion par création d'une société nouvelle*), када имовина друштава која се фузионишу прелази на новоосновано друштво, у замену за обезбеђивање акција или удела новог друштва. Уписом новооснованог друштва у регистар престају да постоје предузећа која су се спојила; и

2. поделе (енг. *division*; фр. *scission*), када се постојеће друштво дели на два или више нових друштава, уз престанак постојећег друштва. Ова варијанта поделе – једина коју посебно уређује Закон о предузећима – назива се (1) *чистиом поделом*¹⁾. Но, у пракси се срећу и поделе извршене за потребе фузије, и то: (2) *подела-припајање*, када се једно друштво дели на два дела или на више делова и тиме престаје да постоји, па се ти делови припајају постојећим друштвима; и (3) *подела-спајање*, када се једно друштво дели на два дела или на више делова и тиме престаје да постоји, па се ти делови спајају са другим постојећим друштвима, стварајући тако нова друштва. На овакве поделе примењују се законске одредбе не само о подели, него и о фузијама. У свим случајевима подела, акционари, односно чланови подељеног друштва добијају акције, односно уделе у друштву насталом поделом. Брисање подељеног друштва из регистра и упис друштава насталих поделом извршиће се пошто буде усвојен деобни биланс.²⁾

Статусним променама се могу подврћи трговачка друштва истог или различитог облика (нпр., могуће је припајање једног акционарског друштва другом, али и једног друштва са ограниченом одговорношћу акционарском друштву). У пракси се среће и фузија код које се зависно друштво припаја матичној компанији: реч је о тзв. "узводној фузији" (енг. *upstream merger*). Замислив је и случај када се матична компанија припаја зависном друштву; тада је у питању тзв. "низводна фузија" (енг. *downstream merger*).³⁾

Да би се излагање поједноставило, у даљем тексту ћу се придржавати следећих симплификација:

- иако у поступак статусних промена могу бити укључени сви облици корпорација, термине "акционар", односно "акционарско друштво" користићу и за означавање члана, односно самог друштва са ограниченом одговорношћу;
- припојено и спојено друштво називаћу, слично дикцији коју има југословенски Закон о предузећима, "преузетим друштвима", а друштво које се у фузији јавља као правни следбеник "друштвом-преузимаоцем".⁴⁾ Ако буде потребе да се расправља искључиво о припајању или искључиво о спајању, то ће бити посебно назначено;
- иако се друштву-преузимаоцу могу припојити и два или већи број друштава, сматраће се да је реч о припајању само једног друштва. Такође, иако се и три или већи број друштава могу спојити у новоосновано друштво, користићу се хипотезом да су код спајања новим оснивањем само два друштва била правни претходници;

1. Вид.: Мирко Васиљевић, **Пословно право**, Савремена администрација, Београд 1997, стр. 241.

2. Вид.: члан 435. став 4. Закона о предузећима, *Службени лист СРЈ*, бр. 29/1996.

3. Вид.: **International Tax Glossary**, IBFD, Amsterdam 1996, стр. 198.

4. Вид.: чл. 422. и 434. став 1. Закона о предузећима.

- код подела ће бити речи о "подељеном друштву" и "друштву насталом поделом", а код чисте поделе ће се сматрати да настају само два нова друштва, иако је замислив и већи број правних следбеника.

Пошто фузија у облику припајања подразумева да се акционарима преузетог друштва "старе" акције замене акцијама у друштву-преузимаоцу,⁵⁾ општа је претпоставка да ће доћи до повећања основног капитала друштва-преузимаоца.⁶⁾ Упоредноправно посматрано, изузетак постоји код "узводних фузија"; наиме, у мери у којој је матична компанија држала акције зависног друштва, не долази до размене акција него до поништавања ранијих.⁷⁾ То, практично, значи да се, када се 100% зависно друштво припаја матичној компанији, основни капитал друштва-преузимаоца уопште неће повећавати.⁸⁾ Ако је матична компанија држала мање од 100% акција у зависном друштву, онда се у "узводној фузији" основни капитал друштва-преузимаоца повећава само за разлику која одговара учешћу других холдера у капиталу преузетог (зависног) друштва; тим акционарима се "старе" акције замењују "новима" (у друштву-преузимаоцу), док се "старе" акције матичне компаније (тј. друштва-преузимаоца) поништавају. Потребно је, међутим, имати у виду да југословенски Закон о предузећима не допушта повећање основног капитала друштва-преузимаоца по основу припајања, ако оно поседује акције преузетог друштва које нису у целини ућлаћене, а исто ограничење прописује и за случај када држи сопствене акције које нису у целини ућлаћене.^{9), 10)}

5. Код фузија у облику спајања, акционари друштава – правних претходника у замену за "старе" добијају акције новооснованог друштва.
6. Акционари преузетог друштва могу добити и акције које је друштво-преузимаоца држало као сопствене акције.
7. Вид.: *Survey of the Implementation of the EC Corporate Tax Directives. Germany*, IBFD, Amsterdam 1995, стр. 164.
8. Вид.: члан 2 (а), алинеја 3. Директиве Савета Европске заједнице о заједничком систему опорезивања који се примењује код фузија, подела, трансфера ораганка и размене акција у ситуацијама када су компаније у различитим државама-чланицама (у даљем тексту: Директива о пореском третману статусних промена; енг. *Merger Directive*).
9. Вид.: члан 427. став 1. Закона о предузећима. Аналогно решење среће се и код "низводних фузија" (рлан 427. став 2).
10. Посматрано у начелу, акционарима преузетог друштва акције у друштву-преузимаоцу могу се дати: (а) било по основу повећања основног капитала; (б) било тако што им се уступају акције које је друштво-преузимаоца држало као сопствене акције; (ц) било тако што им се уступају акције које је раније држало преузето друштво, па су, кроз фузију, пренете у имовину друштва-преузимаоца. Вид.: члан 1 (2), у вези са чланом 2. немачког *Umwandlungsgesetz-a, BGBl.*, I 1994. Имајући у виду ограничења из члана 427. став 1. југословенског Закона о предузећима, произлази да, у условима када акције матичне компаније у зависном (преузетом) друштву нису биле у целини ућлаћене, нити су у целини биле ућлаћене сопствене акције које држи друштво-преузимаоца, као једини могући основ за давање "нових" акција акционарима преузетог друштва остаје уступање акција које је раније држало преузето друштво, па су, кроз припајање, пренете у имовину друштва-преузимаоца. Но, и те акције морају бити у целини ућлаћене.

Статусне промене подразумевају различите опорезиве догађаје – како на страни преузетог, односно подељеног друштва, тако и на страни друштва-преузимаоца, односно друштва насталог поделом, али и код акционара којима су "старе" акције замењене "новим". Опорезиви догађаји, начелно посматрано, *могу* довести до настанка четири врсте пореских обавеза, и то по основу:

- пореза на добит предузећа;
- пореза на доходак грађана;
- пореза на имовину; и
- пореза на пренос апсолутних права.

2. Непосредни порези и статусне промене

За разумевање порескоправних последица статусних промена потребно је имати у виду да се код фузија и подела јавља дисконтинуитет у пословању. До престанка преузетог (подељеног) предузећа долази, поновимо, без ликвидације, по сили закона. Наведени дисконтинуитет указује да би пореска обавеза могла да настане пре свега у односу на капиталне добитке и неопорезиве резерве.

У пореским законодавствима земаља са развијеном тржишном привредом се, међутим, уважава околност да статусна промена не представља продају за готов новац, већ универзалну сукцесију у којој акционари друштва – правног претходника добијају (у целини или претежно) акције у друштву – правном следбенику. Ако би пореска обавеза настала у моменту када је извршена фузија, односно подела, порески обвезник би био суочен са дужношћу да порез плати, а да, при том, не располаже готовином. Зато се, под условима који су обично постављени рестриктивно, друштвима обухваћеним статусним променама, као и њиховим акционарима, пружа пореска олакшица у виду својеврсног одлагања настанка пореске обавезе (енг. *roll-over*). *Roll-over* привилегија значи да ће се порез на капиталне добитке (и на остале промене у опорезивој добити, изазване статусном променом) морати да плати тек када друштво-преузималац, односно друштво настало поделом у неком каснијем тренутку буду уз новчану накнаду располагали правима и обавезама преузетог, односно подељеног друштва. За разлику од овакве привилегије дате друштвима обухваћеним статусном променом, *roll-over* који се пружа акционарима има друкчије дејство: ту се, са пореског становишта, "нове" акције третирају као настављање поседовања "старих" акција, па се капитални добици садржани у акцијама не преносе на друго лице, него остају везани за акционара, да би се "кристализовали" као његов доходак у тренутку када акције касније буду продате.

Пре него што подвргнем детаљнијој анализи ова питања, напомињем да ћу, с обзиром на то да је југословенска (српска) привреда још увек у великој мери затворена, искључиво расправљати о пореском третману статусних промена када су у питању резидентни учесници. Иначе, овој се теми може прићи и са становишта анализе порескоправних последица које настају када је преузето (подељено) друш-

тво резидент једне, а друштво-преузималац (друштво настало поделом) резидент друге државе.

2.1. Порески третман друштава

На нивоу друштава обухваћених статусним променама (друштво – правни претходник и друштво – правни следбеник) четири групе чињеница могу покренути порескоправне последице. То су:

- добит од пословања преузетог (подељеног) друштва;
- капитални добици остварени у статусној промени;
- неопорезиве резерве; и
- пословни губици.

(а) Добит од пословања преузетог (подељеног) друштва

У преузетом (подељеном) друштву, пре него што је дошло до статусне промене, остварена је одређена добит од пословања. Такво друштво је дужно да састави закључни биланс и да утврди опорезиву добит, која подлеже порезу на добит корпорација (предузећа), на дан који је утврђен на различите начине:

- у француском праву – закључни биланс и пореска пријава се подносе у року од 60 дана од дана када је статусна промена објављена у *Journal d'annonces légales*, дана који је релевантан за састављање биланса;¹¹⁾
- у немачком праву – закључни биланс се саставља на дан који је утврђен у уговору (одлуци) о статусној промени;¹²⁾
- у југословенском праву – годишњи рачун се, такође, саставља на дан утврђен у одлуци о статусној промени.¹³⁾

Стопа пореза на добит предузећа у Србији износи 25%.¹⁴⁾ Истина, српски законодавац је пропустио да изричито пропише обавезу утврђивања опорезиве добити предузећа које треба да престане да постоји у статусној промени, али се она намеће систематским тумачењем члана 62. Закона о порезу на добит предузећа (који предвиђа да се уз годишњи обрачун резултата пословања морају поднети пореска пријава и порески биланс) и члана 10. став 2. Закона о рачуноводству (који прописује поменуту обавезу састављања годишњег рачуна на дан утврђен у одлуци о статусној промени).

Промене настале између дана биланса и дана уписа статусне промене у регистар обухватају се пословним књигама било преузетог (подељеног) друштва, било друштва-преузимаоца (друштва насталог поделом), што се утврђује у одлуци о статусној промени. У француском пореском праву допуштено је да се, ако се ста-

11. Вид.: *The International Guide to Mergers and Acquisitions. France*, IBFD, Amsterdam 1995, стр. 39.

12. Вид.: Јован Ранковић, *Специјални биланси*, Проинком, Београд 1996, стр. 144.

13. Вид.: члан 10. став 2. Закона о рачуноводству, *Службени лист СРЈ*, бр. 46/1996.

14. Вид.: члан 37. став 2. Закона о порезу на добит предузећа, *Службени гласник РС*, бр. 43/1994. и др. У предложеним новелама Закона о порезу на добит предузећа предвиђа се да пореска стопа буде 20%.

тусна промена врши са ретроактивним ефектом од почетка године, пословни резултат преузетог (подељеног) друштва укључи у опорезиву добит друштва-преузимаоца (друштва насталог поделом) и опорезује у том другом друштву.¹⁵⁾

(б) Капитални добитци

Поред добити од пословања, на нивоу преузетог, односно подељеног друштва може се јавити и *капитални добитак* када се права и обавезе кроз статусну промену преносе на друштво-преузимаоца, односно на друштво настало поделом. Порески третман таквог капиталног добитка представља сâму срж проблема опорезивања код статусних промена, јер се, поновимо, када се као надокнада за пренету имовину добијају акције у друштву – правном следбенику, отвара дилема како пружити олакшицу онима који су остварили капитални добитак, али као накнаду нису примили готов новац.

Капитални добитак се, са аспекта Закона о порезу на добит предузећа, сматра делом опорезиве добити правног лица, с тим што се, ако је обвезник одређено право држао у својем портфељу дуже од 12 месеци, евентуална позитивна разлика између продајне цене тога права и његове усклађене набавне цене третира као дугорочни капитални добитак, који се у пореску основицу укључује само са 50%. Краткорочни капитални добитак (код којег је холдинг период 12 месеци или краћи) укључује се у опорезиву добит у потпуности.¹⁶⁾ Порески закон, уређујући третман статусних промена правних лица, прописује два режима опорезивања капиталних добитака – *стандардни* и *roll-over* режим.

(1) *Стандардни режим* опорезивања капиталних добитака у случају статусних промена важи ако одређени законски услови нису испуњени: тада пореска обавеза по основу капиталног добитка настаје у моменту статусне промене. До опорезивања капиталног добитка у моменту статусне промене доћи ће ако се накнада примљена по основу преноса имовине састоји од акција у друштву-преузимаоцу, односно у друштву насталом поделом, али и од новчане компензације (којом се, по правилу, исплаћују мањи акционари) која прелази 10% номиналне вредности примљених акција. Тада се, дакле, не даје олакшица у виду одлагања настанка пореске обавезе. Лимит од 10% предвиђен је Директивом Европске заједнице о пореском третману статусних промена,¹⁷⁾ уграђен је у национална законодавства земаља-чланица Европске уније,¹⁸⁾ а прописан је и у српском Закону о порезу на добит предузећа.¹⁹⁾

Капитални добитак се, у околностима стандардног режима, обрачунава као разлика између цене по којој би се имовина пренета на друштво-преузимаоца, од-

15. Вид.: *The International Guide to Mergers and Acquisitions. France*, стр. 39.

16. Вид.: чл. 26. и 27. Закона о порезу на добит предузећа.

17. Вид.: члан 2. Директиве о пореском третману статусних промена.

18. За немачко право, вид.: члан 68 (3) *Umwandlungsgesetz-a*; за француско право, вид.: *The International Guide to Mergers and Acquisitions. France*, стр. 38.

19. Вид.: члан 29. став 4. Закона о порезу на добит предузећа.

носно на друштво настало поделом могла продати на тржишту и њене усклађене набавне цене (а то је, у начелу, књиговодствена вредност у моменту статусне промене).²⁰⁾ Ако је ова разлика негативна, постоји капитални губитак, који се, пошто у статусној промени обвезник – преузето (подељено) друштво престаје да постоји, не може преносити у наредних пет година ради пребијања са будућим капиталним добицима (што је, иначе, допуштено²¹⁾). Поменимо да српски Закон о порезу на добит предузећа ничим не ограничава примену горе поменуте привилегије за дугорочне капиталне добитке: ако је неко средство било у портфељу преузетог (подељеног) друштва дуже од 12 месеци опорезивању аутоматски подлеже само половина евентуалног капиталног добитка. Нека упоредна пореска законодавстава не пружају погодности дугорочним капиталним добицима; у њима се сваки капитални добитак на исти начин погађа, што је последица вођења рачуна о захтеву за неутралношћу опорезивања.²²⁾ Француско пореско право, као и српско, спроводи поменуто разликовање, али је у њему граница за дугорочне капиталне добитке две године, а не 12 месеци. Поред тога, оно поставља и допунски услов: привилегован третман пружа се само оном делу дугорочног капиталног добитка који премашује суму обрачунате пореске амортизације.²³⁾ Примера ради, ако су историјски трошкови неког средства износили FF 10.000, а оно се амортизује пропорционалном методом по стопи од 20%, онда је, по истеку три године, његова књиговодствена вредност FF 4.000. Ако претпоставимо да је цена по којој се то средство може продати у моменту статусне промене FF 11.000, капитални добитак ће бити једнак FF 7.000. Но, износ који одговара амортизацији (FF 6.000) третираће се као да је краткорочни капитални добитак, иако је средство било у портфељу преузетог (подељеног) друштва дуже од две године (прецизно: три године), а само ће преосталих FF 1.000 бити подвргнуто привилегованом режиму опорезивања.²⁴⁾

(2) *Roll-over режим* опорезивања капиталних добитака подразумева да, ако је испуњен услов који се односи на структуру накнаде која припада акционарима преузетог (подељеног) друштва, статусна промена доводи до својеврсног одлагања настанка пореске обавезе. Услов под којим се одобрава *roll-over* је следећи: акционари преузетог, односно подељеног друштва морају добити накнаду у облику акција у друштву-преузимаоцу, односно у друштву насталом поделом, а евентуална додатна накнада не сме прелазити 10% номиналне вредности добијених акција.²⁵⁾

20. Вид.: члан 29. став 5. Закона о порезу на добит предузећа.

21. Вид.: члан 28. став 2. Закона о порезу на добит предузећа.

22. Вид.: Дејан Поповић, **Наука о порезима и пореско право**, COLPI, Будимпешта и Савремена администрација, Београд, 1997, стр. 606.

23. Вид.: **The International Guide to Mergers and Acquisitions. France**, стр. 36.

24. У Француској се краткорочни капитални добици опорезују истом стопом као и добит од пословања (33,33%), док се на дугорочне капиталне добитке примењује стопа од 19%.

25. За српско право, вид.: члан 29. став 4. Закона о порезу на добит предузећа; за француско право: **The International Guide to Mergers and Acquisitions. France**, стр. 38; за немачко право: **Survey of the Implementation of the EC Corporate Tax Directives. Germany**, стр. 169.

Суштина *roll-over* режима је у томе што пореска обавеза по основу капиталног добитка не настаје у моменту статусне промене, него тек у тренутку када друштво-преузималац (друштво настало поделом) прода имовину преузету у поменутој статусној промени. Другим речима, преузето (подељено) друштво се не подвргава порезу на добит предузећа по основу капиталног добитка насталог приликом трансфера његових основних средстава на правног следбеника. Друштво-преузималац (друштво настало поделом) је дужно да спроводи даљу амортизацију преузетих средстава, примењујући ону методу амортизације коју је користило преузето (подељено) друштво, а – ако касније диспонира уз накнаду тим средствима – капитални добитак се обрачунава као разлика између продајне цене, с једне, и набавне цене коју је платило преузето (подељено) друштво, усклађене по основу ревалоризације и умањене по основу амортизације (а то је, у ствари, књиговодствена вредност), с друге стране.²⁶⁾ Такво решење среће се у српском пореском праву,²⁷⁾ као и у немачком, ако су испуњени одређени додатни услови,²⁸⁾ док француско на нешто друкчији начин уређује опорезивање пренетог капиталног добитка у друштву-преузимаоцу (друштву насталом поделом). То је друштво, наиме, дужно да капитални добитак настао у статусној промени, а пренет на њега, у наредних пет година постепено врати у своју добит, и то тако што ће сваке године најмање 20% добитка приписивати својој опорезивој добити.²⁹⁾

Када се ради о општем капиталном губитку насталом у статусној промени, француске пореске власти тек од 1993. године показују спремност да допусте да се, аналогно капиталном добитку, он може пребити са добити друштва-преузимаоца (друштва насталог поделом) током петогодишњег периода. Раније се *roll-over* режим дозвољавао само ако је приликом преноса имовине у статусној промени настајао општи капитални добитак.³⁰⁾ Српско пореско право, изгледа, стоји на позицијама на којима се налазило француско до пре пет година. У одсуству судске праксе, остаје језичко тумачење закона: дикција члана 29. српског Закона о порезу на добит предузећа упућује на закључак да се капитални губитак, проистекао из статусне промене, не преноси на друштво-преузимаоца (друштво настало поделом); оно га не може, приликом продаје преузете имовине у наредним годинама, користити за пребијање са капиталним добицима евентуално оствареним у другим

26. И у условима *roll-over* режима постоји разлика у третману дугорочних и краткорочних капиталних добитака.

27. Вид.: члан 29. став 2. Закона о порезу на добит предузећа.

28. Вид.: *Survey of the Implementation of the EC Corporate Tax Directives. Germany*, стр. 168.

29. Вид.: *Survey of the Implementation of the EC Corporate Tax Directives. France*, стр. 127. Преузето (подељено) предузеће има, међутим, опцију да дугорочни капитални добитак, настао у статусној промени, може одмах подврћи порезу, и то по сниженој стопи (19%, уместо 33,33%), у којем случају отпада обавеза предузећа-преузимаоца у погледу годишњег приписивања 1/5 оствареног дугорочног капиталног добитка опорезивој добити током периода од пет година. Вид.: *ibid.*, стр. 128.

30. Вид.: *ibid.*, стр. 126.

транзакцијама. Казано другим речима, у српском пореском праву за капитални губитак настао у статусној промени важи једино стандардни режим.

(ц) *Неопорезиве резерве*

У одсуству норми које би непосредно уређивале порески третман неопорезивих резерви у српском пореском праву, поћи ћу од компаративних решења.

У француском праву, у условима примене стандардног режима, неопорезиве резерве се морају укључити у опорезиву добит, па би се сваки вишак који настане у статусној промени третирао као исплата дивиденди акционарима. Ако су, пак, испуњени услови за *roll-over* режим, неопорезиве резерве се могу пренети на друштво-преузимаоца (друштво настало поделом), под условом да се њихово даље одржавање може правдати.³¹⁾ У немачком праву, неопорезиве резерве се преузимају по књиговодственој вредности. Ако је накнада акционарима плаћена за *going concern* вредност – а до тога долази ако она садржи и новчану компоненту – неопорезиве резерве се морају укључити у опорезиву добит друштва-преузимаоца (друштва насталог поделом) и тако је увећати.³²⁾

Имајући у виду ове солуције, мишљења сам да би неопорезиве резерве које се срећу у нашем праву (нпр. ревалоризационе резерве) требало подврћи *roll-over* режиму, под условима који важе за (не)опорезивање капиталних добитака. Другим речима, ако се накнада исплаћена акционарима преузетог друштва састоји само из акција у друштву-преузимаоцу (друштву насталом поделом), односно ако новчана компонента накнаде не прелази 10% номиналне вредности примљених акција, друштво-преузимаоца (друштво настало поделом) би могло да настави да неопорезиве резерве даље исказује.

(д) *Пословни губици*

Дисконтинуитет у пословању настао приликом статусне промене може, у начелу, да отвори и питање пореског третмана пословних губитака. У савременим пореским системима, наиме, допуштено је преношење пословних губитака унапред (енг. *carrying forward of losses*);³³⁾ другим речима, дозвољава се њихово пребивање са добити из будућих обрачунских периода. Српски Закон о порезу на добит предузећа лимитира број година у које се пословни губици могу пренети на пет;³⁴⁾ такво је решење и француског права, с тим што се губитак који је настао

31. Како члан 5. Директиве о пореском третману статусних промена налаже да се неопорезиве резерве, под условом да су образоване на одговарајући начин, могу пренети на друштво-преузимаоца (друштво настало поделом), то захтев за утврђивањем даље оправданости ових резерви, који поставља француско национално право, представља, према мишљењу доктрине, повреду правила установљених Директивом. Вид.: *ибид.*, стр. 129.

32. Вид.: члан 12 (4), у вези са чланом 4 (3) *Umwandlungs-Steuer-gesetz-a*, *BGBI. I* 1994.

33. Мањи број држава дозвољава и преношење пословних губитака уназад, али под битно строжим условима од оних који важе за преношење унапред. Упоред.: Дејан Поповић, *ор. cit.*, стр. 592.

34. Вид.: члан 30. Закона о порезу на добит предузећа.

услед исказивања превелике амортизације на рачун добити може преносити без ограничења.³⁵⁾ Немачко право уопште не ограничава број година.³⁶⁾ Дилема је, дакле, како третирати "неискоришћене" пословне губитке, акумулисане пре статусне промене у преузетом (подељеном) друштву, с једне, односно у друштву-преузимаоцу (друштву насталом поделом), с друге стране.

Француско право не допушта да се губици преузетог (подељеног) друштва, претрпљени пре статусне промене, преносе на друштво-преузимаоца (друштво настало поделом), које би их, затим, могло пребијати са својом добити.³⁷⁾ Штавише, иако је, у начелу, дозвољено да се губици самог друштва-преузимаоца (друштва насталог поделом), остварени пре статусне промене, преносе у године пошто је ова промена извршена, пореске власти могу, ако процене да је до ње дошло у циљу злоупотребе права (нпр., припојено је друштво са значајним акумулисаним губицима само да би се опорезива добит друштва-преузимаоца умањила), да не одобре овакво преношење пословних губитака.³⁸⁾ У немачком праву је од 1. јануара 1995. године уведена могућност да се неискоришћени пословни губици преузетог друштва преносе на друштво-преузимаоца, под условом да је преузето друштво још увек обављао делатност у моменту када је статусна промена уписана у трговачки регистар.³⁹⁾

Српско пореско право је у овом погледу веома либерално (са мотивацијом да се желе стимулисати статусне промене, како би се побољшала структура привреде), јер практично уводи фикцију непостојања дисконтинуитета у пословању: коришћење пореске погодности у виду преношења пословних губитака на рачун добити из наредних пет година не престаје у случају фузије. Другим речима, не само губици друштва-преузимаоца настали пре припајања, односно спајања, него и губици преузетог друштва могу се користити за пребијање са будућом добити.⁴⁰⁾ Иако се Закон о порезу на добит предузећа не изјашњава како се рачуна максимални рок од пет година, сматрам да би, имајући у виду фикцију непостојања дисконтинуитета, требало сабирати време пре и после статусне промене. Када су у питању поделе, овај закон, уређујући модалитете преношења неискоришћених пословних губитака у наредне године, предвиђа да се погодност која је припадала подељеном друштву сразмерно дели и да се о томе обавештава надлежни порески орган.⁴¹⁾ Концепт "сразмерности" остао је, међутим, неодређен: мишљења сам да би се

35. Вид.: *Survey of the Implementation of the EC Corporate Tax Directives. France*, стр. 129.

36. Вид.: *Taxation in OECD Countries*, OECD, Paris 1993, стр. 63.

37. Министар за буџет је овлашћен да одобри овакво преношење пословних губитака, под условом да је захтев поднет пре него што је спроведена статусна промена. Његова су овлашћења потпуно дискрециона. Вид.: *Survey of the Implementation of the EC Corporate Tax Directives. France*, стр. 130.

38. Вид.: *The International Guide to Mergers and Acquisitions. France*, стр. 41.

39. Вид.: *Survey of the Implementation of the EC Corporate Tax Directives. Germany*, стр. 168-169.

40. Вид.: члан 31. став 1. Закона о порезу на добит предузећа.

41. Вид.: члан 31. став 2. Закона о порезу на добит предузећа.

могло узети да је релевантна сразмера у којој је капитал правног лица – претходника подељен између друштава насталих поделом.

2.2. Порески третман акционара

Основно порескоправно питање у домену опорезивања акционара друштва – правног претходника односи се на начин на који би требало третирати евентуални капитални добитак. Истина, у француском праву пажња се поклања и расподели добити: размена акција преузетог (подељеног) друштва за акције друштва-преузимаоца (друштва насталог поделом) не сматра се расподелом дивиденди акционарима преузетог (подељеног) друштва једино ако се статусна промена остварује према *roll-over* режиму. У случају примене стандардног режима, издавање акција од стране друштва-преузимаоца (друштва насталог поделом) акционарима преузетог (подељеног) друштва сматра се исплатом тзв. конструктивне дивиденде (тј. скривеном расподелом добити) – у мери у којој акције прелазе накнаду за улог капитала.⁴²⁾ Ни немачко, ни српско право не разматрају ову могућност.

Када је, међутим, реч о капиталном добитку акционара који су, уместо акција у друштву – правном претходнику, добили акције друштва-преузимаоца (друштва насталог поделом), потребно је разликовати две ситуације:

- када су акционари преузетог (подељеног) друштва физичка лица; и
- када су акционари преузетог (подељеног) друштва правна лица.

(1) У првој ситуацији, када су акционари физичка лица, третман је, упоредно-правно посматрано, различит у зависности од тога колико је било учешће акционара у капиталу преузетог (подељеног) друштва.

У француском праву, ако учешће у периоду од пет година који је претходио статусној промени није било веће од 25%, капитални добитак подлеже инстантном опорезивању (по стопи од 19,4%), али само ако укупне трансакције акцијама датог акционара прелазе одређени лимит (FF 332.000 у 1993. години).⁴³⁾ Но, тада се, на захтев обвезника, у два случаја може одобрити одлагање настанка пореске обавезе:

- ако је капитални добитак реализован у контексту јавног позива за преузимање (фр. *offre publique d'échange*) или кроз размену контролног пакета акција. (У тим околностима, акционарима се *roll-over* пружа и када је статусна промена обављена у стандардном режиму.) Ако обвезник у години у којој продаје акције примљене у размени не пређе горе поменути лимит, капитални добитак биће дефинитивно изузет од пореза; и
- ако готовински део накнаде коју је акционар примио у статусној промени не прелази 10% номиналне вредности добијених "нових" акција, с тим што се *roll-over* не односи на део капиталног добитка који одговара новчаној компоненти.⁴⁴⁾

42. Вид.: *The International Guide to Mergers and Acquisitions. France*, стр. 37.

43. Вид.: *Survey of the Implementation of the EC Corporate Tax Directives. France*, стр. 153.

44. Вид.: *ibid.*, стр. 153.

Ако је учешће одређеног акционара у периоду од пет година који је претходно статусној промени било веће од 25%, капитални добитак, у начелу, подлеже инстантном опорезивању, чак и ако укупне трансакције акцијама тога лица не прелазе наведени лимит.⁴⁵⁾

У немачком пореском праву, акционари подлежу порезу на доходак само у односу на капитални добитак остварен кроз размену акција које представљају тзв. *значајно учешће* (веће од 25%). Ако акционар размењује учешће које је веће од 25% за учешће које је такође веће од 25%, набавна цена "старих" акција преноси се (*roll-over*) на "нове" акције. Ако, пак, акционар размењује учешће које је веће од 25% за учешће које је 25% или мање, набавна цена "старих" акција преноси се на "нове" акције. Мањи акционари (чије је учешће 25% или мање) не подлежу порезу на капитални добитак из размене акција, осим у случају тзв. спекулативног капиталног добитка – добитка који настаје када је период између куповине акција и размене шест месеци или краћи; тада се, такође, примењује *roll-over*, а набавна цена "старих" акција преноси се на "нове" акције. Готовинска компонента у накнади коју добија акционар преузетог (подељеног) друштва не сме да пређе 10% номиналне вредности добијених акција, јер се жели спречити елиминација акционара исплаћивањем.⁴⁶⁾ Са пореског становишта посматрано, готовинско плаћање спречава *roll-over* скривених резерви у мери у којој оно кореспондира скривеним резервама. Скривене резерве су резерве које нису приказане у билансу стања правног лица, него се жељени ефекат издвајања постиже било прецењивањем обавеза, било потцењивањем активе.⁴⁷⁾ Готовинска компонента у накнади коју добија акционар преузетог (подељеног) друштва сматра се у једном делу доктрине за умањење капитала.⁴⁸⁾ Отуда је треба раставити на два дела: (а) на принос капитала и (б) на исплату добити која представља скривене резерве. Опорезује се само други елемент, с тим што се или може образовати неопорезива резерва, или се остварена добит може одбити од трошкова набавке или производње одговарајућих средстава замене.⁴⁹⁾ Друго, старије, схватање полази од става да се свако готовинско плаћање има сматрати за исплату дивиденде.⁵⁰⁾

У српском праву, порески третман акционара – физичких лица, који у статусној промени добијају "нове" акције уместо "старих", када је реч о капиталном добитку, уопште није уређен. С обзиром да се капиталним добитком сматра приход који обвезник оствари продајом, односно *другим преносом уз накнаду*, између

45. Вид.: *The International Guide to Mergers and Acquisitions. France*, стр. 43. За (рестриктивно постављене) изузетке од овог правила, упоред.: *Survey of the Implementation of the EC Corporate Tax Directives. France*, стр. 153-154.

46. Вид.: *Survey of the Implementation of the EC Corporate Tax Directives. Germany*, стр. 169.

47. Вид.: *International Tax Glossary*, стр. 155.

48. Вид.: S. Widmann – R. Mayer, *Umwandlungsrecht*, Stollfuss Verlag, Bonn 1993, paragrafi 6318. *et seq.*

49. Вид.: *Survey of the Implementation of the EC Corporate Tax Directives. Germany*, стр. 170.

50. Вид.: H. Dehmer, *Umwandlungsrecht. Umwandlungssteuerrecht*, C. H. Beck, München 1994, član 16. UmwStG, параграф 26.

осталог, и акција,⁵¹⁾ а да никакав посебан режим није прописан за случај размене акција у оквиру статусне промене, мишљења сам да, без обзира на величину учешћа, за акционаре редовно настаје пореска обавеза по основу капиталног добитка (наравно, ако је разлика између добијене накнаде и усклађене набавне цене "старих" акција позитивна). Евентуална готовинска компонента у накнади могла би се сматрати конструктивном дивидендом, у смислу члана 78. став 1. тачка 2. Закона о порезу на доходак грађана.

(2) Пређимо на другу ситуацију – када су акционари правна лица. У француском праву, друштво које је акционар преузетог друштва оствариће капитални добитак (губитак) једнак разлици између стварне вредности "нових" акција у друштву-преузимаоцу и нето књиговодствене вредности замењених акција у преузетом друштву. Но, акционар – правно лице има могућност да одложи настанак пореске обавезе тако што ће се определити да у своје књиге унесе "нове" акције друштва-преузимаоца по истој вредности по којој је књижило акције преузетог друштва.⁵²⁾ Право на *roll-over* у случају фузија постоји и када је статусна промена обављена у стандардном режиму; код подела, акционар – правно лице има права на одлагање пореске обавезе само ако је статусна промена обављена у *roll-over* режиму.⁵³⁾

У немачком праву, ако акционар – правно лице размењује било какво учешће (дакле, без обзира да ли је оно веће или мање од 25%), набавна цена "старих" акција се увек преноси на "нове", у статусној промени добијене, акције.⁵⁴⁾

У пореском праву Србије, третман акционара – правних лица, који у статусној промени добијају "нове" акције уместо "старих", када је реч о капиталном добитку, такође уопште није уређен. Отуда се закључци који се односе на порескоправни третман акционара – физичких лица могу, *mutatis mutandis*, сматрати релевантним и за акционаре – правна лица.

Са становишта *пореа на имовину*, међутим, пореска обавеза је у потпуности законски уређена. Пошто српски Закон о порезима на имовину уводи обавезу плаћања пореза на акције издате на име и на уделе у друштву са ограниченом одговорношћу по стопи од 0,25%, лица – како физичка, тако и правна – која су власници оваквих акција, односно удела дужна су да у року од 10 дана од дана уписа статусне промене у судски регистар поднесу пореску пријаву надлежном пореском органу.⁵⁵⁾

51. Вид: члан 89. став 1. Закона о порезу на доходак грађана, *Службени гласник РС*, бр. 43/1994. и др.

52. Вид: *The International Guide to Mergers and Acquisitions. France*, стр. 43.

53. Вид: *Survey of the Implementation of the EC Corporate Tax Directives. France*, стр. 130-131.

54. *Survey of the Implementation of the EC Corporate Tax Directives. Germany*, стр. 169.

55. Вид: чл. 3, 10. тачка 3. и 31. ст. 3. и 6. Закона о порезима на имовину, *Службени гласник РС*, бр. 43/1994. и др.

3. Посредни порези и статусне промене

Сам трансфер имовине до којег долази у статусној промени подвргава се у српском пореском праву *порезу на пренос айсолућних йрава*,⁵⁶⁾ и то по стопи од 3%. Међутим, ако у структури примљене накнаде готовинска компонента не прелази 10% номиналне вредности добијених акција, обавеза по основу овог саобраћајног пореза уопште не настаје.

4. Закључак

Спроведена анализа показала је да је у пореском праву Србије третман статусних промена у основи уређен у складу са тенденцијама које преовлађују у законодавствима водећих западноевропских држава: *roll-over* механизам омогућује да се пореска обавеза по основу капиталног добитка оствареног приликом фузије или поделе одложи до момента када друштво – правни следбеник буде диспонирало уз накнаду имовином добијеном у статусној промени. Остала је, међутим, озбиљна празнина код регулисања пореског третмана акционара, који, уместо "старих", добијају "нове" акције. Законодавац је, наиме, пропустио да пропише могућност коришћења *roll-over* режима, па су тако акционари доведени у ситуацију да, иако ни су добили готовинску накнаду (или удео готовинске компоненте не прелази 10% номиналне вредности примљених акција у друштву-преузимаоцу, односно у друштву насталом поделом), морају да плате порез на евентуални капитални добитак у моменту када је спроведена статусна промена. Неутралност која је кроз *roll-over* обезбеђена у домену опорезивања друштава која улазе у статусне промене морала би бити праћена неутралношћу у домену опорезивања акционара тих друштава. Отуда би, *de lege ferenda*, требало допустити акционару да, под одређеним условима, може набавну цену "старих" акција пренети на "нове" акције.

56. Вид.: члан 21. тачка 3. Закона о порезима на имовину.

*Проф. др Зоран Арсић
Правни факултет, Нови Сад*

UDK 336.763

Неновчани улог и немогућност извршења обавезе уношења у акционарско друштво

Резиме

Излагања су подељена у два дела. Први део се односи на предмет неновчаног улога у акционарско друштво, при чему се одвојено посматрају ствари и права. Други део се односи на немогућност извршења обавезе уношења неновчаног улога у друштво. У том погледу разликују се ситуације почетне немогућности и накнадне немогућности извршења обавезе. Указује се и на ситуацију кад до немогућности извршења долази услед разлога за који је дужник одговоран.

Кључне речи: улог, немогућност извршења.

Уплата, односно уношење, улога у друштво представља основну обавезу акционара. На овом месту ће бити речи о предмету неновчаног улога, док ће питања начина и рокова извршења ове обавезе бити обрађена у оквиру обавезе акционара. Указаћемо, такође, на питања везана за немогућност извршења обавезе уношења улога у друштво.

1. Неновчани улог

Према чл. 194 ст. 2 Закона о предузећима улог могу бити, ствари и права изражени у новчаној вредности.

У погледу овако утврђеног улога потребно је извршити одређене напомене. Улог акционара представља део имовине друштва. Општом нормом чл. 50 предвиђено је да имовину чине право својине на покретним и непокретним стварима, новчана средства, хартије од вредности и друга имовинска права. И поред одређених нејасноћа које произлазе из овакве формулације, чини се да је прихватљиво становиште по којем се усвојени концепт заснива на разликовању имовине од имовинске масе. У имовину улазе имовинска права, док предмети тих права чине имовинску масу.¹⁾ Полазећи од тога сматрамо да формулација ст. 1 чл. 194 није до краја консеквентно изведена. Имајући у виду начин утврђивања појма имовине, као улог се могу јавити имовинска права - стварна (право својине) и облигациона. Када су ствари у питању то може бити право својине на ствари (не ствар, јер она представља део имовинске масе), или право коришћења ствари. У том смислу указујемо на чл. 14 ст. 2-3 где се регулише одговорност оснивача који улаже "право својине на ствари" и "право на употребу ствари".

Неновчани улог представљају ствари и права. Оно што представља заједничку карактеристику је, по правилу, обавезна процена њихове вредности, с обзиром да морају бити изражени у новцу. Неновчани улог мора, дакле, да представља имовинску вредност и то за друштво, а не за улагача. Тиме се ван сфере процене ставља питање афективне вредности. У погледу неновчаних улога у упоредном праву, јављају се два основна питања - шта може представљати неновчани улог и како се врши њихова процена.²⁾

Одговор на прво питање, независно што се увек полази од функције основног капитала, изазива различите, често супротне, ставове у теорији и судској пракси једне земље.

Основна дилема се односи на рад и пружање услуга друштву, при чему се често прави разлика између већ пружених услуга и оних које тек треба да се пруже. Другом директивом ЕУ (чл. 7) је усвојено схватање, у основи либерално, да предмет улога може бити имовина која је подобна за процену, што обухвата и know-how и goodwill.³⁾ Изричито је предвиђено да то не могу бити обавеза рада и пружања услуга. Тиме се усваја и основни приговор у погледу ове две категорије могућих улога, који се огледа у томе да на њима није могуће спровести извршење. У том смислу је и усвојено решење из Закона о предузећима (чл. 194 ст. 5).

1. Исто: Васиљевић Мирко, Коментар Закона о предузећима, Београд 1996, стр. 59.

2. Van Ommeslaghe Pierre, Capital, International Encyclopedia of Comparative Law 5/1990, стр. 12.

3. Goodwill и know-how нису изричито предвиђени у чл. 9, али се то види из записника са усвајања Друге директиве - Van Ommeslaghe P., op. cit., стр. 13.

Када су ствари предмет улога оне, пре свега, морају постојати у тренутку процене, с обзиром да само тако могу представљати имовинску вредност. Будуће ствари, не могу бити предмет улога зато што оне не постоје и не могу имати имовинску вредност. У том случају се као улог може јавити право у погледу будуће ствари.⁴⁾

Ствар која представља улог не мора бити у својини улагача у тренутку његовог обавезивања да би оно било пуноважно.⁵⁾

Другу групу неновчаних улога представљају права. У питању су преносива имовинска права, што значи да се као улог не могу јавити права везана за личност. У том погледу треба имати у виду да потраживање које гласи на новац представља неновчани улог и, сходно томе, представља предмет процене. Посебну групу представљају права према друштву и, с тим у вези, могућност пребоја права према друштву са обавезом уплате улога. Законом о предузећима је усвојен приступ, заступљен и у упоредном праву, према којем акционар не може извршити пребој (чл. 224 ст. 4).

Права која су предмет улога морају постојати у тренутку процене. Будућа права, у тренутку фиксирања вредности, немају вредност и као таква нису подобна да буду улог у друштво.⁶⁾

У погледу односа главних и акцесорних права треба имати у виду чл. 437 Закона о облигационим односима према којем, у случају цесије главног права, на пријемника прелазе и споредна права (право првенства наплате, хипотека, залога, права из уговора са јемцем и сл.). Према томе, приликом улагања главног права, друштво постаје пријемник по основу цесије, на кога прелазе и споредна права. Споредно право је од значаја зато што утиче на вредност улога - главног права. По правилу, обезбеђено потраживање би требало да буде процењено на већи износ него у случају да исто потраживање није обезбеђено. Ситуација је сложенија када је у питању гаранција. Према чл. 1086 Закона о облигационим односима право из банкарске гаранције корисник може уступити трећем лицу само уступањем потраживања које је обезбеђено гаранцијом и преносом својих обавеза у вези са обезбеђеним потраживањем. Као што се види овде се не уступа право (цесија), него долази до уступања уговора. Независно од примедби које се, у погледу овог решења, износе напомињемо да, за сврху ових излагања, велику важност има неопходност уступања уговора, као предпоставке преноса права из гаранције. Као што ће доцније бити показано уступање уговора као улог у друштво је веома спорно према Закону о предузећима.

У погледу права треба указати да улог не могу бити права на услугу. На тај начин се заузима доследан став у погледу услуга друштву, како у случају када услугу треба да изврши уписник акција, тако и у случају када то треба да уради треће ли-

4. Gadow, Aktiengesetz, књ. I, Берлин 1965, стр. 125-128.

5. Godin - Wilhelmi, Aktiengesetz, књ. I, Берлин 1967, стр. 136-137.

6. Gadow, op. cit., стр. 126.

це. У супротном, одредба, о томе да услуга друштву не може да буде улог, односила би се само на ситуацију када услугу треба да изврши уписник, а не и када је дужник чинидбе треће лице, а уписник преноси на друштво своје право да захтева услугу од трећег лица.

Треба напоменути да постоје различита схватања о могућности да право коришћења ствари по основу закупа буде улог. С једне стране постоји схватање по којем право на употребу ствари по основу закупа не може представљати неновчани улог у друштво. Ово зато што, у том случају, закуподавац има право на закупнину и није унео у друштво неку имовинску вредност чија би противвредност биле акције.⁷⁾ Насупрот томе, има мишљења по којем право коришћења по основу закупа може бити улог у друштво. У том случају улагач задржава право својине на ствари, а вредност његовог улога се процењује с аспекта капитализоване вредности накнаде за коришћење (закупа ствари).⁸⁾ Овакво улагање може бити трајно, све док друштво постоји. На тај начин власник ствари заснива два правна односа према друштву - један као власник ствари из уговора о закупу са друштвом и, други, као акционар - члан друштва - према друштву. Власник ствари може располагати правом својине (зато што га није пренео на друштво), али нови власник, на основу чл. 591 Закона о облигационим односима, не може тражити да му се ствар преда све док друштво постоји као правно лице. Нови власник ступа на место предходног власника (закуподавца) и тиме стиче права и обавезе као власник из уговора о закупу. Треба указати да продајом ствари власник (закуподавац) не престаје да буде акционар, с обзиром да је тај статус стекао по основу уношења улога који представља право коришћења ствари. Сматрамо да ова разматрања у основи могу да се прихвате с обзиром да смо раније показали да се право коришћења ствари спомиње као улог у друштво у самом Закону. Споран је, у ствари, правни основ. Право коришћења се може стећи послугом (као бестеретним послом) и закупом (као теретним послом). С обзиром да улагач прима акције, послуга отпада као основ, односно природа односа. Закуп је могућ, мада се говори о "плаћању одређене закупнине" (чл. 567 Закона о облигационим односима), с обзиром да закупнина не мора бити новац, већ нека друга имовинска вредност,⁹⁾ што акције сигурно јесу. Ипак, као основ се не јавља уговор о закупу или послузи, него оснивачки уговор. Овај основ стицања права коришћења има елементе закупа, с обзиром на надокнаду за право коришћења, али је специфичан, у односу на споменуте уговоре, по томе што нема само облигационо дејство, већ има статусне импликације. Ово зато што је усмерен ка оснивању правног лица. Улагач, наравно, може зак-

7. Јанковец Ивица, О неким одредбама новог Закона о предузећима које се односе на акционарска друштва, Право теорија и пракса 5/1997, стр. 23.

8. Марјановић Богоје, Промена облика предузећа и одговорност за обавезе, Билтен судске праксе Врховног суда Србије 2-3/1997, стр. 199.

9. Перовић Слободан, Облигационо право, Београд 1976, стр. 442. Исто: Букљаш Иван - Визнер Борис, Коментар Закона о обвезним (облигационим) односима, Загреб 1979, књ. 3, стр. 1860-1861.

ључити и уговор о закупу или послузи, али тада његово давање нема карактер улога и он не стиче статус члана по том основу. При томе, промене у погледу својине на ствари, чије је коришћење улог у друштво, не утичу на промене у чланском односу према друштву. Нови власник не ступа у члански однос - не постаје акционар - с обзиром да до тога може доћи ако стекне акције које су издате предходном власнику ствари. Могуће је, свакако, да власник ствари прода ствар и акције истом лицу, које тада постаје нови власник акционар. За случај продаје различитим лицима нови члан постаје купац акција.

Улог не могу бити права из облигационих односа која се могу опозвати у свако доба.¹⁰⁾ Таква би ситуација била у погледу права на коришћење просторија из уговора о закупу закљученог на неодређено време са могућношћу отказа у свако доба, уз отказни рок (чл. 597 ст. 1 Закона о облигационим односима). Разлог за овакво одређење лежи у чињеници да се не може утврдити дужина уживања тог права од стране друштва, због чега није могуће утврдити ни вредност улога.

Када је у питању уступање права из двостранообавезног уговора, напомињемо да треба имати у виду да уступљени дужник има према новом повериоцу (друштву) право на приговоре и то како оне које има према њему, тако и оне које је могао истаћи према уступиоцу до часа када је сазнао за уступање (чл. 440 ст. 2 Закона о облигационим односима).

Сматрамо отвореним уступање уговора. Посматрано изоловано, уступање двостранообавезног уговора се не може подвести под "права", с обзиром да се не преносе само права, него и обавезе из уговора, под условима из члана 145 Закона о облигационим односима. Ипак, треба имати у виду чл. 200 ст. 3 где је предвиђена могућност да предузеће представља улог. С обзиром да је према Закону о предузећима предузеће правно лице, оно се јавља као уговорна страна у закљученим уговорима. У том контексту је могуће уступање уговора, с обзиром да се као улог уноси предузеће, које је субјект права, али и обавеза.

Као улог у правима могу се јавити и мешовита права тј. права која, осим имовинских овлашћења, имају и неимовинска овлашћења. Такав је случај са на пр. ауторским правом, при чему статус улога имају имовинска овлашћења, док су тзв. морална ауторска права непреносива и не представљају улог.

Улог могу бити и права из домена индустријске својине: патенти, лиценце, робни и услужни знакови.

Концесија може бити неновчани улог у друштво, као и поједина овлашћења из ње, под условом да су преносива.¹¹⁾ У погледу овог, иначе распрострањеног става, треба имати у виду решења у појединим релевантним домаћим прописима. Према чл. 27 Закона о концесијама концесионар може добијену концесију пренети другом лицу под условима предвиђеним уговором о концесији. О преносу концесије закључује се посебан уговор на који сагласност даје концедент. Уговор о

10. Ibidem.

11. Godin - Wilhelmi, op. cit., стр. 136-137; Gadow, op. cit., стр. 125.

преносу концесије закључен без сагласности концендента је ништав. Концесију може добити страном лице и може је пренети, у целини или делимично, на друго страном лице, уз сагласност даваоца концесије (чл. 24е Закона о изменама и допунама Закона о страним улагањима из 1996). Под страним лицем се подразумева, између осталог, предузеће које је страном лице основало у Југославији, као и предузеће у коме је учешће страног капитала веће од 51%.

Као улог у правима могу се јавити и удели у другом друштву. То могу бити акције, удели у друштву са ограниченом одговорношћу. Као улог се могу јавити и удели у друштвима лица, уз напомену да у том погледу треба имати у виду ограничења у погледу преноса, која се морају поштовати.

У погледу права од интереса је и могућност уношења акција самог друштва као улога. То, наравно, није могуће приликом оснивања, с обзиром да, у том тренутку, тих акција и нема. Ово питање се, с практичног аспекта, поставља у случајевима статусних промена и везано је за могућност стицања сопствених акција, о чему ће бити више речи у посебним излагањима. Овде само напомињемо да је Законом о предузећима дозвољено стицање сопствених акција под одређеним условима (чл. 239-243).

Ако су више лица власници ствари или права која се уносе у друштво, они могу закључити уговор којим би регулисали и питање колико акција припада сваком од њих. За случај да им припада једна акција постојала би акција са више власника. Споменути уговор обавезује уговорне стране. У теорији се јавља мишљење да би и друштво требало да поштује тај уговор, ако се на то обавезало у статуту.¹²⁾

2. Немогућност извршења обавезе уношења улога

Обавезу уплате новчаног улога, односно уношења неновчаног улога, стичу оснивачи и уписници актом уписивања акција. Као што ћемо доцније показати, у делу о основном капиталу, под уписом подразумевамо акт којим је изражена воља да се постане члан друштва. Када су у питању оснивачи то је оснивачки уговор, док када се ради о акционарима, они то чине уписом акција, када се, тиме чини понуда за заснивање односа уговорног карактера. За потребе ових излагања указујемо да је природа овог уговора, с аспекта Закона о предузећима, спорна и да је у питању неименовани двостранообавезни уговор.

Немогућност извршења је од значаја када је у питању неновчани улог, с обзиром да је новац генерична ствар, а "род не пропада". Пропада индивидуално одређена ствар. Немогућност испуњења може наступити због разлога за које је дужник одговоран, као и због разлога за које није одговорна ниједна страна. Ово су две ситуације које су од значаја с аспекта уношења улога, при чему треба имати у виду да немогућност испуњења може бити таква да за њу одговара друга уговорна

12. Gadow, *op. cit.*, стр. 128.

страна. Немогућност испуњења може бити почетна и накнадна, што ће представљати основу за даља излагања.

2.1. Почетна немогућност уношења неновчаног улога

Када је у питању закључење оснивачког уговора могуће је да дође до почетне немогућности уношења неновчаног улога за коју није одговорна ниједна уговорна страна. Уношење улога је доносила обавеза,¹³⁾ а случајна пропаст ствари је ризик оснивача, с обзиром да ствар пропада сопственику. Предмет обавезе је немогућ, а уговор ништав (чл. 47 Закона о облигационим односима). Ипак, с обзиром да уговор може опстати без обавезе једног оснивача, он остаје на снази у погледу осталих (чл. 105 Закона о облигационим односима).

Остајући на терену уговорног права, констатује се да су обавезе осталих оснивача пуноважне, а збир њихових обавеза чини основни капитал друштва. Његов износ је мањи од првобитно утврђеног, али је такав основни капитал у потпуности уписан. С обзиром да је обавеза оснивача ништава, њено неиспуњење не може бити основ за захтев за накнаду штете. Као последица јавља се регистрација друштва са мањим основним капиталом. Ово је, у основи, старије схватање заступљено у немачком праву.¹⁴⁾

Новије схватање се заснива на предходно изнетим, у основи, уговорним излагањима, али се уноси један корективни елемент - основни принцип права акционарских друштава о одржавању основног капитала. Прихвата се, дакле, да је обавеза уношење неновчаног улога ништава и да друштво не може да тражи накнаду штете. Ипак, због принципа одржавања основног капитала, инсистира се на чињеници уписа - изјава воље оснивача је усмерена ка стицању чланства у друштву. Оснивач остаје у обавези на основу изјаве и дугује покриће тј. има обавезу уплате новчаног улога, чија висина одговара првобитно обећаном улогу.¹⁵⁾

Сматрамо да је савременија концепција усвојена у немачком праву прихватљива и за домаће право. У погледу уговорног дела анализе показали смо да се правила Закона о облигационим односима могу успешно применити. С аспекта Закона о предузећима није спорно постојање принципа одржавања основног капитала, а његово увођење у дискусију засновано је на специфичностима оснивачког уговора који нема само облигационо правна дејства, с обзиром да је усмерен на оснивање правног лица. Имајући то у виду сматрамо да нема препрека да се и домаћа судска пракса креће у правцу савременије концепције, када је у питању симултано оснивање. У погледу сукцесивног оснивања, на положај оснивача може се применити истоветан приступ - њихова обавеза уношења улога се заснива на уговору о оснивању, због чега је уговорни део анализе исти, а примена принципа одржања основног капитала као корективног елемента ни овде није спорна. Када се ради о

13. Wurdinger H., Aktien und Konzern Recht, Karlsruhe 1973, стр. 60.

14. Godin, op. cit., стр. 134.

15. Godin, op. cit., стр. 135; Gadow, op. cit., стр. 130.

уписницима аналогно се може применити изложена концепција. Они *animus socii* изражавају уписом акција, а не закључивањем уговора о оснивању, као што то чине оснивачи. Примена правила уговорног права (с обзиром да они закључују уговор о приступању уговору о друштву) довела би до тога да је обавеза неких уписника ништава, како смо напред показали у погледу оснивача. Последица тога би била да цео капитал није уписан (и неуспели упис ако оснивачи не би извршили недостајући упис на основу чл. 207). Сматрамо да и у овом случају треба узети у обзир изјаву воље уписника у погледу чланства у друштву и, зато, прихватити постојање обавезе покрића тј. обавезе уплате новчаног улога у висини првобитно обећаног улога. Изражен *animus socii* уписника представља суштину разлику између ситуације када је упис извршен, али је постојала почетна немогућност испуњења, од ситуације када упис није извршен и када остаје оснивачима да користе право да изврше недостајући упис акција.

2.2. Накнадна немогућност уношења неновчаног улога

За разлику од почетне немогућности, у случају накнадне немогућности уношења неновчаног улога, уговор је пуноважан. Гаси се обавеза и друге стране уз примену правила о враћању стеченог без основа (чл. 137 Закона о облигационим односима). Ипак, и у овом случају, разматрања треба допунити принципом очувања основног капитала.¹⁶⁾ Последишно, како је напред показано, оснивач је у обавези да уплати новчани износ, који по висини одговара првобитно обећаном улогу.

Аналогни приступ важи и за уписнике у контексту сукцесивног оснивања, с обзиром да су и они изразили *animus socii*.

Уколико је до немогућности испуњења дошло из разлога за које је оснивач одговоран, почетна анализа се заснива на примени општих правила уговорног права за неизвршење уговора. Ипак, и овде се уговорни приступ модификује, већ споменути, принципом очувања основног капитала. Као последица тога, доводи се у питање могућност раскида уговора, а друштву се признаје право на захтев за уплату одговарајућег износа (као у раније наведеним случајевима) и захтев за накнаду штете.¹⁷⁾

На овом месту је потребно указати на још један моменат. Напомиње се да би раскид уговора омогућио управи да искључи таквог акционара, што се не прихвата,¹⁸⁾ имајући у виду да је кадуцирање предвиђено само у случају неизвршења обавезе уплате новчаног улога. Законом о предузећима је, међутим, усвојена другачија концепција - кадуцирање је могуће због доцње у погледу извршења уплате новчаног улога, али и због доцње са уношењем неновчаног улога. Према томе, према Закону о предузећима, у случају немогућности извршења уношења улога из разлога за које је акционар одговоран, друштво може да бира - може да тужбом тра-

16. Ibidem.

17. Godin, op. cit., стр. 135; Gadow, op. cit., стр. 131.

18. Ibidem.

жи уплату напред споменутог износа (као и накнаду штете или, евентуално, уговорну казну), или може да изврши кадуцирање под условима из чл. 225.

(чланак примљен 16.VII 98.)

Zoran Arsić, Ph.D.
Faculty of Law, Novi Sad

**Non-financial investment and impossibility of performing a duty to invest
into a joint-stock company**

(Summary)

The matter of this article is divided into two parts. The first part deals with the object of non-financial investment into a joint-stock company, analysing separately things and rights. The second part is concerned with the impossibility of performing the duty to make a non-financial investment into such company. In this respect it is possible to distinguish the situation of initial impossibility from the subsequent impossibility of performing a duty. It is also pointed out to a situation of impossibility of performing a duty due to debtors fault.

Key words: investment, impossibility of performance

Проф. др Божидар Церовић,
Економски факултет Београд

UDK 332.012.32:061

Приватизација спортских клубова и друштава, ограничења и перспективе

Увод

Како је југословенско искуство са приватизацијом у привреди сасвим скромно, а уз то и доста специфично, није изненађење што је и приватизација у спорту у великој мери остала нерешен проблем. Поменута специфичност нашег искуства се нарочито односи на честе промене прописа и правила - *ex ante* и *ex post* - на недоречене одредбе или накнадне интервенције. Тако, и у овом тренутку, у Републици Србији, постоји генерални план приватизације предузећа али не и довољно одређен, чак би се рекло уздржан, однос Владе и политике према том процесу. Све то утиче на сасвим нејасно стање процеса приватизације у области тзв. друштвених делатности у којој преовлађују установе и удружења. Поред тога, удружења грађана, категорија релевантна за спортске организације, немају транспарентну законску основу. Додуше, у области спорта постоје елементарна законска решења која, између осталог, омогућују улазак приватног капитала у спортске организације, а садржана су у републичким законима о спорту. Полазећи од те чињенице у овом тексту ће се размотрити нека питања која се тичу најпре, страних искустава организовања и приватизације у спорту а, потом, нека ограничења, предлози и перспективе у вези са могућим заснивањем приватизације у нас.

1. Статус и почетни облици приватизације спортских клубова у свету

У протекле две-три деценије делатност спорта представља једну од делатности са најбржим развојем у свету. У основи тог бурног развоја налазе се два одлучујућа елемента:

- (а) развој комуникација и, следствено,
- (б) нагло јачање и иначе изузетно снажне промотивне снаге спорта.

Ове две околности су према свим анализама одлучујуће деловале на велико ангажовање капитала у спорту и око њега, најпре у виду телевизијских права и рекламе, затим, спонзорских уговора и експанзије у индустрији спортске опреме. За ову прилику као илустрација може послужити податак да је, на пример, у Великој Британији вредност спонзорских уговора у спорту достигла рекордни ниво од око 340 милиона GBP у 1996. години, а број сати спортских преноса на разним ТВ каналима 12000 сати (ОНС, 1998). Други илустративан пример је развој тржишта спортске опреме које је, као прави пример глобалног тржишта, расло великом брзином, нарочито у другој половини осамдесетих и са око 50 милијарди US\$ у 1986., достигло у 1990. години вредност од преко 80 милијарди US\$ (Chanaron, 1991). Најзад, спортске приредбе су све више утицале на подизање промета локалне привреде, не само угоститељства и транспорта (в. Hefner, 1990). На тај начин се спортска делатност уврстила међу водеће пословне гране у свету.

Овако буран материјални развој отворио је и питања везана за неке специфичне спортске односе (нпр. трансфери спортиста) као и за традиционалну организацију клубова. Све већи прилив средстава пратило је и повећавање издатака спортских клубова. Док су, на пример, најбоље плаћени фудбалски професионалци крајем осамдесетих година у Француској, свега њих четрнаест, зарађивали нешто преко милион ДЕМ годишње (ибид.), дотле су, током 1996/97 зараде најбољих професионалаца у Енглеској већ достигале 2 милиона ДЕМ месечно (*Financial Times*, 1997а)! Лицитирање клубова на "тржишту спортиста" изазивало је, супротно општем уверењу о профитабилности клубова, све веће дефиците и губитке. Ситуација се нарочито компликује после пресуде Суда у Луксембургу поводом чувеног "случаја Босман" којом се забрањују плаћања било каквих накнада клубовима из којих спортисти долазе уколико професионалцу истиче уговор са тим клубом (сходно прописима ЕУ о слободном кретању радне снаге), што је само убрзало трансфере (обављају се током уговореног периода) и подигло њихову вредност.

Брз пораст промета у спорту поставио је на дневни ред и питање институционалног устројства клубова. У највећем броју европских земаља клубови су, традиционално, били организовани као удружења укључујући ту и одговарајуће својинске односе. У ретке изузетке спада Британија (Енглеска) у којој су клубови крајем прошлог и почетком овог века основани као акционарска друштва, најчешће са ограниченом одговорношћу. Међутим, такво устројство клуба, доскора, није имало озбиљнијих реперкусија на пословање. Напротив, низом правила, превасходно

наметнутих од стране спортских савеза, статус енглеског клуба се сасвим приближио уобичајеном европском моделу (забрана стицања прихода од стране чланова управе клуба, рестрикције у управљању везане за могућност друштвеног утицаја, циљна функција није максимизација профита, а у складу са тим постоје и одговарајуће фискалне олакшице итд.).

Сасвим супротан пример представља професионални спорт у САД (као и још неки спортови претежно везани за британско-аустралијско спортско тржиште и/или земље Комонвелта, нпр. крикет). Најпопуларнији спортови у САД, кошарка, бејзбол, амерички фудбал, хокеј, организовани су на принципу корпорације. Уобичајено је да су клубови предузећа унутар једне велике холдинг компаније - професионалне лиге. Она је организована на профитном принципу, учествује у власништву клубова поред осталих (приватних) власника (и по томе има карактер холдинга) и примењује пословну стратегију картела (Sloane, 1980). Слобода улаза (у лигу) је ограничена и не произлази из такмичења тј. спортског резултата већ из економских перформанси. Нови клуб мора да задовољи одређене економске услове (као и град у коме је седиште и у коме се одвија активност клуба), а дозволу за улаз даје управа лиге. Лига се труди да обезбеди уједначен али током времена променљив квалитет међу клубовима ради постизања већих економских ефеката (неизвесност исхода и равномеран распоред "звезда" које привлаче публику). Услед таквих околности ове компаније постају понекад и објект рестрикција дефинисаних антимонополским законодавством (в. Snyder; Spreitzer, 1983).

Прва искуства са покушајима да се европски клубови организују као предузећа потичу из средине осамдесетих година. У том смислу карактеристичан је пример професионалног фудбала у Француској из 1984/86 године. Законом о организацији и промоцији спортских активности донетим јула 1984 године, предвиђено је да клубови не могу остати у режиму дефинисаном Законом о удружењима из 1901. године. Клубови који редовно организују спортске манифестације са наплатом улазница и запошљавају професионалне спортисте са приходом већим од суме коју одреди Влада (у то време овај је износ одређен на нивоу од 200 000 US\$ годишње), према новом Закону су били у обавези да у прелазном периоду од две године одаберу један од два понуђена статуса: (а) друштво са мешовитом својином (*de facto* јавно предузеће са државним - локална власт, општина - и приватним власништвом) или (б) друштво које се бави спортском делатношћу - у приватном власништву при чему је предвиђено да већински пакет деоница (50% вредности+1) остаје власништво дотадашњег удружења, односно, клуба (в. Andreff; Nys, 1986).

Законодавац је пошао од претпоставке да поменути клубови врше комерцијалну делатност те да се стога морају организовати као акционарска друштва и изједначити са осталим делатностима. У образложењу прдлагача, у то време социјалистичке владе, стајало је и то да се Законом само уређује већ постојеће стање тј. присуство приватног капитала у спорту. Међутим, на крају двогодишњег периода само два клуба су променила статус одредивши се, у заједници са градским властима, за могућност (а). Тако је донет нови Закон који је прихватио могућност да

се клубови и даље налазе у статусу удружења али са обавезом да воде књиговодство и обезбеде ревизију на сличан начин који предузећа одговарајуће величине. Тако је амбициозно замишљена трансформација тј. приватизација доживела неуспех па су се уместо приватних појавила само два нова јавна предузећа.

Главни разлози отпора овим променама били су страх клубова од нових обавеза и могућности ликвидације клуба у условима кризе, те захтеви за отпуштањем играча и пад квалитета са тим у вези. У условима када су се гомилали дугови у клубовима (у то време око 90 милиона ФФ), страх је био разложен. Овом отпору доприносили су и приватни инвеститори с обзиром да би промењен статус клубова учинио мање атрактивним улагања у спорт. Наиме, основни мотив улагања у спорт традиционално је ослобађање од пореза, а не директан профитни циљ. Посредно су улагања ове врсте свакако доприносила профитабилности осталих послова инвеститора али је тај ефекат регулисан редовним фискалним обавезама за те послове. Такође, улагања у спорт била су атрактивна и због личне промоције инвеститора независно од пословних ефеката (политичка каријера, јавна промоција успешних појединаца итд.). Чак и када је Баладинова влада (1993) покушала да реактивира приватизацију клубова смањењем обавезног власничког удела клуба на 25%, није покренут озбиљнији интерес за пословно улагање у спорт све до пре годину-две што је уследило после новог енглеског искуства.

Наиме, први озбиљнији корак ка приватизацији клубова у Европи предузет је у Енглеској током деведесетих. Као што је већ речено енглески (фудбалски) клубови имали су, будући акционарска друштва, одређену “правну предиспозицију” за ову врсту трансформације. “Економску предиспозицију” представљало је финансијско стање у клубовима. На једној страни постојали су значајни дефицити, а на другој је претило опадање прихода с обзиром да је у Енглеској ангажовано много мање страних играча (“звезда”) привлачних за гледаоце, а посредно и за спонзоре, телевизију итд. Додатна средства која ће омогућити конкурентност на “тржишту” врхунских играча, енглески клубови су потражили у емисији деоница и новој пословној организацији клубова.

Манчестер Јунајтед, клуб који је први изашао на берзу, бележи добра искуства. Он је финансијски битно ојачао и променио структуру својих прихода. Трговинска делатност, претежно клупским артиклима, трансфери, спонзори (главни спонзор је *Sharp*), ТВ права, комерцијализација стадиона итд. знатно премашују приходе од гледалаца мада су и они у наглом порасту. Процењује се да је профит (пре опорезивања) Манчестер Јунајтеда достигао износ од 35 милиона ГБП у прошлој години (куриозитета ради треба рећи да је он приближно једнак приходу од гледалаца тј. да је негдашњи основни приход данас постао чиста добит).

2. Нека међународна искуства и проблеми приватизације спортских клубова

Овакви резултати Јунајтеда и осталих енглеских клубова који су се “отиснули” на берзу (Енглеска је постала врло пожељна дестинација врхунских играча са најповољнијим понудама, укључујући и рекордне трансфере што говори о финансијском успеху поменуте операције) подстакли су интерес клубова из других европских земаља за нова решења. Данас већ велики број највећих (фудбалских) клубова разматра могућност наступа на берзама.

Према једном истраживању које је предузео *Financial Times* (1997б) интересовање фудбалских клубова праћено је и интересом једног броја већ, донекле, специјализованих инвеститора. Тако је у Италији прошле године за 22,7 милијарди лира преузета (*takeover*) Вићенца од стране британског инвестиционог фонда *Enic* који се посебно усмерио на фудбалски посао (*Enic* је још преузео и Глазгов Ренџерс, атински АЕК и прашку Славију). То показује да је излазак енглеских клубова на берзу допринео и развоју пратећих установа тј финансијских посредника специјализованих за “спортске послове”. У Француској су се после изложених почетних проблема јавили такође заинтересовани инвеститори - ТВ станица *Canal Plus* (56,7% власништва над Пари Сен Жерменом, од 1996), *Société Eric Soccer*, под контролом Р. Л. Драјфуса, председника *Adidas*-а (54% власништва у марсељском Олимпику), те *IMG*, познатог предузетника у спорту Мекормака (51% власништва над страсбуршким Расингом).

Према поменутом истраживању највећи интерес клубова за трансформацију у правцу преузимања или берзанског наступа бележи се у Италији. Према су приватни инвеститори и раније били присутни (Берлускони - Милано, Ањели - Јувентус) клубови су ипак више наликовали традиционалном типу удружења него пословних система, често са стадионима у јавном власништву што је отежавало комерцијализацију. Карактеристично је да се као консултанци у будућим пословним подухватима све више јављају врло реномиране консултантске куће - *Deloitte & Touche* (италијанска лига, после почетних искустава у Енглеској), *Nomura, Morgan Stanley* итд. Посебан пројекат припрема холдинг *IFI* (Ањели) у виду предузећа за забаву (спорт и култура) које би се ослонило на потенцијале Јувентуса. Ово указује да се ради о врло великим пословним подухватима и значајном инвестирању.

У другим земљама пројекти још нису у одмаклој фази. У Шпанији се међу првима најавио Атлетико из Мадрида, док су Реал и Барселона, формално удружења, и даље резервисани упркос потреби за финансијском инфузијом. У Немачкој Бајерн и Борусија из Дортмунда планирају излазак на берзу тек за неколико година уколико такву трансформацију одобри Савез (*DFB*), у коме постоји оклевање и одређена опозиција. Уколико до промена буде дошло предвиђа се да ће удружење (клуб, односно, спортско друштво) остати власник 51% вредности капитала. Холандија показује изразиту резервисаност према идеји: највећи клубови су финансијски стабилни и не сматрају да због капитала треба мењати традиционално орга-

низовање тим пре што процењују да је њихово тржиште недовољно атрактивно (мало је) за највеће инвеститоре или велике ТВ куће. У Француској још увек постоје забране за исплате дивиденди од улагања у спорт што чини системску препреку за озбиљнију трансформацију.

Занимљиво је да знатну живост на овом плану показују земље у транзицији. Поред поменуте Слвије из Прага широко је познат пример њеног локалног ривала Спарте коју је купио VSZ, словачки концерн за челик, иначе власник словачког клуба Кошице (док су још три словачка клуба трансформисана у предузећа). И у другим земљама се јавља све већи број клубова као приватно власништво, мада прописима није увек јасно регулисан њихов статус. По томе се може говорити пре о процесу паралелном тзв. спонтаној приватизацији у привреди ових земаља него о осмишљеним захватима. Познати су примери клубова који су куповани за неколико милиона марака или мање, а чији су нови власници распродајом играча остварили многоструко веће профите и у дерутном стању враћали клубове претходном “власнику” - држави или установи или спортској асоцијацији из које су настали.

Ова нешто екстензивнија презентација првих искустава са приватизацијом у спорту тек треба да се подвргне озбиљнијој анализи . Једна од првих тешкоћа је недостатак информација и сазнања о проблемима који се у оваквим пројектима појављују. Неки од њих тек почињу да се разматрају на нивоу националних савеза, континенталних и светских спортских федерација. Међу спорна питања спада однос клуба као приватног предузећа и постојећих система такмичења, односно, обавеза које из тих такмичења проистичу или, просто, спорта као таквог. Други проблем је везан за интересе појединих финансијских група и фондова код аквизиција више клубова што може довести до сукоба интереса или нерегуларности такмичења (тако се за предстојећи Конгрес ФИФА у јуну ове године, предлаже рестриктивна клаузула која забрањује власништво над више од једног клуба у једном националном савезу). Треће питање је везано за општи развој и финансирање спорта - уколико се средства концентришу у највећим клубовима може доћи до стагнације у развоју спортске базе, до поделе земаља и клубова на увознике и извознике спортиста, те до монополске ситуације која у спорту има извесне специфичности (тзв. Луис-Шмелингов ефекат: непрекидна доминација једног клуба производи засићеност и незаинтересованост гледалаца, односно, смањење прихода в. Неале, 1964).

3. Приватизација у спорту - систематизација досадашњих искустава

Иако у овом тренутку провлађују позитивне стране корпоративизовања клуба које решавају неке проблеме, а у првом реду - недостатак финансијских средстава због чега је читава активност и покренута - било би неопходно извршити бар прелиминарну систематизацију основних налаза из изложених примера и искустава. Стога ћемо у овом одељку настојати да дефинишемо неколико кључних момената

који представљају основу процеса приватизације спортских клубова као и извесне потенцијално критичне тачке које могу наступити током процеса приватизације.

(I) Клуб је традиционално био организован (у највећем броју случајева) као удружење непрофитног карактера (тј сви вишкови се реинвестирају у спорт без исплате дивиденди). Овакав статус клуба се јавља у готово свим европским земљама па чак и тамо где је клуб формално био конституисан као акционарско друштво, а томе се може додати и искуство *ex*-социјалистичких земаља (у случају врхунских клубова који су добрим делом били ослоњени на самофинансирање). Клуб је дакле, увек представљен као група људи који се удружују ради бављења спортом, а разлике у броју чланова или разлике у оријентацији клуба на рекреативне или врхунске резултате предодређују разлике у приходима и расходима, односно обрту који се у клубовима обавља.

(II) Традиција игра велику улогу у организовању клубова па се стога и главни отпори приватизацији јављају са те стране за шта постоје бројни примери (без улажења у детаље могу се навести примери Барселоне, Реала, Ајакса па и читавих савеза). Наиме, чланови удружења, укључујући и навијаче осећају приватизацију као губитак својих права заснованих на припадности чланству клуба. То је један од разлога што се приватизација ограничава тј. део власништва се трајно гарантује дотадашњем удружењу (Француска, Немачка).

(III) Главни покретач процеса приватизације био је, што се клубова тиче, недостатак средстава, а на страни инвеститора интерес се јавио тек када се промет у спорту толико повећао да је гарантовао високе добитке; до тада није било већег интереса за пословно, профитносно улагање у спорт.

(IV) Када се клуб организује као предузеће нужно се мења основна циљна функција клуба: она се заснива на максимизацији профита. Иако је у спорту максимизација профита често (мада не и обавезно) повезана са “максимизацијом” резултата критеријум профита постаје доминантан. То значи да уколико инвеститори оцене да постоје лукративније делатности они могу повући капитал из спорта, што представља нови вид ризика за спорт и спортисте. У том смислу било би пожељно предвидети услове и ограничења за повлачење приватних средстава.

(V) Почетни резултати приватизације показују изванредан скок прихода клуба. Два момента играју важну улогу. Прво, мења се начин управљања и уводе се критеријуми пословног менаџмента. Друго, мења се структура прихода клуба и налазе се нови извори финансирања. Са тим у вези јавља се један потенцијални проблем у привлачењу инвеститора. Реч је о величини тржишта са којом клуб може да рачуна. Не само инвеститори већ и спонзори имају наглашен афинитет ка већим тржиштима, а следствено, боље резултате приватизације имају клубови из великих, развијених земаља. За сада се тај ефекат најјаче манифестује у подели земаља на “извознике” (неразвијене али и мање, а развијене земље) и “увознике” спортиста. Крајњи ефекат је неизвесан али ће без одређене регулације, вероватно, водити концентрацији квалитета у свега неколико земаља.

(VI) Иако у повоју, већ се наслућује проблем познат у економској литератури као проблем *stake-holder*-а (власника који има још неки интерес осим власничког у предузећу). Пример су власници више клубова у једном такмичењу или сукоб пословног и спортског интереса (нпр. телевизијски канал као власник клуба). За сада се проблем тек наслућује, претежно у спортским асоцијацијама и не постоје адекватни одговори.

(VII) Чињеница да је у програм корпоратизације и приватизације ушао релативно мали број клубова поставља и питање реалног инвестиционог потенцијала за ова улагања, односно, интереса за приватизацију на широј основи. Искуство америчких професионалних лига указује да је тај потенцијал лимитиран на релативно мали број случајева.

(VIII) Нека од ових питања настају и као последица непотпуне регулативе која прати поменуте процесе; они су потпуно отворени и, за сада, у главном спонтани. То искуство је ново и битно се разликује од америчког искуства у коме је део проблема решен посебном организацијом и статусом професионалних лига.

Сви ови моменти ће свакако имати одраза и на покушаје или пројекте приватизације који би се предузели унутар наших спортских организација.

4. Приватизација у југословенском спорту - ограничења и перспективе

Иако је у југословенском спорту обим ангажованих средстава релативно мали у поређењу са другим европским земљама (процене говоре о годишњим приходима свих спортских организација у периоду 1985-89, на територији данашње СРЈ од око 27-30 милиона US\$ и то са опадајућом тенденцијом, а 1994. тек о око 17-18 милиона US\$ в. Церовић, 1994) елементи спортског професионализма су релативно рано засновани у једном броју већих клубова. Тако су још средином седамдесетих година два највећа фудбалска клуба, Црвена звезда и Партизан, у целини постала самофинансирајуће организације без иједног динара директних (па ни индиректних) субвенција. Средином осамдесетих година као последица такве оријентације постепено се мењала и структура прихода тако да је учешће прихода од гледалаца пало испод 50% у укупном приходу уз повећање прихода од спонзора, рекламе и трансфера. Данас ови клубови морају имати буџет од (по) најмање око три милиона долара.

Сви клубови су били организовани као “друштвене организације” што је омогућавало одређени (тзв. шири) друштвени утицај на управљање спортским али, нарочито у мањим срединама, и одређену финансијску подршку локалних буџета. Исти статус су имала и два поменута клуба мада су у погледу фискалних обавеза, *de facto*, била изједначена са предузећима, ређе, установама.

У југословенском законодавству први пут је уведена могућност да се клуб конституише као удружење грађана, али и као предузеће или установа, Законом о спорту Републике Црне Горе (априла 1994.), а две ипо године касније и Законом о

спорту Републике Србије (крајем 1996.). Приликом промене статуса (уместо друштвене организације) далеко највећи број клубова је одабрао статус удружења грађана. То је сасвим разумљива одлука ако се имају у виду финансијско стање клубова (врло скромно) на једној и различите обавезе које пристичу из друкчијег статуса, на другој страни. Како ћемо видети на то су утицали још неки разлози.

Улазак приватног капитала у спорт, разумљиво, био је могућ тек са појавом приватног сектора у нас (од 1989.) мада на том подручју све до поменутих закона није било, практично, никакве регулативе. Тек су законима о спорту дефинисане основне могућности за приватно инвестирање као и одређена управљачка права приватних улагача.

Током 1996. године урађен је један пројекат (Вукотић; Церовић, 1996) за потребе Министарства за спорт РЦГ којим је и експлицитно предвиђена могућност приватизације клубова (пре овога су рађени само различити предлози за студијске потребе, в. Церовић; Бајец 1992., Церовић, 1994). Тај пројекат је предложио приватизацију спортских организација (клубова) на следећим принципима: клуб, односно удружење, остаје власник најмање 40% имовине, а приватизација је могућа у преосталом делу, укључујући и докапитализацију. Ово решење се ослонило на важеће црногорске програме приватизације у привреди по којима се 40% друштвеног капитала интерно приватизује (10% бесплатно и 30% са попустима). Разлика је била у томе што није предложена директна индивидуална приватизација посредством нпр. чланова клуба, због специфичности институције удружења грађана. Део ових решења је прихваћен и уграђен у нови предлог Закона о спорту.

Законом о спорту Републике Србије посвећена је посебна пажња могућностима улагања приватног капитала у спортске организације које се оснивају као удружења грађана (у случају предузећа или установе одређено је да се на клубове у том статусу сходно примењују одговарајући закони). Чланом 25 предвиђено је да чланови спортске организације њоме управљају на начин предвиђен статутом, те да се статутом може предвидети да организацијом управљају оснивачи сразмерно висини унетих средстава. Чланом 26 предвиђено је да се право управљања спортском организацијом може пренети на физичко или правно лице које унесе у организацију средства у висини коју такође, дефинише статут тј. сама организација (клуб). Поред тога овим чланом се прецизира да за обавезе спортске организације проистекле из обављања делатности организације лице на које је пренето право управљања одговара целокупном имовином. Ова последња одредба је рестриктивнија од уобичајених међународних искустава али је проистекла из жеље да се обесхрабри шпекулативно пружање клубова већ познато и у нашој и у међународној пракси, нарочито земаља у транзицији.

Као што се види фактичке могућности за улазак приватног капитала у спорт према Закону РС јесу оснивачки улози, докапитализација и давање концесије, односно неки вид *contracting*-а али не и, евентуална, продаја. То произлази из чињенице да су се клубови у Србији определили за статус удружења. Неки велики клубови и/или спортска друштва су својим одлукама предвидели могућност уласка

приватног (или другог екстерног) капитала до 50% (мање један динар) вредности имовине клуба (друштва). Ипак, у вези са озбиљнијим приступом приватизацији у спорту, па и улагању приватног капитала у било ком виду постоје још нека отворена питања.

Кључни проблем у вези приватизације спорта састоји се у правно недовољно јасном статусу удружења грађана (не постоји одговарајући закон). То се нарочито огледа на питању својинских односа и у томе треба тражити један од разлога због којих (већи) клубови нерадо размишљају о било каквом виду приватизације. Наиме, клубови у Србији иако *de facto* располажу сопственом имовином, *de iure* само управљају друштвеном својином. У том смислу не постоје никакви наговештаји о настојању да ова имовина добије титулара што, потенцијално, чини реалном претњу (на шта указује и искуство других друштвених делатности) трансформисања ове имовине у државно власништво.

По нашем уверењу ово би се морало разрешити као прелиминарно питање било каквог уређеног програма приватизације у спорту и то пре уласка у процес приватизације (поготово у односе са екстерним власницима). Ово утолико пре што постоји сасвим једноставан и са процесом приватизације компатибилан начин да се ово питање разреши, уз ослањање на међународна искуства и на постојећи закон о приватизацији у РС. Ради се о предлогу да се друштвена својина у спорту (а вероватно и у другим удружењима) пренесе у власништво одговарајућих удружења (клубова, друштава и савеза). Веза са Законом о приватизацији могла би се успоставити у делу који се тиче евентуалне идентификације државне имовине (што је релевантно за клубове који су имали већу подршку тзв шире друштвене заједнице тј. који су били у мањој мери организовани као професионални клубови).

Изгледа, међутим, да би овакво решење морало имати за претпоставку и нешто развијенију правну (уставну) дефиницију својинских облика. Иако у економском смислу институционално власништво нпр. удружења представља дериват приватно-власничког односа, субјект својинских права би било удружење, дакле, институција. Другу, по нашем мишљењу мање подесну алтернативу представљало би уклапање овакве номинације власништва у категорију задружне својине. Неприкладност оваквог вида власничке трансформације проистиче из карактера спортског удружења: чланство у клубу је персонално променљива категорија (пре свега током времена) па се поставља питање располагања задружном имовином са измењеним чланством.

Следеће питање повезано је са непрофитним карактером клуба као удружења грађана. Упркос професионализацији и релативно великим средствима (за домаће услове) којима располажу неки клубови и/или друштва, они су доиста организовани на непрофитном принципу (поготово у условима друштвеног власништва). Као што смо приликом прегледа међународних искустава нагласили такав статус клуба не мора бити неатрактиван за приватне инвеститоре с тим да би било неопходно извршити додатне интервенције у фискалном систему (у правцу веће стиму-

лативности за улагања). Поред тога треба имати у виду да клубови могу оснивати посебна предузећа у разним делатностима са циљем прибављања додатног прихода. Осим што сама по себи могу бити атрактивна за приватни капитал ова предузећа, одговарајућим статутарним одредбама, могу се повезати са профитним интересом евентуалних приватних сувласника клубова (нпр. право управљања или чак право на дивиденду сходно власничком уделу у клубу итд.).

У нас постоји извесно неразумевање у вези са опредељењем клубова да се конституишу као удружења непрофитног карактера (недавно се у “Политици” појавио један текст помало поспрдног карактера о тој ствари аутора Д. Јанковића, спортског новинара). Међутим, поред већ наведених “фискалних разлога” постоје и разлози актуелног економског и институционалног окружења, а свакако и традиционални разлози. Најпре, сасвим је извесно да у ситуацији када берзанско пословање у нас постоји само формално и када нема ни привредних предузећа чије се деонице котирају на берзи појава спортских организација би била сасвим непримерена и непродуктивна. Такође, југословенско тржиште (по економском потенцијалу једно од најмањих у Европи - 10,5 милиона становника са дохотком *p.c.* од око 1200 US\$) не би могло да гарантује довољно атрактивне понуде страних инвеститора.

Досадашња искуства са приватизацијом у спорту у нас нису охрабрујућа. Иако је уласком приватног капитала један број спортских организација успео да преживи тешке економске прилике које су у земљи изазване, показало се да тиме није битно унапређена ни спортска ни пословна стратегија тих клубова. Не постоје ни одговарајуће институционалне претпоставке везане не само за општу правну регулативу већ првенствено за регулативу унутар спортских савеза што отвара проблем односа између пословних намера улагача и такмичарских остварења.. У уговорима о улагању и својеврсном закупу клубова не постоје заштитне клаузуле о очувању имовине, не постоје јасне процене вредности клуба и сл. У том смислу ваља уочити да, за сада, нису рађене ни експертске процене имовине клубова које у спорту имају неке посебности. Тако на пример, питање уговора са спортистима, које строго гледано, има карактер обавезе клуба, у ствари може бити и вид имовине с обзиром на могућу валоризацију приликом трансфера или повећања посете приредбама и прихода клуба (в. Hausman; Leonard 1995). Одређене специфичности има и *goodwill* спортских организација. Међутим, све ово није нашло места у досадашњим уговорима о улагању приватног капитала у спорт. Ако се тома дода и нејасно порекло имовине понеког улагача јасно је због чега (већи, угледнији) клубови избегавају такве аранжмане.

У целини посматрано наша данашња ситуација је слична положају француских (фудбалских) клубова током прошле деценије: недостатак средстава је евидентан али нису створени довољно транспарентни услови за озбиљнију трансформацију клубова како са аспекта системских претпоставки тако и са аспекта реалног економског окружења (где су услови знатно мање повољни у односу на пример француског спорта).

5. Закључна разматрања

Као што је указано улазак приватног капитала у спорт у пословној и профитабилној функцији је релативно новијег датума у Европи и још увек је у развоју. У том процесу предњаче енглески фудбалски клубови, а у више земаља се врше припреме за уређивање сличних односа. Карактеристично је да се са тим у вези мења традиционални статус клуба трансформацијом удружења и асоцијација у предузећа што захтева одређену правну и спортску регулативу. При том је овај процес иако се одвија у релативно сређеним тржишним и економским условима изазвао и одређене проблеме који тек почињу да се систематизују и решавају.

У југословенским условима постоји већ релативно дуга традиција професионализма у спорту, организованог на сличан начин као и у већини европских држава тј. у клубовима који имају статус удружења грађана (раније друштвених организација). Републичким законима о спорту предвиђена је могућност ангажовања приватног капитала као и могућност трансформације удружења у предузеће или установу.

Специфичност југословенских спортских организација оличена је у егзистенцији друштвене својине што приватизацију чини отежаном и нетранспарентном. Стога би било неопходно пре процеса приватизације извршити номиновање ове имовине и одредити титулара. Проблем би се најефикасније, а складно начелима приватизације и традицији организовања спортских организација у свету, могао решити уколико би се новим законима о удружењима грађана друштвена својина којом ова удружења располажу пренела у њихово власништво.

Други услов за ефикаснију приватизацију јесу правила и други прописи, обавезе и начела које би требало дефинисати статутима клубова, а нарочито, спортских савеза. Проста приватизација и увођење профитне и предузетничке функције у спорт не би се могла реализовати на пожељан начин без такве пратеће регулативе. Недостатак ових правила чини приватизацију у спорту сличном тзв. спонтаној приватизацији у привреди са свим пратећим негативним консеквенцама. Евенуално увођење предузетничке функције и корпоратизација клубова у нас ће се још дуго сретати са економским ограничењима, а посебно недостатком тржишта капитала и скромним потенцијалом домаћег тржишта.

Референце:

- Andreff, W. & Nys, J.-F., (1986), *Économie du sport*, Presses universitaires de France
- Церовић, Б. & Бајец, Ј., (1992), Својинска трансформација клубова СД Црвена звезда, умножено
- Церовић, Б. (ред.), (1994). *Финансирање врхунског спорта*, Савезно министарство за спорт и Економски факултет, Београд

-
- Chanaron, J.-J., (1991), Спортски менаџмент и маркетинг, материјал за истоимени семинар, Завод за спорт и медицину спорта, Београд, 26. новембар
 - *Financial Times*, (1997a), February, 27
 - *Financial Times*, (1997b), European Football Clubs, November, 28
 - Hausman, J. & Leonard, G. K., (1995) Superstars in the NBA: Economic Value and Policy, *Dpt. of Economics, Working Papers*, MIT
 - Hefner, F., (1990), Using Economic Models to Measure the Impact of Sports on Local Economies, *Journal of Sport and Social Issues*, vol. 14, No. 1
 - Neale, W. C., (1964), The Peculiar Economics of Sports, *Quarterly Journal of Economics*, Vol. LXXVIII, No. 1
 - ONS, (1998), *Britain 1998 - an official handbook*, Office for National Statistics
 - Sloane, P. J., (1980), *Sports in the Market?*, Institute of Economic Affairs
 - Snyder, E. E. & Spreitzer, E. A., (1983), *Social Aspects of Sport*, Prentice Hall
 - Вукотић, В., Церовић, Б. *et al.*, (1996), Приватизација спортских клубова, ИДН Београд

*Мирјана Цукавац,
Секретар Сјољнопрџовинске арбиџраже
при Привредној комори Југославије*

UDK 341.6+347+918(430)

Приказ новог немачког Закона о арбиџражи (ступио на снагу 1. јануара 1998. год.)

Резиме

Од када је 11. 12. 1985. год. донет UNCITRAL-ов Модел- закон, џослужио је као инспирација многим земљама које су од тада донеле своје нове националне законе о међународној прџовинској арбиџражи. (Те земље су: Аустралија, Бахреин, Бермудска острва, Буџарска, Канада, Киџар, Еџипат, Гвајтемала, Мађарска, Индија, Кенија, Малија, Мексико, Нови Зеланд, Ниџерија, Перу, Руска Федерација, Сингапур, Шри Ланка, Тунис, Укарџина, Зимбабве, Хонг Конг, Шкојска и четири државе САД- Калифорнија, Конекџикаџи, Ореџон и Тексас). Инепресантно да земље у којима се традиционално одржава тјно међународних арбиџража, као што су Швајцарска, Холандија и Енглеска а које су такође донеле нове законе о арбиџражи нису као узор узеле UNCITRAL-ов Модел закон, али је тјо урадила Немачка, која претендује да у годинама које следе тјосиане значајан међународни арбиџражни центар.

Нови немачки Закон о арбиџражи ступио је на снагу 1. 01. 1998. год. Где год су се решења UNCITRAL-овог Модел закона добро тјоказала у пракси, немачки закон их тјоитјуно, чак и терминолошки преузима. (велики број чланова је и дословно тјоитјуно иденитјично). Међутим, немачки закон иде и даље, и уноси нека тјоитјуно нова решења, која су од доношења UNCITRAL-овог Модел закона тјоизаила

из најновије арбитражне доктрине и праксе. Осигурава решења су резултат специфичности немачког правног система, нарочито организације правосуђа.

Закон се примењује на арбитраже чије се место налази у Немачкој. Он не прави разлику између домаћег и међународног арбитражног посредства, комерцијалних и некомерцијалних спорова, јер се примењује не све спорове када је у питању економски интерес, као и у осталим случајевима у којима странке могу да постигну поравнање.

Што се тиче извршења арбитражних одлука немачки закон предвиђа различити посредства за домаће и стране арбитражне одлуке. За извршење страних арбитражних одлука искључиво се примењује Њујоршка конвенција о признању и извршењу страних арбитражних одлука. За извршење одлука које се сматрају домаћим немачки закон садржи посебне одредбе. Извршење домаће одлуке мора бити одбијено и одлука мора бити поништена уколико је постојећа неким од разлога за поништење. Разлози за поништење су практично идентични са оним из UNCITRAL-овог Модел-закона.

Кључне речи: арбитража, арбитражни посредства

Немачка припада кругу земаља које немају посебне законе о арбитражи, па су и нови прописи који регулишу арбитражни поступак садржани у десетој књизи Закона о грађанском поступку (Zivilprozessordnung, у даљем тексту ЗПО), укупно 41 члан (од члана 1025 до 1066). Нове одредбе су замениле раније важећа 24 члана ЗПО (од члана 1025-1048), донетог још 1877 год. Међутим, по својој свеобухватности, десета књига немачког ЗПО, може се слободно назвати Законом о арбитражи.

Раније важеће одредбе ЗПО од 1877. током периода од више од сто година нису претрпеле значајне измене те су постале превазиђене и неприлагођене променим условима пословања и савременом праву. Због тога су и представљале препреку већег уговарања надлежности немачких арбитража, иако оне имају дугу традицију, углед и искуство у решавању спорова. У Немачкој се налази велики број мањих или већих арбитражних центара, општих и специјализованих, али од којих ни један нема значај нпр. Арбитражног суда МТК у Паризу, Међународног арбитражног суда у Лондону, арбитражних судова при привредним коморама Цириха и Стокхолма.¹⁾ Једним делом, то је било због недовољно познатог поступка пред немачким арбитражама, јер су правилници институционалних арбитража по правилу непотпуни и у случају празнина примењују се процесна правила седишта арбитраже, која све до скорашњег усвајања новог закона нису пружала довољну гаранцију извесности и сигурности.

Због тога је Савезно министарство правде Немачке формирало специјалну комисију која је 1994. поднела министру нацрт реформисаног закона. Предлог је

1. Види: Милена Петровић, Немачке арбитраже; Право и привреда бр. 5-8/98. стр. 241-249

био поднет Скупштини у 1996. и 22. децембра 1997. усвојен је нови Закон о арбитражи Немачке (Савезни Службени лист 1997. Део 1, страна 3224).

I Основна обележја и подручје примене

Модел - закон UNCITRAL-а (UNCITRAL Model Law, UML) о међународној трговинској арбитражи од 11. 12. 1985. год. послужио је као основ немачког Закона о арбитражи. Где год је то било могуће, немачки закон користи структуру и терминологију Модел-закона (неки чланови су и дословце потпуно идентични). Међутим, немачки закон иде и даље, и уноси нека потпуно нова решења проистекла из најмодернијих тенденција арбитражне теорије и праксе. Остала решења су резултат специфичности немачког правног система.

Творци новог немачког Закона о арбитражи су настојали да он буде кохернтан и самодовољан у највећој могућој мери, без упућивања на друге одредбе Закона о грађанском поступку или друге немачке законе, што свакако није без значаја на потенцијалне стране учеснике арбитражног поступка јер их унапред лишава непознаница.

Закон се примењује уколико се место арбитраже налази у Немачкој. Он се примењује на арбитражни поступак без обзира да ли овај има национални или на међународни карактер. Према томе, као немачка арбитражна одлука сматраће се свака одлука донета у Немачкој, без обзира чије је процесно право примењено на поступак²⁾. То такође значи да уколико се место арбитраже налази у иностранству, одлука коју таква арбитража донесе биће страна, макар и да је донета применом немачког Закона о арбитражи. Треба такође напоменути да већина одредби овог закона нема императивни карактер, односно да се примењују уколико странке нису нешто друго уговориле.

Арбитрабилност. Слично швајцарском Закону о међународном приватном праву и немачки закон веома широко поставља границе објективне арбитрабилности. Генералном клаузулом се проглашава да је арбитрабилан сваки захтев који садржи економски интерес (*vermogensrechtlicher Anspruch*), без обзира да ли странке могу или не могу да закључе поравнање везано за предмет спора. Никаква законска ограничења која се тичу способности странака да закључе поравнање у погледу предмета спора, као ни законске одредбе којима се предвиђа искључива надлежност одређених државних судова не погађају више арбитрабилност спора уколико се ради о економском интересу.

Тakoђе значајно је напоменути да је укинут члан 91 Закона о ограничењу надлежности којим је наметнуто ограничење арбитрабилности картелским спорови-

2. Супротно предвиђа Југословенски Закон о међународном приватном и процесном праву. Према чл. 97 ст. 3 страном арбитражном одлуком сматра се и арбитражна одлука донета у СФРЈ (сада СРЈ) при чијем је доношењу примењено право стране државе у погледу поступка, ако то није у супротности са принудним прописима СФРЈ.

ма, чиме су и ови спорови постали арбитрабилни према општим правилима о арбитрабилности немачког Закона о арбитражи.

Ипак, нови немачки Закон о арбитражи проширујући границе арбитрабилности није решио давнашњу недоумицу везану за ефекте арбитражног споразума када су у питању поништења или оглашавања ништавим аката који укључују више од две стране, као што су на пример поништење одлука скупштине акционара. Савезни суд правде Немачке је једном својом скорашњом пресудом стао на становиште да у основи, предлози за поништај одлука усвојених од стране скупштине акционара могу бити предмет арбитражног одлучивања. Проблем тада настаје у деловању арбитражног споразума, односно у обавезујућем дејству арбитражне одлуке *erga omnes*, па и према онима који нису учествовали у арбитражном поступку. Уколико нису сви акционари учествовали у поступку поништења, потребно је да постоји јасна одредба којом би се протегнуло дејство арбитражне одлуке на све партнере. Нови Закон о арбитражи Немачке такву одредбу не садржи. У недостатку законске одредбе, недоумице би се могле превазићи уколико акционари у уговору предвиде обавезујући ефекат *erga omnes* одлуке арбитражног суда. Уколико би се такав уговор закључио, онда би несумњиво спорови поводом одлука скупштине акционара били подобни да буду решавани путем арбитраже.

Арбитрабилност спорова у којима захтев не садржи економски интерес зависи од тога да ли странке могу да постигну поравнање о исходу спора. Тако спорови, који се тичу на пример статуса код брачних питања не могу бити подобни за решавање путем арбитраже.

II Арбитражни споразум

Дефиниција арбитражног уговора потпуно термилошки одговара дефиницији UNCITRAL-овог Модел-закона. Правило о правном изједначавању компромиса и компромисорне клаузуле такође не уноси ништа ново.³⁾

Што се тиче форме арбитражног уговора она је у основи прилагођена међународним стандардима захтева писмене форме, без обзира на статус странака. Захтеви писмене форме су испуњени било да је споразум унесен у исправу коју су потписале странке, било да је скљопљен разменом писама, телеграма, телефакса или других видова телекомуникација која омогућавају доказ о постојању уговора.

Ипак, немачки закон, што је новина, узимајући у обзир опште обичаје, дозвољава да захтеви писмене форме у неким околностима буду ослабљени. Тако, претпоставља се да је испуњен захтев писмене форме уколико је арбитражни уговор саставни део документа који је једна страна послала другој, или су га две стране послале трећој, под условом да није приговорено у разумно време, ако се у сагласности са општим обичајима може сматрати да је пристанак на такав документ саставни део уговора. Ради се значи о трговачком писму о понуди које је једна страна

3. чл. 1029 ЗПО и чл. 7 став 1 УМЛ

послала другој, у коме је је садржана и арбитражна клаузула, под условом да се изостанак одговора може сматрати за сигуран доказ пристанка. Значи арбитражни уговор се може закључити и "унилатерално", уколико га друга страна изричито не одбије, под условом да је за ту врсту посла то у сагласности са општим обичајима. Немачки законодавац је пошао од тога да би било нелогично, да када је у питању прећутни прихват понуде, да се претпостави да је купац пристао на све услове из понуде продавца, изузев једног -арбитражне клаузуле. Тиме је истовремено призната и могућност закључења арбитражног уговора путем претпоставке прећутног пристанка.⁴⁾

Такође, као и у UNCITRAL -овом Модел-закону позивање на опште услове пословања у којима је садржана арбитражна клаузула сматра се за испуњење писмене форме.⁵⁾

Контрверзе у међународној арбитражној доктрини и пракси произашле око одговора на питање да ли је арбитражном клаузулом која је унета у уговор о превозу морем везан трећи ималац теретнице, ако се у овој позива на услове уговора, а клаузула се непосредно не помиње, немачки закон решава посебном формулацијом: Арбитражни уговор може се закључити издавањем теретнице, под условом да се у њој изричито позива на арбитражну клаузулу садржану у уговору о превозу. То значи да позивање на одредбе и услове уговора о превозу није довољно да би се засновала арбитражна надлежност.⁶⁾

Изузетак да су захтеви форме одређени без обзира на статус странака представљају тзв. потрошачки уговори за које се тражи испуњење посебне форме. За спорове који би произашли из потрошачког уговора арбитражни споразум мора бити сачињен у форми посебног документа, потписаног лично од стране странака, и тај документ не сме садржати ни једну другу одредбу осим оне којом се уговара надлежност арбитраже. Изузетак представљају уговори које је оверио нотар. Овај захтев је рестриктиван с обзиром на својство потрошача, које је дефинисано немачким Законом о физичким лицима. Физичко лице у овом случају делује у циљу који је изван његове делатности или само-запошљавајуће професије. Уколико би само-запошљавајуће лице деловало у оквиру своје професионалне делатности, посебни захтеви форме не би били потребни. Изузетак да се за уговоре оверене од стране нотара не захтева форма посебног, лично потписаног документа има свој практичан значај јер изузима арбитражне споразуме садржане у члановима уговора о оснивању друштва са ограниченом одговорношћу (GmbH)⁷⁾

И на крају, као и већина других закона о арбитражи, немачки закон предвиђа могућност да се било који недостатак форме може излечити упуштањем у расправљање о суштини спора без истицања приговора ненадлежности.

4. чл. 1031 став 2 ЗПО

5. чл. 1031 став 3 ЗПО и чл. 7 став 2 УМЛ

6. чл 1031 став 4 ЗПО

7. чл. 1031 став 5 ЗПО

III Аутономија и самосталност

Немачки закон преузима члан 5 UNCITRAL-овог Модел-Закона и гарантује да суд може интервенисати у арбитражни поступак искључиво ако је то самим законом предвиђено.⁸⁾

Становиште UNCITRAL-овог Модел-закона да суд треба да одбије своју надлежност и упути странке на арбитражу уколико странка која је закључила уговор о арбитражи поднесе тужбу суду да он реши спор, такође прихвата и немачки закон. Суд ће ово урадити изузев ако нађе да је арбитражни уговор ништав, без дејства или га је немогуће извршити.⁹⁾

Немачки закон међутим уноси у овај члан и нову одредбу према којој се пре конституисања арбитражног већа, може поднети захтев да суд одреди да ли је арбитража допуштена.¹⁰⁾

Без обзира што је једна од странака покренула судски поступак, арбитражни поступак се такође може покренути или наставити, и арбитража може донети одлуку, све док се парница пред судом не оконча. Ово овлашћење укључује и овлашћење арбитраже да сама, под резервом накнаде судске контроле одлучи о својој надлежности (*competence-competence*).

Принцип "*competence-competence*" иначе је доследно је спроведен. Арбитражни суд је, на приговор странке, овлашћен да одлучује о својој надлежности, било да се приговор странке односи на оспоравање постојања и ваљаности арбитражног уговора било да се тврди да арбитража није надлежна да решава у конкретном спору. Странка је преклудирана да овај приговор изнесе најкасније до одговора на тужбу изузев ако арбитражни суд нађе да је закашњење оправдано.¹¹⁾ Доследније него UNCITRAL-ов Модел-закон, немачки закон спроводи принцип двоструког спорења. Наиме, уколико арбитражни суд нађе да је надлежан, он одлучује о приговору путем делимичне одлуке о предходном питању. У том случају, свака странка у року од месец дана од дана пријема писменог отправка одлуке може тражити од надлежног суда да одлучи о том питању. Против судске одлуке по овом питању може се изјавити жалба другостепеном суду. (Савезни суд правде). Да би се избегли несавесни поступци странака, арбитражни суд може наставити арбитражни поступак и донети одлуку о меритуму док је судски поступак у току.¹²⁾

8. чл. 1026 ЗПО

9. чл. 1032 ставови 1 и 3 ЗПО и чл. 8 УМЛ

10. чл. 1032 став 2 ЗПО

11. чл. 1040 став 1 и 2 ЗПО и чл. 16 став 1 и 2 УМЛ

12. чл. 1040 став 3 ЗПО

IV Привремене мере обезбеђења

Немачки закон у основи преузима основна решења UNCITRAL-овог Модел-закона, уз одређена проширења и конкретизације.¹³⁾

Странка се може обратити или суду или арбитражи у циљу одређивања привремених мера обезбеђења. Ако је привремене мере одредио суд, он ће их и извршити и странке се више не могу обратити арбитражи. Уколико је привремене мере обезбеђења одредила арбитража, странка се може обратити суду који ће спровести њихово извршење. Суд може изменити меру арбитраже уколико је то неопходно у циљу обезбеђења њеног извршења. Циљ ове одредбе је да се избегне одбијање извршења мера донетих од стране арбитражних судова чје је место ван територије Немачке, из формалних разлога, због тога што је одлука о привременој мери непотпуна или не одговара стандардима прописаним немачким правом, уколико је изрека одлуке јасна и разумљива. Суд на захтев странке може укинути или изменити одлуку о извршењу привремених мера.

Уколико се покаже да мере које је одредио арбитражни суд нису биле оправдане од самог почетка, странка која је захтевала привремену меру је обавезна да надокнади штету коју је друга страна претрпела извршењем привремене мере или давањем осигурања положеног ради отклањања извршења мере. Тај захтев мора бити постављен у току арбитражног поступка, и он се увек посматра као допуштено проширење тужбе или противтужбе, тако да нема потребе за покретањем одвојеног арбитражног поступка.

V Образовање арбитражног суда

Изузев једног става, који је додат, и начина одређивања рокова (1 месец уместо 30 дана) одредбе које се тичу састава арбитражног суда, именовања арбитра, изузећа и поступка за изузеће, необављања или немогућности обављања дужности арбитра и именовање заменика арбитра, углавном су, чак и термилошки преузете из UNCITRAL-овог Модел-закона и по правилу су диспозитивне природе. Основни мотив немачког законодавца је вероватно била општеприхваћеност датих решења и добри резултати у пракси њихове примене.¹⁴⁾

Састав арбитражног суда. Странке имају право да саме одреде број арбитра.

Уколико то не ураде, састав арбитражног већа чиниће три арбитра. Други став овог члана је делимично инспирисан претходним немачким Законом о арбитражи. Он прописује да уколико арбитражни споразум предвиђа неке привилегије за једну странку у односу на образовање арбитражног суда, друга странка може тражити од суда да именује арбитра или арбитра различите од именованих, или по поступку различитом од уговореног поступка именовања.¹⁵⁾

13. чл. 1033 и чл. 1041 ЗПО

14. чланови 1034 став 1, 1035, 1036, 1037, 1038 и 1039 ЗПО и чланови 10, 11, 12, 13, 14 и 15 УМЛ

Именовање арбитра. Странке су слободне да се споразумеју о поступку именовања арбитра или арбитража. Уколико странке нису ништа уговориле, а не могу да се споразумеју о именовању, арбитра појединца ће на захтев било које странке именovati суд. Ако је арбитражни суд састављен од три арбитра, свака странка именује једног арбитра а арбитра странака бирају трећег као председника арбитражног већа. Именовање ће на захтев странке извршити суд, ако једна странка по протеку рока о месец дана од захтева друге странке не изврши именовање или ако два арбитра у року од месец дана не изаберу трећег.

Уколико се странке или два арбитра не сложе око поступка именовања, или једна од странака не предузме оно на шта је била обавезна према уговореном поступку или треће лице као орган именовања не обави поверену му функцију, било која од странака може тражити од суда да предузме неопходне мере у циљу обезбеђења именовања.

Приликом именовања, суд или треће лице треба да воде рачуна о квалификацијама које се од арбитра траже на основу споразума странака као и о свакој другој околности да би се осигурало именовање непристрасног и независног арбитра. У случају именовања арбитра појединаца или председника већа пожељно је да суд именује арбитра који ће имати држављанство друге земље него што га странке имају.

Изузеће и поступак изузећа. Арбитар мора бити независан и непристрасан. Он мора обавестити странке без одлагања, приликом свог именовања или у току поступка о свакој околности која би довела у питање његову непристрасност и независност. Разлог за захтевање изузећа може бити било која околност која доводи у питање непристрасност и независност арбитра, као и недостатак потребних квалификација о којима су се странке споразумеле. Странке се могу споразумети о поступку изузећа. Уколико се не договоре, а арбитар се добровољно не повуче или се друга странка не сложи, одлуку о изузећу донеће арбитражни суд на захтев једне странке. Ако се захтев не усвоји, странка може у року од месец дана од пријема одлуке тражити да суд одлучи о овоме. Обраћање странке суду не зауставља наставак поступка и доношење арбитражне одлуке.

Необављање или немогућност обављања дужности арбитра. Ако арбитар, из било којих разлога (правних или стварних), не може више да обавља своју дужност, његов мандат престаје ако се сам повуче или ако се странке тако споразумеју. Ако се арбитар не повуче или ако се странке не могу сложити, свака странка може захтевати да суд одлучи о престанку мандата арбитра.

Ако мандат арбитра престане из било ког разлога, именује се заменик арбитра по поступку који је примењен за именовање арбитра који се замењује, ако странке нису уговориле другу процедуру.

VI Арбитражни поступак

И одредбе о арбитражном поступку су готово потпуно преузете из UNCITRAL-овог Модел-закона.¹⁶⁾

Изузев имперетивних одредби прописаних овим законом, странке су слободне да саме утврде арбитражни поступак или се договоре да се на поступак примене правила одређених институционалних арбитража (ИСЦ правила на пример).

Гарантује се основни и незаобилазни принцип сваког поступка, начело једнаког третмана и саслушања странака. Странке могу имати саветнике као овлашћене представнике и они могу бити како немачки тако и страни држављани.

Достављање. Одредбе о достављању омогућавају одвијање арбитражног поступка и у случају да је боравиште, односно пребивалиште једне од странака непознато, и у суштини су преузето решење UNCITRAL-овог Модел-закона. Уколико није позната адреса странке или њеног овлаштеника за пријем писмена, сматраће се да је уручење извршено онога дана када је писмено саопштење могло бити достављено на последњу познату адресу примаоца, пословно седиште или уобичајено боравиште путем препоручене поштом, повратне потврде о пријему или на неки други начин који обезбеђује потврду да је достављање покушано. Ово решење било је доста критиковано и код UNCITRAL-овог Модел-закона

Место арбитраже. И ове одредбе су преузете из UNCITRAL-овог Модел-закона. Пошто немачки Закон о арбитражи усваја принцип територијалности, одређивање места арбитраже је веома важно за арбитражни поступак. Према њему се одређује примена правила арбитражног поступка и поништење арбитражне одлуке. Странке су слободне да одреде место арбитраже. Уколико то не ураде, место ће одредити арбитражни суд водећи рачуна о околностима спора укључујући погодности места за странке. Поједине процесне и друге радње могу се обављати и у другим местима.

Одредбе које се односе **почетак арбитражног поступка, језик, тужбу и одговор на тужбу, усмени и писмени поступак, пропушање странака, вештака ког именује арбитражни суд** потпуно су преузете из UNCITRAL-овог Модел-закона и одговарају стандардним правилима процесног права у овој материји. То су диспозитивне одредбе које се примењују уколико странке нису нешто друго уговориле

Арбитражни суд или једна од странака уз одобрење арбитражног суда могу затражити **помоћ суда у извођењу доказа или других правних радњи** које не може извршити арбитражни суд. Суд ће удовољити овом захтеву уколико не нађе да је недопуштен. Новину у односу на UNCITRAL-ов Модел закон представља да су арбитражни овлашћени да учествују у било којој правој радњи и да постављају питања.

16. чланови 1028, 1042, 1043, 1044, 1045, 1046, 1047, 1048, 1049 и 1050 ЗПО и чланови 3, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26 и 27 УМЛ

VII Арбитражна одлука

Меродавно право. Странке су слободне да уговоре правна правила која ће се применити на суштину спора. Ако странке не изаберу меродавно право, арбитражни суд ће применити материјално право оне државе са којом је предмет спора најближе повезан. На први поглед решење је различито од онога предвиђеног UNCITRAL-овим Модел-законом којим је предвиђено да ће суд применити право на које упућују правила о сукобу закона за која буде сматрао да се могу применити. У пракси, резултат ће вероватно бити исти. Арбитражни суд може одлучивати *ex aequo et bono* или као *amiable compositeur* само ако су га на то странке изричито овластиле. Овлашћење се може дати све до доношења одлуке. У сваком случају, арбитражни суд ће одлучивати у складу са одредбама уговора и узеће у обзир трговачке обичаје меродавне за тај посао

Одлучивање арбитражног већа. У арбитражном поступку у коме су учествовала више од једног арбитра, одлука се доноси већином гласова, као што је то доминантно усвојено у савременом арбитражном праву.

Међутим, следећи модерну тенденцију признања одлука које је донео тзв. непотпуни арбитражни суд (*truncated tribunal*) немачки закон иде један корак даље од UNCITRAL-овог Модел-закона. Посебном одредбом регулише се случај када један арбитар одбије да учествује у већању и гласању, нарочито када је реч о доношењу арбитражне одлуке.¹⁷⁾ Ту се значи не ради о издвојеном мишљењу, када се одлука доноси већином гласова а не једногласно, већ практично о онемогућавању доношења арбитражне одлуке о меритуму спора од стране несавесног арбитра који одбија да учествује у поступку делиберације. Немачки закон је први закон о арбитражи који уноси одредбу да уколико један арбитар одбије да гласа о одлуци, остали арбитри могу донети одлуку, изузев ако странке нису нешто друго уговориле. Странке ће бити унапред обавештене о намери да се донесе одлука пошто је један арбитар одбио да гласа.¹⁸⁾

Закључак о окончању поступка. Арбитражни поступак окончава се доношењем коначне арбитражне одлуке или закључком о окончању поступка. Осим разлога који су предвиђени и у UNCITRAL-овом Модел-закону а то су: споразум странака о окончању поступка, повлачење тужбе од стране тужиоца и констатација арбитражног суда да је наставак поступка из било ког разлога постао немогућ,

17. чл. 1052 став 2 ЗПО

18. Решење је већ присутно у правилницима неких институционалних арбитражних центара: American Arbitration association, International Arbitration Rules, на снази од 1. марта 1991.; Permanent Court of Arbitration, Optional Rules for Arbitrating Disputes Between two Parties of which only one is a State, and Optional Rules for Arbitrating Disputes between two States, на снази од 6. јула 1993. год; World Intellectual Property Organization, Arbitration Rules, на снази од 1. октобра 1994.; Commercial and Mediation Center for the Americas, Mediation and Arbitration Rules, на снази од 15. марта 1995.; The London Court of International Arbitration, Rules, на снази од 1. јануара 1998.; International Chamber of Commerce, Rules of Arbitration, на снази од 1. јануара 1998.

према новом немачком Закону о арбитражи закључком се арбитражни поступак може окончати из још два разлога: због пропуштање тужиоца да уреди тужбу и пропуштања странака да учествују у наставку поступка. Ови разлози диктирани су практичним потребама окончања поступка услед пасивног држања странака.¹⁹⁾

Поравнање. Као и UNCITRAL-ов Модел -Закон и немачки закон предвиђа да се, на захтев странака, поравнање постигнуто у току арбитражног поступка може констатовати у виду арбитражне одлуке. Арбитражни суд може одбити да то уради само уколико је сагласност странака противна јавном поретку. Оваква одлука има снагу арбитражне одлуке којом је одлучено о суштини спора и осигурава извршност поравнања према Њујоршкој конвенцији²⁰⁾ Уколико се странке споразумеју, одлуку може прогласити извршном нотар чија се канцеларија налази на територији суда који би био надлежан за проглашење одлуке извршном.²¹⁾

Арбитражна одлука. Правила о облику и садржају одлуке у складу су са стандардним решењима у арбитражном праву и преузета су из UNCITRAL-овог Модел- Закона. Проглашава се да арбитражна одлука има снагу обавезујуће судске одлуке, што је такође општеприхваћено. Правила о исправци и тумачењу одлуке такође су преузета из UNCITRAL-овог Модел-Закона али су прецизније и јасније формулисана. Свака страна може у року од месец дана тражити исправку рачунских, типографских и сличних грешака а то може урадити и сам арбитражни суд. Странке такође могу тражити тумачење одређених делова одлуке и доношење допунске одлуке, уколико је у одлуци пропуштено да се одлучи о неком захтеву постављеном у току поступка. Арбитражни суд је дужан да у року од месец дана изврши исправку и тумачење одлуке а у року од два месеца донесе допунску одлуку.²²⁾

Одлука о трошковима. За разлику од UNCITRAL-овог Модел-закона, немачки Закон о арбитражи садржи одредбе о трошковима арбитражног поступка. Ако нешто друго није између странака договорено, арбитражни суд треба путем арбитражне одлуке да одлучи и о трошковима поступка. Он при томе има слободу одлучивања, али треба да води рачуна околностима случаја и нарочито о исходу спора. Уколико су трошкови спора одређени, арбитражни суд ће одлучити колики ће износ која странка сносити. Уколико трошкови спора нису одређени или се могу одредити тек по окончању поступка, одлука о трошковима може бити донета у виду допунске арбитражне одлуке.²³⁾

19. чл 1056 ЗПО

20. Конвенција о признању и извршењу арбитражних одлука, Њујорк 1958

21. чл. 1053 ЗПО

22. чланови 1054, 1055 и 1058 ЗПО и чланови 31 и 33 УМП

23. чл. 1057 ЗПО

VIII Поништење арбитражне одлуке

Тужба за поништење је једино правно средство против арбитражне одлуке донете у Немачкој. Немачки закон у основи прихвата исте разлоге за поништај предвиђене и UNCITRAL-овим Модел-законом и они се такође сврставају у две групе: прву групу разлога чине они о којима суд води рачуна само на захтев тужиоца на коме је и терет доказивања тврдњи на којима је засновао свој захтев. Другу групу разлога за поништај чине они о којима суд води рачуна по службеној дужности.²⁴⁾

Тужилац мора доказати четири групе разлога. Прву групу чине разлози који се тичу способности странака да закључе арбитражни уговор и пуноважности самог уговора а то су: да је странка која је закључила арбитражни уговор у било ком погледу била неспособна, да споменути уговор није пуноважан према праву под које су га странке подвргнуле или ако о томе нема никакве индиције према немачком праву. Друга група разлога односи се на повреду принципа контрадикторности поступка кроз онемогућавање странке да на било који начин учествује у арбитражном поступку као што су необавештавање о именовану арбитра или о арбитражном поступку, или пак на неки други начин. Трећа група разлога везана је за повреду правила о надлежности арбитраже а то су: да се арбитражна одлука односи на спор који није предвиђен арбитражним споразумом или који није обухваћен одредбама арбитражног споразума или да садржи одлуке које прекорачују границе арбитражног споразума. Суд је овлашћен да у овом случају може и делимично поништити арбитражну одлуку уколико се одлука о питањима која се могу подвргнути арбитражи може одвојити од оних која се не могу подвргнути. Четврта група разлога односи се на састав арбитражног суда и арбитражни поступак. Састав арбитражног суда и арбитражни поступак морају бити у складу са одредбама Закона о арбитражи или са допуштеним споразумом странака.

Суд ће поништити арбитражну одлуку уколико нађе да предмет спора није по немачком праву арбитрабилан или да би признање или извршење такве одлуке било у супротности са јавним поретком.

Уколико странке нису нешто друго уговориле тужба суду за поништење арбитражне одлуке мора се поднети у року од три месеца пошто је странка која подноси тужбу примила одлуку. За допунску одлуку рок је месец дана. У случају да је немачки суд прогласио одлуку извршном, тужба за поништење се више не може поднети.²⁵⁾

Последња два става овог члана су нова и афирмишу ставове савремене арбитражне доктрине. Поништење арбитражне одлуке не значи и поништење арбитражног уговора. После поништења, арбитражни споразум остаје и даље оперативан у односу на предмет спора. Суд може, уколико нађе за потребно, после по-

24. чл. 1059 став 2 ЗПО

25. чл. 1059 став 3 ЗПО

ништења арбитражне одлуке вратити предмет арбитражном суду на поновно одлучивање.²⁶⁾

Стварно надлежан за одлучивање о тужби за поништење арбитражне одлуке је виши регионални суд (Oberlandesgericht), као суд прве инстанце. Надлежни суд спроводи усмену расправу. Суд друге и коначне инстанце је Савезни суд правде (Bundesgerichtshof). Значи, поступак поништења арбитражне одлуке је двостепен, контрадикторан, употреба ванредних правних лекова није дозвољена. Он је брз, уз максимално редуковане трошкове.

IX Признање и извршење арбитражних одлука

Домаћа одлука је одлука арбитраже чије се место налазило у Немачкој. Таква одлука мора да буде проглашена извршном да би се могла извршити принудним путем. Надлежност суда је иста као и код поступка поништења.

Захтев за проглашење одлуке извршном ће бити одбачен и одлука ће бити поништена ако постоји неки од разлога за поништење одлуке. Ови разлози неће бити узети у обзир ако је за време одлучивања о захтеву за проглашење одлуке извршном одбачен захтев за поништење одлуке. Разлози са којих странка може тражити поништење арбитражне одлуке неће бити узети у обзир уколико је протекло рок у коме је странка која се противи проглашењу одлуке извршном могла да поднесе тужбу за поништење одлуке (три месеца пошто је примила одлуку), а није то урадила. То важи ако су у питању прве четири групе разлога с којих странка може тужбом тражити поништење арбитражне одлуке. Суд није везан овим роком, већ може поништити арбитражну одлуку у поступку њеног проглашења извршном било када, уколико нађе да спор није био арбитрабилан или да је њено признање или извршење противно јавном поретку.²⁷⁾

Признање и извршење **страних арбитражних одлука** врши се у складу са Њујоршком конвенцијом и немачки закон о овоме не садржи посебне одредбе, већ се Њујоршка конвенција примењује директно на признање и извршење страних арбитражних одлука.²⁸⁾

Уколико се страна арбитражна одлука поништи у иностранству пошто је у Немачкој била проглашена извршном, може се поднети захтев за поништење проглашења извршном такве одлуке. Овом одредбом се, додуше индиректно, затварају врата за новије, котроверзне и доста критиковане случајеве извршавања у иностранству арбитражних одлука поништених у земљама порекла (додуше за сада у малом броју земаља) уколико је поништај уследио са разлога који у законодавству земље извршења нису предвиђени као разлози за одбијање егзекватуре стране арбитражне одлуке.²⁹⁾

26. чл 1059 сав 4 И 5 ЗПО

27. чл. 1060 ЗПО

28. чл. 1061 став 1 ЗПО

X Надлежност државних судова у односу на арбитражни поступак

Као што је већ било речи, државни суд може интервенисати у арбитражни поступак само кад је то Законом о арбитражи предвиђено. Установљена је искључива надлежност судова више инстанце, виших регионалних судова (Oberlandsgericht). Надлежност локалних судова (Amtsgericht) предвиђена је једино у поступку извођења доказа који се налазе на територији односног суда.

Странке су слободне да у арбитражном споразуму уговоре месну надлежност одређеног вишег регионалног суда. Уколико нема споразума, надлежан је суд на чијем се подручју налази место арбитраже. Уколико се место арбитраже налази ван територије Немачке, или није још одређено, надлежан је суд места где странка има своје пословно седиште или пребивалиште или где се налази имовина или непокретност на којој привремена мера обезбеђења треба да буде спроведена а ако се то не може одредити, Берлински виши регионални суд.³⁰⁾

Поступак је двостепен само у оним случајевима где је законом то изричито прописано. То је у пет случајева и то када је у питању: одлука суда о томе да ли је арбитража дозвољена или недозвољена; одлука суда којом се, у току арбитражног поступка, преиспитује делимична одлука арбитраже о претходном питању којом је одлучено да је арбитражни суд надлежан у одређеној ствари; одлука суда по тужби за поништење арбитражне одлуке и проглашење извршном домаће и поништење проглашења извршном стране арбитражне одлуке. Надлежан суд у другом степену је Савезни суд правде (Bundesgerichtshof), чије је одлука коначна. Употреба ванредних правних лекова није дозвољена.³¹⁾

29. чл. 1061 став 3 ЗПО

30. чл. 1062 ЗПО

31. чл. 1065 ЗПО

*Доц. ЈУДр. Мојмир Мамојка, ССс.,
Декан Правног факултета Универзитета Коменског
у Брајислави, Словачка република*

UDK: 332.012.32

Приватизација у Словачкој и нека својинска питања

Апстракт

Приватизација, иако сложен друштвени и економски феномен, у теоријском смислу је неспорна и неопходна. Компликује се у именују, када се анализира и примењује на конкретне услове. Једно је приватизација одређених привредних грана у иржичним условима, а друго, осиваривање овог процеса у условима недовољно изграђених иржичних правила игре и својинског, иолиичког моноола државне својине.

Један од облика ириватизације је иив. ресиичуција, чији циљ је био оиклањање имовинских и других неиривди ироузрокованих одузимањем имовине ио основу најразличичијих, најичиће, идеолошких разлога. Реч је, заираво, о деконфискацији, денационализацији у случајевима, када је обичан грађанин осиао без имовине ио основу ирмене криичијума власици. Овај процес је окончан, иако је изазивао бројне дилеме: да ли ресиичуцију оиичиће сировести или не, зачим, која средсичва ресиичуисаици, када је, честио, ирвобична имовина изгубила свој реални изглед, зачим ио којој цени (да ли оној од ире 40 година, или садашњој), у односу на које субјекиче, када су се криичијуми у иољеду њих одреживали честио на основу националних, конфесионалних мерила, ирема њиховим сичавовима у односу на догађаје из другог свеичког раича иивд.

Процес ириватизације ипреба иовезиваици са исходичним решењима економске реформе у Словачкој, која је обележена бројним сичецифичносичима. Сичари модел иривреживања није био ефикасан, и он се морао укинути иуичем деиичици-

зације и приватизације. А ови процеси, ојет, изазивају одређене негатишне пра-
теће појаве: осећај несигурности и страхова због губитка запослења, пада животи-
ног стандарда, евенуално, и инфлацију и др.

У Словачкој приватизација се одвијала као мала и велика приватизација. Предмети мале приватизације биле су услужне привредне делатности: продавнице, ресторани, хотели, занати и др. Иако се вредности ових пословних јединица одређивала на јавној лицијацији, често је била депресивна шпекулативним понашањем учесника, и то на основу метода изв. холандске лицијације. Иако је процес мале приватизације завршен, он није имао дејство чаробног прута у овом сектору привреде. Додуше, асортиман одређених роба је побољшан, али недостиже искусна и квалитетна менаџмент структура у привреди.

Након мале дошло је до реализације изв. велике приватизације чији субјекти су били државна предузећа, државне финансијске организације, државна осигуравајућа предузећа и др. Она се осмислила на основу пројекта приватизације, који је израђивао оснивач или менаџмент структура предузећа. Исходно решење је била трансформација ових субјеката у акционарска друштва, у власништву најширих слојева становништва а на бази њиховог стицања акција посредством куона.

Сада се код нас врши преиспитивање значаја и улога куонске приватизације. Запжа се, да њоме није обезбеђена сигурност пословног успеха у погледу акционара, није је њоме држава осмислила значајнија средства за оживљавање привреде.

У последње време куонска приватизација замењена је изв. приватизацијом путем обвезница чија доспелост је 10 година. Њене слабости се огледају у улози инфлације (иако мале) на обезвређивање њихове номиналне вредности, теškoћама у вези њихове примене у пракси (овлашћени субјекти нерадо их примају).

Убеђен сам, да без обзира на слабости приватизације, *conditio sine qua non* процеса мора бити и метод који ће омогућити партиципацију најширих слојева становништва и обезбедити им барем минимални удео у имовини, у чијем стварању су учествовали. Међутим, било би нереално очекивати да ће се подстицање предузетничких активности постићи само разбијањем власничког монопола и анимирањем власничких склоности човека. Услов за прелазак на пражини механизам јесу бројни субјективни али и објективни фактори, чије решавање ће трајати генерацијама, и уколико су за то потребна и нека својства, онда је то, сигурно, рад, стрпљење и толеранција.

У последњих 6-7 година долази и у условима бивше ЧСФР до одређене ренесансе и "поновног откривања" већ давно откривених и проверених истина. Једна од њих је и ново тумачење власничког инстинкта код човека, који је током хиљада година представљао један од главних мотивационих фактора људске активности

уопште. Повезаност административно-директивног управљања и монопола политичке и економске власти проузроковала је велику анонимност власништва са конкретним последицама у облику његовог поткрадања, грубе небриге у погледу основних средстава, њиховог недовољног искоришћавања итд. Због тога, једна од тежишних питања данашњице је укидање анонимности власништва и давање приоритета индивидуалним и колективним власничким облицима са највећим степеном самосталности, али и одговорности власника.

Метод помоћу кога би требало да се оствари наведено, такође није неиспитан процес приватизације, чијом реализацијом би требало да се оствари укидање државне и задружне форме власништва у корист индивидуалних и колективних власника. У теоријској равни, овај процес се показује као неспоран и нужан, међутим, исто као и у другим случајевима, компликује се у тренутку када се анализира и примењује на конкретне услове. Треба узети у обзир и чињеницу, да постоји разлика између приватизације одређене домаће привредне гране у тржишном амбијенту, а због потребе одређеног оживљавања привреде или њене области, и реализације овог процеса након власничког и политичког монопола који је трајао десетинама година а у процесу недовољно креираних тржишних правила игре у амбијенту савремених светских, европских и средњеевропских макро и микро економских услова.

Неспорна је ипак чињеница, да без обзира на опасности од ових хридина-другог пута нема. Тај пут треба, под условом да ће се одржати како-тако издржљив ниво социјалног мира, савладати, и притом не треба зазирати од потребних модификација средстава и метода његовог абсољвирања.

И упркос томе, што је питање приватизације, њеног темпа, средстава њене реализације, једно од најдискутабилнијих питања у условима бивше ЧСФР а сада и Словачке, ради се о процесу који неминовно захтева индивидуализацију власништва.

Пре него што се осврнем на процес приватизације и нека својинска питања с тим у вези, потребно је поменути процес реституције, који је имао за циљ да барем ублажи неке имовинске и друге неправде учињене национализацијом имовине с позивом на најразличитије преидеологизираних правне основе, и тако, барем делимично, да санира не баш веселу изходну базу потенцијалних домаћих предузетника. С тим у вези, наравно, не треба говорити о евентуалним предузетницима. Ради се о етичком питању у односу на обичног грађанина, који је стекао одређену имовину а затим му је она одузета по основу примене критеријума политичке власти. Као и у процесу приватизације, тако и у процесу реституције било је, али и постоји низ проблема произашлих из опште важећих негативних последица досадашњег политичког система, као и из конкретних специфичности ЧСФР.

Дозволите, да поменем само оне најпроблематичније.

Реализацијом процеса реституције основна дилема да ли уопште овај процес спровести или не - је иза нас. Када би смо полазили са чисто етичког скоро романтичног становишта, треба једнозначно рећи да. Овај одговор се појављује као не-

споран, у основи, само са спољнег аспекта. Свакоме је јасно, да је грађанин могао бити а често је и био повређен не само у погледу имовине, већ и са аспекта слободе одлучивања и свог целокупног духовног развоја. Са аспекта евентуалног обештећења и тржишноправног становишта, ради се о вредностима које се тешко могу тачно проценити. У случају материјалних ствари требало би рачунати са тиме, да је првобитна имовина често изгубила свој реални изглед (реконструкција, демолирање и сл.), земљишта су непрепознатљива, изгубила су своју првобитну намену итд. Не треба занемарити ни чињеницу, да сваки процес обештећења, без неке зле намере, рађа нове кориснике овог поступка. Следећи конкретни и првенствено практичан проблем састоји се у томе, по којој цени спровести обештећење - да ли по цени важећој пре 40 година, или по цени садашњој, при чему, наравно, сваки овакав проблем компликује реална куповна моћ, однос између круне која је важила до 1953 и круне која је данас на снази, даље проблем пољопривредног земљишта, које у то време није било процењено итд. Не треба, зачудо, потценити ни питање, које би могло изгледати, с обзиром на постојећу глад грађанина за својином, једноставним, а то је - коме треба да се врати национализована имовина. Критеријуми национализације представљали су данак времену и полазили су од националних, конфесијских гледишта, односа према догађајима за време другог светског рата, од разних квантитативних и других спољних и механичких критеријума итд. Предмет национализације су често били, у првом реду, страна физичка лица, која нису имала правне следбенике.

Ако би смо, дакле, полазили са прагматичног становишта, ако хоћу нешто не-коме да вратим, онда је предуслов за овакав акт, да се тачно одреди објект и субјект власништва - а то је понекад незамислив, али и практично постојећи проблем, који је имао своје специфичности не само у оквиру бивше ЧСФР, већ и у оквиру Чешке републике и Словачке републике. С обзиром на чињеницу, да је у чешким крајевима наследно право било друкчије уређено у смислу Општег аустријског грађанског законика од 1811, него наследно право на територији Словачке, где се примењивало угарско обичајно право, према коме се наследство наслеђивало према појединим наследним деловима, често је, просто, немогуће да се, и упркос тежњи за обезбеђењем чистог правног поступка, изврши реституција. С тим у вези, често треба применити разне оперативне брзе поступке, евентуално, у крајњој линији и власничку тужбу ради идентификовања својине и сл.

С обзиром на то, да предмет главне пажње у овом раду, а и због ограничености времена и простора, није процес реституције (иако би то заслужио), прешли би смо на област приватизације и нека питања с њом у вези с посебним нагласком на својинска питања. О реституцији је било потребно нешто рећи макар оквирно, и са проблемског аспекта, зато, што са аспекта времена представља неизбежну етапу пре процеса приватизације. Укратко, приватизацију треба отпочети, ако је то могуће, на чистом столу.

Процес приватизације треба повезивати са сазнањима о исходним решењима словачке привреде и укупним комплексом питања економске реформе, која

има своје специфичности, осим осталог, и због поделе државе. Под утицајем краха строгог централнопланског управљања, привреда се нашла у дубоком кризном стању. Систем регулације надница није био ефикасан, систем односа вредносних критеријума у вези вредновања интелектуалног и физичког рада био је деформиран и деловао је демобилизирајуће. Општепознато је било, да ће после неопходности превазилажења оваквог стања привреде путем деетатизације и приватизације, укупну друштвено-економску консолидацију компликовати и такве пратеће друштвене појаве, као што су осећај неистурности и страха због губитка запослења, пад животног стандарда, евентуална инфлација и сл.

Нећу овом приликом да политизирам о томе, шта чини принципијелна питања процеса приватизације, каква су напр. њена краткорочност или дугорочност, место и значај купонске приватизације и сл. Као што сам раније констатовао, без обзира на величину жртава, овај процес је нужна претпоставка за оживљавање привреде и њен прелаз ка тржишту које функционише. Многе горе наведене чињенице могу да буду ствар различитих становишта и погледа.

У чешко-словачким а сада у словачким условима био је, а и сада се процес приватизације са аспекта времена и материје дели на малу и велику приватизацију. У вези са овом деобом, и реституција се класификовала на малу и велику реституцију, која је претходила наведеном процесу приватизације.

Мала приватизација била је уређена у закону бр. 427/1990 Зб. и односила се на денационализацију услуга у привреди ранијих народних одбора. Односила се, дакле, нарочито на продавнице у трговини на мало, ресторане, хотеле, разне занатске услуге за становништво итд. У оквиру мале приватизације одвијала се и реприватизација погона, који су били пренети у својину државе или задружних организација на основу уредбе владе бр. 15/1959 Зб. и закона бр. 71/1959 Зб. У чехословачким условима радило се о тзв. другој етапи скривене конфискације у оквиру које је требало ликвидирати последње остатке приватне својине. У процесу мале приватизације погоне за продају одређивале су среске комисије за приватизацију, које су, онда, састављале спискове ових погона, након чега су били продавани путем лицитације. Цена оваквог погона одређивала се према односу понуде и тражње, што је у пракси често било деформисано тиме, што на почетну цену нико није реаговао, након чега је уследила тзв. холандска лицитација, у оквиру које често је долазило до потцењивања конкретног погона и најразличитијих шпекулација. Као купац на лицитацију могло се појавити физичко али и правно лице, Куповна цена се уплаћивала на посебан рачун Министарства за управљање и приватизацију државне имовине. Цена залиха уплаћивала се организацији које је са погоном управљала. Купац на лицитацији морао је цену по одбитку кауције да уплати у року од 30 дана по окончању лицитације. Својина над оваквим погоном прелазила је на стицаоца на основу изјаве лицитатора, која, у ствари, у оквиру чс. правног поретка представља нови правни основ стицања својине. У процесу мале приватизације често је долазило до проблема у случају, када одређени погон није могао бити са правног аспекта оквалификован као самостална ствар и због тога није могао бити

предмет имовинског располагања. У таквом случају, између власника или управника непокретности у којој се погон налазио закључивали су се споразуми о привременом коришћењу за период од 2 до 5 година. Ови споразуми нису обезбеђивали довољну сигурност кориснику погона, недовољно су га мотивисали за евентуална улагања у погон и сл. У вези ових случајева, одређени помак је учињен у Трговинском законикау од 1. I 1992, који садржи одредбе о уговору о куповини закупљене ствари, које омогућавају трансформацију привременог односа коришћења на основу споразума уговорних страна у својински однос.

Процес мале приватизације у нашим условима је окончан. Иако је од тог тренутка прошло мало времена, сасвим је разумљиво, да он није деловао као чаробни пругић у погледу квалитета одређених области националне привреде. Ипак, дошло је до побољшања асортимана и проширења понуде одређених врста услуга и роба-иако недостаје искусни и квалитетан менаџмент а понекад и адекватна мера озбиљности и коректности. Наведена оцена ипак представља дугорочно питање.

Након процеса мале приватизације, у нашим условима уследила је реализација велике приватизације. Она претпоставља пренос имовине државе на друга правна и физичка лица, на којој право привређивања имају државна предузећа, државни новчани заводи, државне осигуравајуће организације и друге државне организације укључујући и њихове имовинске ангажмане у пословању других правних лица, чехо-словачких као и страних правних или физичких лица. Правно гледано, враћамо се тзв. облигаторној државној (народној-прим. прев.) имовини, која може да буде само предмет власништва државе. Начелни правни пропис који је, заправо, укинуо деобу власништва на облике, врсте и типове био је уставни закон бр. 100/1990 Зб. којим су новелирани одговарајући чланови Устава из 1960 и који је прокламовао само својину државе, правних и физичких лица. У оквиру велике приватизације не може да буде приватизована имовина која треба да се врати правним и физичким лицима на основу прописа о реституцији и сличних прописа.

Правни и организационо-технички основ за приватизацију конкетног предузећа је тзв. пројект приватизације који могу сачинити како оснивач, тако и предузеће у приватизацији. Предмет приватизације може бити како цело предузеће, тако и само један његов део. У нашим условима често је био проблем, како сам то већ истакао, утврђивање имовинског и власничког стања тог или оног предузећа, што је био сонов за приватизацију на основу одговарајућих правних прописа и закона бр. 92/1991 Зб. који уређује процес велике приватизације. Тежиште процеса приватизације је трансформација државних предузећа у акционарска друштва, што би довело до квалитативне промене својинских односа. Претпоставља се, да ће акционар ипак имати далеко непосреднији однос према акционарском друштву него запослени према државном предузећу.

Специфичност велике приватизације у ЧСФР је тзв. купонска приватизација. Она је, у основи, имала за циљ да укључи у процес деестатизације предузећа, у принципу, и неимућне слојеве становништва и да обезбеди да и они путем стицања акција на бази књиге купона постану акционари.

У садашњим условима, нарочито у Словачкој, преиспитује се значај и утицај купонске приватизације и трансформације привреде. Критикује се посебно чињеница, да фаворизовање купонске приватизације у условима постојећег стања привреде неће зајемчити сигурност каквог-таквог пословног успеха за акционаре, нити, да ће реализацијом купонске приватизације држава остварити финансијска средства за оживљавање привреде.

У последње време купонска приватизација била је замењана тзв. приватизацијом на бази обвезница, која, такође, има своје слабе тачке, нарочито, у чињеници, да ће обвезнице услед дугачког рока доспелости, који је првобитно одређен на 10 година, под утицајем, иако не баш високе инфлације, губити од своје вредности. Осим тога, за сада, располагање са обвезницама као хартијама од вредности је доста конфузно, неодлучно, као напр. у случају накнаде цене стана корисницима, због тога, што стамбене, грађевинске задруге, као и друге организације обвезнице нерадо прихватају.

Међутим, ипак сам убеђен, да и упркос слабостима тог или оног облика, ради се пре свега о принципијелном питању, које се састоји у томе, што *conditio sine qua non* бржег одвијања и окончања процеса приватизације мора бити и метод који ће омогућити партиципацију широких слојева становништва и барем неку меру њиховог удела у имовини, у чијем заједничком стварању су учествовали.

У западноевропским економијама је проверено, да индивидуализација власништва није лек за све бољке. Варијабилна власничка структура мора бити безусловно допуњена врхунским нивоом управљања, променама материјалне и друге стимулације, одређеним нивоом социјалне бриге за запослене итд. Неспорна је чињеница, да се са предметног и временског аспекта, мора наставити са процесом деетатизације и приватизације уз убрзаније или, још боље речено, савременије решавање питања која из тог процеса извиру.

Било би нереално очекивати, да ће се буђење одговарајућих пословних активности постићи само разбијањем својинског монопола и голицањем својинских склоности човека. Прелазак на тржишни механизам условљен је низом субјективних и објективних чињеница, чије решавање ће понекад изискивати ангажовање више генерација. Ако су потребне неке особине, да би се отпочети процес успешно окончао, онда су то на првом месту марљивост, стрпљење и толеранција. Ако се са овим процесом успе, и институт својине ће стећи своју поновну класичну позицију која ће изазивати поштовање и углед не само код власника, већ и код његове околине.

МЕЂУНАРОДНО ПОСЛОВНО ПРАВО

Међународна регулатива

Конвенција о забрани корупције

Децембра 1997. 29 земаља чланица ОЕЦД и 5 земаља које нису чланови ове организације потписале су конвенцију којом се, као кривично дело, забрањује давање мита намештеницима у јавном сектору у иностранству односно у другим државама. Конвенција је сада у поступку ратификације у земљама потписницама.

У изради конвенције пошло се од оцене да корупција ради добијања послова у иностранству није уобичајени елеменат пословне трансакције, већ озбиљно кривично дело. Пракса одобравња односно толерисања подмићивања званичника у страним земљама ради обезбеђења закључења уговора има етичке, економске, социјалне и политичке последице, и сматра се да директно угрожава и слободу трговине.

У САД постоји још од 1977. пропис који инкриминише давање мита у иностранству (*Foreign Corrupt Practices Act*). Пошто америчка предузећа не могу учествовати у оваквим аранжманима, америчко Министарство трговине је израчунало да су само у 1994. и 1995. америчке фирме изгубиле преко 100 уговора у иностранству (вредне више од 45 милијарди долара) само зато што су послови додељени конкурентима из других земаља који су се послужили подмићивањем.

Конвенција предвиђа обавезу потписница да у национална законодавства уведу “ефикасне, примерене кривичне санкције, укључујући и новчане казне, које ће одвраћати од чињења кривичних дела” против оних који чине кривично дело давања мита у иностранству. Аутори конвенције су имали у виду да се у неким земљама кривичне санкције могу изрицати само физичким лицима, али да се у случајевима које конвенција уређује морају увести и мере према организацијама (као што су високе новчане казне у другим поступцима, одузимање дозвола за извоз, за пословање у одређениј областима и др.).

Споразум СТО о телекомуникационим услугама

У фебруару 1998. ступио је на снагу Споразум Светске трговинске организације о либерализацији међународне трговине основним телекомуникационим услугама. Споразумом су обухваћене следеће телекомуникационе услуге: телефонија, пренос података, телекс, телеграф, факс, фиксни и мобилни сателитски системи, мобилна телефонија.

Седамдесет две чланице СТО које су се споразумеле да отворе своја домаћа тржишта иностраним даваоцима услуга учествују са преко 90 посто у укупним приходима од око 600 милијарди долара колико се у свету годишње оствари у сектору телекомуникационих услуга.

Правила за изградњу брана

Експерти Међународне банке за обнову и развој израдили су правила која би требало поштовати код пројектовања и изградње великих брана за енергетске и хидромелиорационе системе. Ова правила су резултат притиска на међународне финансијске институције и грађевинске фирме проистеклог из деловања бројних организација које се боре за очување околине, људска права и улагања у друштвени развој. Покрет против изградње брана појавио се још педесетих година у САД, а у последње време се проширио и на многе друге земље; у неким су еколошки и етички захтеви у вези са изградњом брана постали део ширих захтева за политичке, економске и социјалне реформе (Бразил, Мађарска и друге земље.).

Нека од правила за изградњу брана Светске банке су следећа:

- Бране морају остварити најповољнији могући коефицијент производње енергије у односу на јединицу поплављеног земљишта.

- На простору предвиђеном за изградњу бране односно које ће бити поплављено не би требало да буде људских насеља, а изградњом посебно не би требало да буду погођене угрожене националне мањине.

- Бране не треба градити ако би се реализацијом пројекта створили услови који погодују развоју болести везаних за воду (маларија, одређени типови енцефалитиса).

- Еколошки систем који постоји на подручју предвиђеном за изградњу бране мора се сачувати на суседном подручју (није прихватљива изградња која доводи до гашења врста или гушења биолошког диверзитета).

- Време задржавања воде у акумулацији треба да буде кратко и да буде изражено у данима и недељама, а не у месецима. Што је време задржавања краће, квалитет воде ће бити бољи (и то не само у акумулацији, него и низводно од бране).

- Бране не треба да буду лоциране узводно од притока на којима брана нема, да би се промене у плавности река од којих зависи земљиште дуж река свеле на најмању меру, као и да би се обезбедили алтернативни правци и места за рибље врсте које мигрирају.

Модел закон о обезбеђеним трансакцијама

Европска банка за обнову и развој сачинила је Модел закон о обезбеђеним трансакцијама (*Model Law on Secured Transactions*). Под обезбеђеним трансакцијама се, према овом документу Европске банке, подразумевају привредни послови (пре свега кредити, те други облици инвестиција) у којима је повериочево потраживање обезбеђено неким правом, пре свега заложним правом на стварима (покретним и непокретним). Формиран је посебан тим правника који прати даљу судбину овог акта и пружа практичну помоћ у његовој примени.

До рада на Моделу закона дошло је када су стручњаци Европске банке закључили да недостатак одговарајућег правног оквира за примену заложних права на покретним и непокретним стварима и коришћење других имовинских права као средстава обезбеђења у земљама централне и источне Европе и централне Азије озбиљно доводи у питање инвестиционе пројекте у којима Банка учествује.

Модел закона није замишљен као детаљан докуменат, већ као помоћ онима који раде на изради прописа који уређују питање коришћења заложних права на покретним и непокретним стварима, као и других права, као средства обезбеђења кредита и поверилаца у пословним трансакцијама уопште. Циљ твораца Модел закона је, према томе, био да се прикажу основни елементи локалног прописа који би уређивао обезбеђење послова путем заложних и других права и који би служио онима који раде на изради домаћих прописа у тој материји као подсетник и нудио решења која се могу преточити у домаћи правни систем. Поред тога, Банка је сматрала да треба у свим земљама у којима послује да покуша да хармонизује законодавство у овој области, што би се постигло када би сви творци домаћих прописа користили исти узор.

Модел закон је заснован на упоредноправним истраживањима, али пре свега на концепту континенталног права, на чијим традицијама су грађени и системи права у земљама на које је пословање Европске банке сконцентрисано. Но, поред тога, Модел закон је искористио и нека решења англосаксонског права у погледу савремене финансијске и пословне технике. Отуда, Модел закон садржи и нека интересантна решења у области заложних права на стварима и других права односно у погледу њиховог коришћења као средстава обезбеђења.

Пре свега, Модел закон промовише општи принцип да су странке овлашћене да своје односе у погледу средстава обезбеђења уређују сасвим слободно. Предвиђена је максимална флексибилност у погледу природе и обима права које се користи као обезбеђење, што треба да отклони рестрикције које су могле да доведу умањења ефикасности средства обезбеђења (тако је, на пример, предвиђено да поверилац може сам да се наплати из заложене непокретне ствари, без обавезе обраћања суду). Обезбеђење се може дати за постојеће или будуће дугове односно потраживања.

У неким земљама већ су донети домаћи прописи по угледу на Модел закон о обезбеђеним трансакцијама (Молдавија, Мађарска, Киргизија), док су у другим локлани прописи у припреми (Казахстан, Румунија, Литванија).

Решавање међународних спорова

Немачка прихватила UNCITRAL-ов Модел Закон о арбитражи

Немачка је у свој правни систем унела правила из UNCITRAL-овог Модел закона о међународној трговачкој арбитражи (*UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration*). Од 1. јануара 1998. параграфи 1025 до 1066 немачког Грађанског законика садрже савремена решења о арбитражи која представљају примену UNCITRAL-овог Модел закона у немачком законодавству (уз свега неколико малих измена).

Нови немачки пропис следи и текст и структуру Модел закона. Неколико основних елемената новог прописа о арбитражи може се сажети у следећем:

Правила о арбитражи примењују се на све арбитражне поступке када је седиште арбитраже у Немачкој (принцип “територијалности”, за разлику од раније “процедуралне теорије” која је коришћена за одређивање “националности” арбитраже).

Напуштена је немачка интерпретација појма *Kompetenz-Kompetenz*. Опште је прихваћено правило да међународна арбитража сама одлучује о својој надлежности. Према ранијем немачком арбитражном праву, стране су могле овластити арбитражно веће да донесе коначну одлуку о својој надлежности, редовни судови нису могли утицати на одлуку арбитраже о овом питању. Међутим, ово широко тумачење института *Kompetenz-Kompetenz* увек је било подвргнуто критици. Нови закон прихвата решење из члана 16 Модел закона по коме судови имају овлашћење да преиспитују одлуку арбитраже о својој надлежности; стране више не могу својим споразумом искључити надлежност немачких судова да ово питање разматрају. На основу овога, Немачки арбитражни институт искључио је из своје модел арбитражне клаузуле последњи став који је гласио: “Арбитражно веће може . . . одлучити о важности овог арбитражног споразума”.

Немачки пропис се, за разлику од Модел закона, не односи само на међународну арбитражу, већ на сваку арбитражу која се одвија у Немачкој. Поред тога, из немачког закона избачена је референца на трговачку арбитражу – први разлог је што појам “трговачки” у Модел закону има нешто другачије значење у односу на

значање овог појма у немачком праву (у Трговачком законнику); поред тога, творци прописа настојали су да у појам арбитраже укључе и спорове у којима би једна страна била не “трговац”, већ “потрошач”, дакле лице које се не бави трговинским пословима односно нема статус трговца (у циљу заштите потрошача).

Творци немачког закона су изменили и одредбе Модел закона о избору права. Они су следили одредбе Модел закона одређујући да су стране слободне да изабере правна правила која ће се на њихов однос применити (на тај начин, не позивајући се на “избор права”, већ на “избор правних правила”, омогућено је да стране изабере и наднационалне правне принципе - *lex mercatoria*, опште принципе права итд., а не само неко домаће право); тако се стране могу одредити и за примену Принципа међународних трговачких уговора UNIDROIT-а или других правила уговорног права на њихове односе. Но, немачки закон садржи и једну интересантну измену овог приступа одређивању меродавног права – предвиђено је правило међународног приватног права за случај да стране не одреде *lex causae*: у случају непостојања одредбе о избору права, арбитражно веће “може применити право одређено према правилима о сукобу закона које сматра одговарајућим”.

И у погледу извршења арбитражне одлуке немачки пропис разликује се од Модел закона. Наиме, Моделе закон је заснован на претпоставци да одлука, без обзира да ли је у питању домаћа или страна, мора бити призната и извршена у истом поступку. Нови немачки закон од овог правила одступа јер предвиђа различите поступке за домаћу и страну арбитражу, који се више разликују у форми но у садржини.

Поред ових измена у односу на Модел закон, састављачи немачког закона унели су и неке мање додатке у домаћи пропис (у области арбитрабилности, формалних услова за важење арбитражног споразума, одлучивања о трошковима арбитраже и наградама арбитра, надлежности суда пре, за време и после арбитражног поступка и у неким другим питањима).

Ново тело за решавање спорова путем посредовања у Женеви

Независна Комора за мирeње и посредовање (енгл.: *Independent Chamber of Conciliation and Mediation*, фр.: *Chambre independante de conciliation et de mediation*), у облику друштва са ограниченом одговорношћу, основана је у Женеви крајем 1997. С обзиром да се тзв. алтернативни методи решавања спорова све више користе (*видети прилог у додацику “Међународно пословно право” у броју 11-12/97*) Комора је основана са циљем да се пружи подршка странама које настоје да реше спорове на начин који неће угрозити извршење посла.

Комора је у потпуности независна и неутрална. Она организује посредовање и мирeње на захтев заинтересованих страна и то у поступку са кратким роковима. Посредовање и мирeње се одвијају према правилима које је Комора објавила. Секретаријат Коморе је у Женеви (тел. +4122 – 707 65 80, факс 707 65 89).

Ваљаност арбитражних споразума у Кини

Представници кинеске Међународне трговинске арбитраже (*China International Economic and Trade Arbitration Commission – CIETAC*) састали су се крајем 1997. са представницима највиших кинеских судских инстанци и заузели ставове о томе шта се сматра ваљаним арбитражним споразумом.

По овим ставовима, арбитражни споразум је “оперативан” ако се стране позову на писани арбитражни споразум или на арбитражну клаузулу у другом документу (као пример се наводи да је довољно да се стране сагласе да ће се “спор решити према Општим условима испоруке између Русије и Кине”). Сматра се да је арбитражни споразум поноважан у погледу форме ако је закључен разменом писама и факс порука.

С друге стране, не сматра се да арбитражни споразум постоји ако су се стране споразумеле да спор реше “путем арбитраже или суда”, из чега произилази да није јасна њихова намера да се подвргну арбитражи. Неће се прихватати ни арбитражни споразуми о арбитражи пред CIETAC-ом, али по правилнику неке друге арбитраже (јер ово није дозвољено по арбитражним правилима CIETAC-а). Неће се прихватати ни арбитражни споразуми када је јасно да се не заснивају на једнакости страна (на пример, ако је само једној страни дозвољено да изабере арбитражну институцију по чијим правилима ће се спор решавати). Нису арбитрабилни спорови (па ни арбитражни споразуми у таквим уговорима) када су обе странке кинеска правна лица, чак и ако су једно од њих или оба са страним улогом (*О арбитражном правилнику CIETAC-а писано је у додајку “Међународно пословно право” у броју 9-10/97*).

С обзиром на наведене ставове, CIETAC је приступио раду на измени својих арбитражних правила из 1995, у којима ће се прецизирати одредбе о неким питањима, као што су следећа: странке ће моћи да установе арбитражу код CIETAC-а, уз примену правила друге институције или UNCITRAL-ових арбитражних правила, биће дозвољено, у извесним ситуацијама, да се арбитражи CIETAC-а обратe и домаћа лица.

На дневном реду у свету

Измене бугарског закона о хартијама од вредности

Бугарска је прописала нове мере за јачање тржишта капитала. Измењени Закон о хартијама од вредности дефинише јавна друштва и одређује да акције које се нуде путем јавне продаје не могу имати ограничења у погледу преносивости и права управљања (гласачких права). Овим изменама се по први пут регулише и тзв. *ОТС (over-the-counter)* тржиште (пословање преко берзе, али без интервенције берзанских посредника, већ у директном односу учесника трансакције). Учесници на *ОТС* тржишту од сада морају да добију писмену дозволу од Комисије за хартије од вредности за своје трансакције. Значајно су поопштрене и казне за неовлашћене активности на финансијском тржишту.

У Бугарској су недавно измењени и прописи о страним улагањима, осигурању, трговачки закон, те други прописи од значаја за пословање и привредне односе са иностранством.

Нови чешки закон о банкама

Нови Закон о банкама Чешке, који је ступио на снагу 1. јануара 1998, има неке одредбе које на интересантан начин уређују инвестирање банака у друга друштва, делатност банака, те дужности запослених у банкама:

- Банке не могу да контролишу више од половине акција односно удела предузећа ван финансијског сектора.

- Банка не може да има акције односно уделе у предузећу изван сектора финансија чија вредност премашује 15 посто банчиног капитала.

- Укупно учешће банке у нефинансијским предузећима не сме да пређе 60 посто њеног капитала (за сврхе примене ове одредбе у укупно учешће се рачунају само партиципације од 10 посто или више у капиталу предузећа која не спадају у област финансија).

- Запослени у банкама не могу бити у управним органима предузећа ван финансијског сектора.

- Банке морају раздвојити инвестиционе од комерцијалних банкарских послова.

Русија – нови закон о праву својине на непокретности

Од 1. јануара 1998. на снази је Закон о државној регистрацији права на непокретности и о трансакцијама са непокретностима. Доношењем овог прописа додат је значајан елемент у мозаик нових руских кодификација. Он је заменио више председничких декрета који су уређивали својинскоправне односе на неконзистентан начин.

Нови закон представља основу за стварање јединственог система регистрације права својине на непокретностима. Прописан је и садржај регистра односно подаци који се уносе у његове поједине делове (опис непокретности, подаци о власницима, терети); предвиђено је да се у регистар уносе и подаци о споровима поводом непокретности, подаци о облигационим односима (закуп) и др. Дозвољена је могућност да се регистар води и компјутерски (у случају неслагања о праву својине према подацима садржаним на регистрационом папиру и на компјутерском запису, предност ће имати запис на папиру).

Регистре непокретностима убудуће (од 1. јануара 2000) водиће судови (до сада је овај посао био у надлежности управних органа). Судове надлежне за посао вођења јавних књига о непокретностима одредиће федералне јединице. Детаљне прописе о вођењу јавних књига такође ће прописати федералне јединице.

Право својине стиче се тек уписом у књиге непокретности. Закон дефинише регистрацију као правни акт којим се “ствара и потврђује постојање права, ограничења, пренос и престанак права својине на непокретностима”.

Уговор, као основ стицања односно преноса непокретности не мора више да буде у нотаријалној форми – писмена форма је довољна за пуноважност уговора.

Нови мађарски закон о предузећима

Јуна 1998. ступио је на снагу нови закон о предузећима (Закон о предузећима бр. 144/97), који замењује пропис у истој материји од 1988. Неке измене су формалне природе, али има и суштинских.

Највише одредби новог закона посвећено је друштвима са ограниченом одговорношћу и акционарским друштвима. Друга два облика трговачких друштава су ортачко друштво и командитно друштво.

Минимални износ капитала за трговачка друштва повећан је - за друштво са ограниченом одговорношћу овај минимум је 3 милиона форинти (око 15 хиљада УСД), а за акционарско друштво 20 милиона форинти (око 100 хиљада УСД). Правила о заступању друштва су упрошћена. Укинута је обавеза да најмање два

лица буду овлашћена за располагање банкарским рачуном предузећа. Члан друштва може да буде искључен из друштва само на основу судске одлуке. Детаљно су уређена питања искључења чланова из друштва, посебно акционара из акционарских друштава. Надзорни одбор може, по статуту, поред контролних, добити и неке функције управљања. Посебно су детаљно разрађене одредбе о акцијама. Дозвољене су различите класе акција односно издавање акција које дају различита права имаоцима. Унете су измене и у норме о повезаним предузећима – различита правила важе у случајевима када је учешће водећег предузећа веће од 25%, 50% и 75%.

Истовремено са наведеним законом донет је и измењени Закон о регистравању предузећа (Закон 145/97).

Сингапур - адвокатска предузећа у облику д.о.о.

Удружење правника Сингапура предложило је да се промени домаће законодавство по коме се адвокати могу повезивати само у ортачка друштва (друштва са неограниченом одговорношћу чланова). Према предлогу Удружења, адвокати би могли да оснивају и предузећа у облику друштва са ограниченом одговорношћу.

Један од разлога за ову иницијативу Удружење правника види у све већој конкуренцији иностраних адвоката чије је пословање, према проценама локалних адвоката, мање ризично.

Удружење, у образложењу иницијативе, такође наводи да захтеване промене у форми организовања адвоката неће ићи на штету њихових клијената. Предлаже се, на пример, да се у том смислу повећа износ осигураних сума код осигурања од професионалне одговорности за адвокатске фирме у форми д.о.о. Осигурана сума осигурања од професионалне одговорности адвокатских ортачких друштава сада је 1 милион УСД.

За документацију

Уговор о уступању потраживања

Уговор о уступању потраживања све се чешће среће и у иностраној пракси наших предузећа. Зато се у наставку даје модел уговора о уступању потраживања на енглеском, са преводом на српски језик. Из текста се може видети правна техника којом се страни правници, пре свега у англосаксонској традицији, служе, те терминологија (означење страна, појмови као што су “потраживање”, “дужник” и институти “пренос без права регереса” сл.).

Assignment Agreement

signed this _____, 19__ by and between _____ Ltd., _____ (hereinafter “the Assignor”) and _____ d.o.o., _____ (hereinafter “the Assignee”)

(A) Whereas the Assignor claims from _____ Services Ltd., _____ (hereinafter “the Debtor”) the principal amount of USD _____ and USD _____ as interest thereon (hereinafter “the Receivables”) resulting from the _____ contract signed on _____, 19_ (hereinafter “the Contract”); and

(B) Whereas the Assignor guarantees and is held liable that the Receivables are existing at the date of assignment hereunder and the Debtor has not disputed the Receivables; and

(C) Whereas the Assignor notified to the Debtor the assignment hereunder, and the account to which the Debtor should pay its obligation under the Contract; and

(D) Whereas the Debtor confirms its acceptance of the notification and agreement to act in accordance with the content thereof by co-signing this Agreement simultaneously with the Parties;

Now, therefore, the Parties agreed as follows:

1) Items (A), (B), (C) and (D) of the recitals form an integral part of this Agreement.

2) The Assignor assigns to the Assignee and the Assignee accepts the assignment of the Receivables in whole.

3) All accessory rights, such as right to interest, are considered assigned with the assignment of the Receivables.

4) Notwithstanding the provisions of recital (B) hereof, the Assignor shall not be held liable for the payment of the Receivables by the Debtor (assignment without recourse).

5) The Assignor shall, if requested by the Assignee, deliver to the Assignee all documents and other proofs related to the Receivables and to the rights accessory thereto as well as undertake all necessary steps and provide the assistance that may be reasonably requested by the Assignee in the collection thereof.

6) As the consideration for the assignment of the Receivables hereunder, the Assignee shall pay to the Assignor, within _____, the amount of _____ by direct wire transfer to the bank account designated in writing by the Assignor.

7) The Assignor shall provide the Debtor to pay the Receivables to the Assignee's account no. _____ with _____ Bank S.A., _____.

8) If the Debtor pays the Receivables or part thereof to the Assignor, the Assignor shall immediately pay the amount received to the Assignee.

9) This Agreement enters into force at the date of signing.

10) Any dispute arising out or in connection with this Agreement shall be finally settled under Arbitration Rules of the Foreign Trade Court of Arbitration at Yugoslav Chamber of Commerce and Industry. The arbitration shall apply Yugoslav substantive law and shall render its award in Beograd. _____ language shall be used in the proceedings.

For and on behalf of _____ Ltd. For and on behalf of _____ d.o.o.

(signature)

name:

title:

(signature)

name:

title:

We confirm the receipt of the notification of the assignment hereunder and our agreement to effect the payment as provided in Article 7 paragraph 1

For and on behalf of _____ Services Ltd.

(signature)

name:

title:

(П р е в о д)**Уговор о уступању потраживања**

закључен _____ 19__ између _____ Лтд., _____ (у даљем тексту “Уступилац”) и _____ д.о.о., _____ (даљем тексту “Пријемник”)

(А) Пошто Уступилац потражује од _____ Services Ltd., _____ (у даљем тексту “Дужник”) износ од УСД _____ на име главног дуга и УСД _____ по основу камате по уговору о _____ од _____ 19__ (у даљем тексту “Уговор”); и

(Б) Пошто Уступилац гарантује да Потраживање постоји на дан уступања по овом уговору, те да Дужник Потраживање не оспорава; и

(Ц) Пошто је Уступилац обавестио Дужника о уступању по овом уговору, те о рачуну на који Дужник треба да изврши своју обавезу плаћања по Уговору; и

(Д) Пошто Дужник потврђује да је примио обавештење и да се саглашава да поступа по њему тиме што истовремено са странама супотписује овај уговор;

То су се стране споразумеле о следећем:

- 1) Тачке (А), (Б), (Ц) и (Д) преамбуле чине саставни део овог уговора.
- 2) Уступилац уступа, а Пријемник прихвата уступање Потраживања у целини.
- 3) Сва споредна права, као што је право на камату, сматрају се уступљеним са Потраживањем.
- 4) Без обзира на тачку (Б) преамбуле, Уступилац не одговара за плаћање Потраживања од стране Дужника (пренос без права регереса).
- 5) Уступилац ће, ако то Пријемник затражи, предати Пријемнику сву документацију и пружити друге доказе који се односе на Потраживање и на споредна права, те предузети све друге мере и пружити помоћ Пријемнику у наплати Потраживања коју овај може разумно тражити.
- 6) Као накнаду за Потраживање уступљено по овом Уговору Пријемник ће, у року од _____, платити Уступилоцу износ од УСД _____ директним трансфером на рачун код банке који ће Уступилац писмено одредити.
- 7) Уступилац ће обезбедити да Дужник плати Потраживање на рачун Пријемника број _____ код _____ Bank S.A., _____.
- 8) Ако Дужник плати Потраживање или његов део Уступилоцу, Уступилац ће одмах платити примљени износ Пријемнику.
- 9) Овај уговор ступа на снагу даном потписивања.
- 10) Сваки спор који произађе из или у вези са овим уговором биће коначно решен према Арбитражним правилима Спољнотрговинске арбитраже при Привредној комори Југославије. Арбитража ће примењивати југословенско материјално право и своју одлуку ће донети у Београду. У поступку ће се користити _____ језик.

За _____ Лтд.

(потпис)

име:

функција:

за _____ д.о.о.

(потпис)

име:

функција:

Потврђујемо пријем обавештења о уступању по овом уговору
и своју сагласност да да извршимо плаћање како је предвиђено чланом 7 став

1

за _____ Services Ltd.

(потпис)

име:

функција:

Занимљивости

“Неконвенционални” ризици и директне инвестиције

Приликом одлучивања за директно инвестирање у иностранство инвеститори, по правилу, оцењују тзв. ризике земље у које се традиционално сврставају комерцијални и некомерцијални или политички ризици. Земље-пријемнице капитала се сврставају према великом броју показатеља (од којих неке није лако квалификовати) у одређене категорије које се различито означавају од стране агенција које се баве проценама оваквих ризика.

Неке од познатих светских агенција за процену инвестиционих ризика недавно су објавиле да су међу индикаторе на основу којих се врши процена ризика увели и оне који показују елементе који се у пословној заједници називају “неконвенционалним” ризицима. Нема тачне дефиниције ових ризика, али се као примери за њих наводе организовани криминал, корупција, бирократска кашњења и религиозни фанатизам.

Сматра се да је један део (неке процене кажу и 10 посто) инвестиција у земље у развоју пропадне зато што ови неконвенционални ризици нису узети у обзир или је њихов утицај занемарен приликом улагања односно конципирања инвестиционог подухвата.

Рангирање земаља према ризицима у које су укључени и неконвенционални ризици показује да је Пакистан најризичнији за стране улагаче; следе Украјина, Индонезија, Русија и Бурма.

Плаћања преко Interneta

Неке водеће светске банке почеле су да тестирају програм за плаћање преко *Interneta* (програм је добио назив *PurchaseOnline*). Програм ће омогућавати да се, преко *Interneta*, помоћу специјално подешених кредитних картица, наручују и плаћају роба и услуге.

Сигурност трансакција, посебно плаћања, биће обезбеђена и нарочитим шифрама које ће одобравати државни органи. Но, овај начин пословања изазива и доста правних проблема односно поставља у новом светлу нека традиционална питања код уговора о продаји (место и моменат закључења уговора, питање понуде и прихвата понуде, форме уговора и низ других).

Развој “исламског” банкарства

Исламске банке развијају се у одређеним регионима света убрзаним темпом (Блиски и Средњи исток, Малезија и др.). Оне прикупљају средства оних муслимана који желе да улажу свој новац уз поштовање правила из Корана по којима, између осталог, није дозвољено убирање камата на кредите. Процењује се да исламске банке данас располажу капиталом од преко 50 милијарди долара. У ову цифру нису урачуната средства арапских односно муслиманских фондова за разне намене (пре свега инвестициона улагања).

Наравно, ни у оквиру исламског банкарства не врши се улагање средстава без користи за инвеститоре (и у овом систему кредитор добија одређену корист по основу свог улога – “модараба”). Захтеви исламских улагача су у том погледу велики – они, на пример, траже учешће у добити, пошто Коран не забрањује профит. Тако се у Малезији расподела добити из инвестиционог подухвата између банке и кредитора дели у сразмери 70:30, или 80:20 и 90:10, у зависности од висине позајмљених средстава и периода на који је кредит дат. Практично, приходи које исламске банке нуде улагачима у сталном су порасту и не заостају за каматама.

И многе западне банке почелу су да отварају тзв. “исламске шалтере” да би привукле улагаче који се придржавају забране пословања са каматама. То је један од показатеља да је дошло до својеврсног повезивања исламских банака са светским финансијским системом. Исламске банке од западних финансијских кругова траже, између осталог, примамљиве облике у које би могле да уложе своје депозите. Једна од врло честих форми је тзв. финансијски лизинг – исламске банке купују опрему, а онда је изнајмљују уз могућност куповине на истеку периода закупа. Поред тога, исламске банке и фондови, у спречи са западним финансијским институцијама, улажу у послове финансирања пројеката или у тзв. Б.О.Т. послове (својеврсна комбинација директних и портфолио инвестиција). Поред тога што исламске банке развијају и своје стручне потенцијалне, од западних организација у својеврсним пословним аранжманима добијају и банкарске стручњаке и друге кадрове неопходне за савремено банкарско пословање.

За даљи пораст исламског банкарства неопходно је и оснивање исламског тржишта капитала. У Малезији су већ учињени први кораци у том правцу – између осталог, основано је и исламско међубанкарско тржиште.

Глосар

Банкарске гаранције и други облици јемства

(Речи и изрази на енглеском језику из области банкарских гаранција и других облика јемства)

- **advance payment guarantee** – авансна гаранција; в. **repayment guarantee**

- **amount of guarantee** – гарантовани износ, вредност обавезе дужника чије испуњење јемац гарантује повериоцу, износ који се јемац обавезује да исплати код плативих гаранција у случају да дужник не испуни своју обавезу; в. **guarantee**

- **bank guarantee** – банкарска гаранција; јемство којим се обавезује банка према примаоцу гаранције да ће му за случај да му треће лице не испуни обавезу о доспелости измирити обавезу ако буду испуњени услови наведени у гаранцији; в. **bond, guarantee**

- **beneficiary** – корисник гаранције, прималац гаранције; лице коме се јемац обавезује да ће испунити пуноважну и доспелу обавезу дужника ако овај то не учини; в. **guarantee**

- **bid bond** – в. **bond, tender guarantee**

- **bond** – обвезница; (1) у погледу јемства: по најчешћем тумачењу, у питању је јемство код кога се испуњење обавеза може тражити или од главног дужника или од јемца или од обојице истовремено, с тим што се додаје да обавеза јемца престаје ако главни дужник обавезу испуни сам; ово јемство најчешће дају осигуравајуће организације; (2) шире: потврда или доказ постојања дуга или друге обавезе; в. **guarantee, surety**

- **call for payment** – захтев за плаћање гаранције; в. **claim**

- **claim** – захтев за плаћање гаранције; обично мора имати одређену садржину (навођење пропуста) и бити праћен одређеном документацијом, али је могуће уговорити да је довољан једноставан позив на плаћање, без образложења; исто **call for payment**; в. **submission of claim, supporting documents**

- **conditional guarantee** – условна гаранција; гаранција која није платива на основу једноставног захтева корисника, већ је потребно испуњење одређених

услова – арбитражна одлука односно пресуда суда или изјава лица за које се јемчи да је настао разлог за наплату гаранције (о чему се јемцу, уз захтев, подносе докази); в. **unconditional guarantee**

- **counterguarantee** – контранција; гаранција коју издаје банка другој банци, а ова се на основу ње обавезује кориснику; в. **bank guarantee, superguarantee**

- **entry into force** – ступање гаранције на снагу; почетак периода важења гаранције; в. **expiry date**

- **expiry date** – рок истицања, престанка важења гаранције; може бити одређен календарски или везан за наступање одређене околности (избор најповољнијег понуђача, издавање сертификата о завршеном послу и др.); **extention of _____** - продужење периода трајања гаранције; в. **entry into force**

- **fidelity guarantee** – гаранција “поверења”; гаранција за обавезе дужника (обично грађевинара/испоручиоца опреме) у периоду после престанка важења гаранције за добро извршење посла (**performance guarantee**); често гаранција за добро извршење посла прераста у гаранцију “поверења” тако што се гарантни износ смањи (обично за половину); в. **maintenance guarantee, performance guarantee**

- **final guarantee** – коначна гаранција (која се издаје после **initial guarantee**), гаранција за добро извршење уговорних обавеза; исто **performance guarantee**

- **guarantee** – јемство, обавеза јемца према повериоцу да ће испунити доспелу обавезу дужника ако то овај не учини; најчешће их издају банке; в. **bank guarantee, bond, surety**

- **guarantor** – јемац, гарант, лице које јемчи повериоцу да ће испунити пуноважну и доспелу обавезу дужника ако је овај не испуни; исто **surety**

- **initial guarantee** – почетна гаранција, гаранција за учешће у надметању која се замењује коначном гаранцијом (**final guarantee**) за добро извршење посла; исто **tender guarantee**

- **maintenance guarantee** – гаранција за исправљање недостатака и одржавање објекта у периоду одржавања; понекад гаранција за добро извршење посла (**performance guarantee**) код уговора о грађењу или испоруци постројења покрива и гарантни период; в. **fidelity guarantee**

- **payment guarantee** – гаранција за плаћање; гаранција коју дужник (обично грађевинар или испоручилац опреме) даје повериоцу (наручилац) да ће уредно плаћати своје раднике (**labour payment guarantee**), подизвођаче и испоручиоце (**material payment guarantee**)

- **performance guarantee** – гаранција за добро извршење посла којом се гарантује да ће дужник (извођач/испоручилац/продавац) у потпуности извршити своје уговорне обавезе; исто **final guarantee**; за обавезе у периоду одржавања односно у гарантном периоду може бити уговорено издавање посебне гаранције (**maintenance guarantee**); вредност гаранције за добро извршење посла може у гарантном периоду бити смањења, када се назива гаранција “поверења” (**fidelity guarantee**)

- **repayment guarantee** – гаранција за повраћај примљеног износа, гаранција да ће страна која је по основном послу примила одређено плаћање (аванс), примљени износ оправдати извршењем уговора или вратити ако дође до раскида уговора; исто **advance payment guarantee**

- **retention money guarantee** – гаранција за “задржани износ”; као средство обезбеђења наручиоца (код уговора о грађењу/испоруци опреме) може бити уговорено да се одређени проценат цене задржава код наручиоца и плаћа тек по испуњењу обавеза извођача/испоручиоца (по предаји објекта, истеку гарантног периода и сл.); понекад се уговара да се задржани износ, по протеклу одређеног рока или када достигне одређену висину, може заменити банкарском гаранцијом на исту суму са важењем до рока уговореног за исплату износа задржаног у депозиту

- **submission of claim** – подношење захтева за наплату гаранције; в. **claim, supporting documents**

- **superguarantee** – супергаранција, потврда гаранције коју даје друга банка; када друга банка потврди обавезу из гаранције, корисник може своје захтеве из гаранције поднети било банци која је издала гараанцију, било оној која је потврдила гаранцију

- **supporting documents** – документи који се подносе уз захтев за наплату гаранције, којима се доказује да су испуњени услови за наплату гаранције; в. **claim**

- **surety** – (1) јемац; в. **guarantor**; (2) јемство; в. **guarantee**; према неким тумачењима, у англосаксонским правима гарант према уговору о гаранцији (**guarantor**) није ни на који начин везан за однос повериоца и дужника, док **surety** према кориснику може истаћи приговоре из основног посла

- **tender guarantee** – гаранција за учешће у надметању (јемац гарантује да ће понуђач закључити уговор и предати наручиоцу гаранцију за добро извршење посла ако буде изабран као најповољнији); исто **bid bond** и **initial guarantee**

- **unconditional guarantee** – безусловна гаранција; гаранција која је платива по самом захтеву корисника, без навођења разлога; назива се гаранцијом “на први позив” – **on demand, simple demand, first demand guarantee**; в. **conditional guarantee**

- **underlying transaction** – основни посао, посао на основу кога је настала обавеза издавања гаранције (уговор о продаји, грађењу и сл.); дужник из основног посла уговара издавање гаранције са јемцем, а друга страна је корисник гаранције (**beneficiary**)

*Вера Марковић,
судија Врховног суда Србије*

Сентенце из пресуда Врховног суда Србије

**ПРАВНИ ИНТЕРЕС У СТАТУСНОМ СПОРУ ЗА ПОНИШТАЈ
УПИСА МОРА СЕ ОБРАЗЛОЖИТИ ЈОШ У ТУЖБИ И МОРА
БИТИ ВЕЗАН ЗА РАЗЛОГЕ ЗБОГ КОЈИХ СЕ МОЖЕ ТРАЖИТИ
ПОНИШТАЈ**

Члан 71. Закона о поступку за упис у судски регистар

Из образложења:

Првостепеним решењем одбачена је тужба у односу на оба тужена са разлога што извршеним уписом нису повређена права тужиоца па и у ситуацији када би се упис утврдио ништавим тужилац не би остварио своја права на основу којих образлаже правни интерес. Наиме, уписом чији се поништај тражи тужбом за утврђење није повређено право тужиоца јер уписом организоване пословне јединице и припајања другом субјекту није раскинут уговор о закупу са којим тужилац образлаже свој правни интерес. Према томе и у ситуацији да постоји уговор о закупу пословног простора због чега је покренута и тужба за иселење код суда опште надлежности по становишту првостепеног суда ови односи немају везе са предметним уписима у судски регистар јер се тим уписима не дира ни у каква права тужиоца. Напротив о уговору о закупу суди се као о имовинском спору а првостепени суд је утврдио да је тужилац већ покренуо поступак код Трећег општинског суда у предмету П. 1997/93 ради иселења и предаје пословног простора.

Другостепени суд је потврдио првостепено решење само у односу на туженог ДП "Угаљ комерц" Београд док је уважио жалбу тужиоца у односу на друготуже-

ног. Прихватајући разлоге првостепеног суда у односу на одбачај тужбе према ДП "Угаљ комерц" у погледу непостојања правног интереса тужиоца за тужбу за утврђење ништавости уписа организовања овог привредног субјекта, потврдио је решење у односу на "Угаљ комерц".

Врховни суд налази да је правилно одбачена тужба за поништај уписа ДП "Угаљ комерц" због непостојања правног интереса. Из списка произилази да тужилац образлаже свој правни интерес тиме што је у време подношења тужбе 24.8.1993. године имао закључен уговор о закупу пословних просторија у којима се налази седиште туженог "Угаљ комерц" и то са предузећем Титови рудници угља у Тузли те да ово предузеће није имало представништво ни раднике у Београду па се није ни могло организовати у смислу Уредбе о организовању делова предузећа чије је седиште на територији Републике Босне и Херцеговине, Републике Хрватске и Републике Словеније.

Поднеском од 16.4.1997. године свој правни интерес допуњује тиме да је постао власник пословног простора у коме је било представништво а на основу уговора о купопродаји закљученог пре подношења тужбе, према наводима из поднеска. При том је приложио уговор на коме нема датума а на коме има само датум општине код кога су оверени потписи уговорача а потписи уговорача су оверени 22.11.1996. године, за време важења Уредбе о привременој забрани располагања одређеним непокретностима, покретним стварима и правима ("Службени гласник РС" број 49/91, 50/91, 55/91, 29/92, 46/92). Но чак и да је уговор правно ваљан тај уговор нема никаквог значаја на ваљаност уписа привредног субјекта. Тужилац и по становишту Врховног суда нема правни интерес за побијања ништавости уписа. Одредбом члана 71а. тада важећег Закона о поступку за упис у судски регистар прописано је: "ако је упис извршен на основу лажне исправе, ако су у исправи на основу које је извршен упис наведени неистинити подаци, ако је исправа издата у незаконито спроведеном поступку, ако је незаконито спроведена радња у којој се подаци уписују или ако постоје други законом предвиђени разлози може се тужбом за утврђивање тражити да се утврди да је упис ништав. Тужбу може поднети лице које има правни интерес да се утврди ништавост уписа".

Дакле, правни интерес тужиоца за поништај уписа правног лица у регистар мора имати суштинску везу са разлозима због којих се може тражити поништај уписа. Правилно су нижестепени судови закључили да тужилац има само имовински интерес. Имовински интерес кога тужилац може штитити тужбом у својинском или државинском спору или другом спору поводом уговора о закупу не може представљати правни интерес за подношење тужбе у статусним споровима, ради поништаја уписа у регистар. Правни интерес у статусном спору за поништај уписа мора се образложити још у тужби и мора бити везан за разлоге због којих се може тражити поништај. Ти разлози се пре свега тичу правних радњи конституисања и уписа привредног субјекта у поступку уписа. То подразумева да се такав правни интерес тужиоца не може штитити другим правним средствима већ само тужбом у статусном спору. Како се имовински интерес тужиоца може штитити другим

правним средствима и није у вези са разлозима наведеним у члану 71. тада важећег закона правилно су нижестепени судови одбацили тужбу.

Осим наведеног правилно је одбачена тужба и са разлога што тужени више и не постоји па је тужилац у току целе парнице дужан водити рачуна да ли странка постоји или не постоји те је дужан да тужбу усмери према лицу које постоји.

Како је тужилац у току спора сазнао да је предузеће "Угаљ комерц" припојен другом привредном субјекту а и поред тога остао при тужби то је правилно његова тужба одбачена у односу на лице које не постоји. Ово са разлога што се по таквој тужби према лицу које не постоји не може поступати.

Како ревизија тужиоца није основана то је одбијена као у изреци на основу члана 393. у вези члана 400. ЗПП.

Из решења Врховног суда Србије у Београду, Прев.
160/98 од 16.7.1998. године.

НЕ МОЖЕ СЕ СТЕЋИ ПРАВО СВОЈИНЕ ОДНОСНО СУСВОЈИНЕ НА ЛОКАЛУ ЧИЈИ ЈЕ ВЛАСНИК ОПШТИНА ТИМЕ ШТО ЈЕ РЕШЕЊЕМ УПРАВНОГ ОРГАНА ДОЗВОЉЕНА АДАПТАЦИЈА ИЛИ РЕКОНСТРУКЦИЈА

Члан 18. Закона о промету непокретности

Из списка произилази: да је тужилац био закупац пословног простора у Београду у Улици Маршала Бирјузова 29 у приземљу зграде и то на површини од 20 м² а по уговору број 0680/0658 од 11.10.1993. године са анексом уговора од 3.1.1996. године којим је измењена површина локала на 35,70 м². Тужилац је на основу решења Секретаријата за урбанизам, комунално стамбене - грађевинске и имовинско правне послове Општине Стари град, IV - 01-876/91 од 14.11.1991. године извео радове реконструкције закупаљеног пословног простора који су радови решењем истог органа IV - 01 број 354601/92 од 26.11.1992. године технички примљени. Тужилац је пре тужбе тражио вештачење преко "Југоинспекта" по чијем налазу је на основу улагања тужиоца његов удео на реконструкцији објекта износио 80,38 вредности садашњег простора. Тужилац се обраћао туженом да му призна својину у том проценту али је његов захтев одбијен писменим путем. Када је тужена општина одбила захтев тужиоца да му призна сусвојину сразмерно улагању, тужилац је поднео тужбу за признавање сусвојине. Такође се из списка види да је тужилац пре 11.10.1993. године спорну пословну просторију користио такође по уговору о закупу од 13.12.1989. године. Тужилац је реконструкцију извршио на основу цитираног решења и то у време док је важио уговор о закупу од 13.12.1989. године а технички пријем извршен је 24.12.1992. године такође у време када је био на снази уговор о закупу из 1989. године. Увидом у решење Секретаријата за урбанизам, комунално стамбене и грађевинске послове Општине Стари град од 24.11.1992. го-

дине утврђено је да је технички преглед и пријем изведених радова на реконструкцији локала у приземљу у улици Маршала Бирјузова број 29 тај орган одобрио Заједничком фонду пословног простора и закупу С... Н...

Првостепени суд је тужбени захтев усвојио јер је закључио да је тужилац за адаптацију локала добио сагласност закуподавца, да је тужилац био савестан градителј јер је од стране туженог као власника локала прибавио све потребне сагласности и то преко закуподавца - као инвеститора, при чему је суд закључио да је тужени био упознат у потпуности са чињеницом да се извршеним радовима вредност локала умногостручава и тужени није оспорио висину утврђених улагања тужиоца у локал, нити је условио адаптацију без права да тражи утврђивање сусвојине. Из тога по закључку првостепеног суда произилази да тужилац има право да због увећане вредности локала преко половине, тражи утврђење сусвојине на локалу у висини процента који је утврђен преко налаза вештака.

Другостепени суд је прихватио становиште првостепеног суда закључујући да је тужени дао сагласност у виду решења надлежног органа општине број IV 01/4 број 351-867/91 од 14.11.1991. године.

Даље су нижестепени судови закључили да није било потребно да се сагласност за адаптацију сачини у виду уговора како је то предвиђено тачком 10 уговора о закупу, већ је сагласност могла бити дата напред цитираним решењем.

Врховни суд налази да су нижестепени судови спорни однос расправили уз битну повреду одредаба ЗПП и погрешном применом материјалног права.

Пре свега погрешан је закључак нижестепених судова да је решењем Секретаријата за урбанизам и комунално стамбене, грађевинске и имовинско правне послове Општине Стари град број 351-876/91 од 14.11.1991. године дозвољена реконструкција тужиоцу. Из овог решења се види да се реконструкција пословног простора одобрава закуподавцу - Заједничком фонду пословног простора општине и града са седиштем у Београду из чега су нижестепени судови извели погрешан закључак да је адаптација односно реконструкција локала у улици Маршала Бирјузова број 29 одобрена тужиоцу. Напротив, реконструкција локала се одобрава закуподавцу Заједничком фонду пословног простора општине и града, а не тужиоцу па је закључак нижестепених судова супротан стању у списима чиме је учињена битна повреда из члана 354. став 2. ЗПП због чега су нижестепене пресуде морале бити укинуте. Такође чини битну повреду и закључак првостепеног суда да је тужиоцу дата сагласност за реконструкцију без условљавања да не може стећи својину. Ово са разлога што се из решења види да је реконструкција одобрена уз услов да је купац на захтев органа дужан да одобрене радове уклони, без накнаде, из чега произилази да је закључак у супротности са стањем у списима.

Осим тога погрешно су нижестепени судови оценили значај овог решења са аспекта сагласности титулара за адаптацију. Ово са разлога што је опште познато да је пословање пословним простором поверено закуподавцу Заједничком фонду пословног простора општине и града те овај заједнички фонд пословног простора није ни могао да даје сагласност за стицање сусвојине на пословном простору, јер

зато није био овлашћен. Отуда све сагласности које је ово правно лице које управља пословним простором дало могле су се односити само на коришћење и управљање пословним простором али не и на располагање истим. Располагање пословним простором могао је вршити само титулар овог пословног простора и то актом на седници Скупштине општине. То није могао чинити ни орган управе у поступању по захтевима странака на основу прописа који су се тицали испуњености услова према прописима за урбанистичко уређење града.

Према томе погрешно су нижестепени судови закључили да је тужена општина преко Секретаријата за урбанизам, комунално стамбене, грађевинске и имовинско правне послове Општине Стари град у Београду дала сагласност за адаптацију те да се тиме сагласила и за стицање сусвојине. Напротив, овај орган је поступао као управни орган који је у оквиру своје надлежности одлучивао о правима грађана и правних лица за реконструкцију и изградњу у складу са прописима који регулишу услове изградње у граду, али овај орган није био овлашћен да располаже овим пословним простором и да даје сагласност на реконструкцију у смислу располагања истим, односно сагласности на стицање сусвојине.

Овим решењем дато је одобрење у смислу члана 43. Закона о грађењу и то Заједничком фонду а не тужиоцу да изведе радове на реконструкцији локала у приземљу зграде број 29 у улици Маршала Бирјузова и одобрење за привремено проширење овог локала. Тужиоцу је притом признато својство инвеститора али уз изричиту напомену да је он закупац локала, а закупац не може на овај начин стећи својину. Дакле тужиоцу није признато својство инвеститора у смислу власништва већ само инвеститора у смислу закупца а што значи да је ову реконструкцију чинио ради обављања делатности за коју је закупио пословни простор. Осим тога тужилац и није могао постати власник локала будући да је он знао да је закупац и да се реконструкција тражи ради обављања делатности а не ради стицања својине на истом, из чега произилази да је тужилац несавесна страна. Да би тужилац стекао право својине на истом морао се обратити Скупштини општине града, зависно од тога ко је титулар права својине. Она о томе одлучује на седници Скупштине а затим се о чињеници стицања власништва или сувласништва овлашћује председник или друго лице да потпише уговор о стицању власништва или сувласништва.

Дакле у управном поступку какав је у конкретном случају вођен тужилац није могао стећи право својине односно сусвојине на локалу преко адаптације или реконструкције. Закупац који жели да адаптира или реконструише локал са намером да стекне својину мора се обратити као што је напред речено скупштини општине која је била овлашћена да располаже тим локалом и која је овлашћена да одлучи о таквом захтеву за стицање својине. Стога је основана ревизија да је у конкретној ствари погрешно примењена одредба члана 24. до 26. Закона о основним својинско правним односима и члан 18. Закона о промету непокретности.

Када се има и виду да је тужилац адаптирао простор у својству закупца не може се говорити о савесном градитељу нити је тужилац добио сагласност власника простора, па његово улагање не може водити у својину.

Из пресуде Врховног суда Србије у Београду, Рев. 1253/97 од 9.4.1997. године.

ЗА СПОР ЗА НАКНАДУ ШТЕТЕ КОЈА ЈЕ НАСТАЛА ЗБОГ РАСКИДА УГОВОРА ЗАКЉУЧЕНОГ ИЗМЕЂУ СТРАНИХ ПРАВНИХ ЛИЦА А ШТЕТА А НИ ПОСЛЕДИЦА НИЈЕ НАСТАЛА НА ПОДРУЧЈУ ЈУГОСЛАВИЈЕ НИЈЕ НАДЛЕЖАН ЈУГОСЛОВЕНСКИ СУД

Члан 54. Закона о решавању сукоба са прописима других земаља у одређеним односима.

Из образложења:

Из списка произилази да је правни претходник тужиоца из Луксембурга купио од продавца из Милана нафту која је била ускладиштена у Констанци - Румунија. Продавац робе уговорио је у име и за рачун предходника тужиоца са туженим као бродарем превоз робе на релацији Констанца-Вуковар. Све се ово дешавало 1993. године када је Савет безбедности ОУН завео економске санкције против Југославије. Надлежни орган Румуније (агент продавца) писмено је захтевао од бродара да не превози робу док се не одобри превоз реком Дунавом од Савета безбедности. По укидању санкција роба није превезена, нити постоје подаци где се налази.

Тужилац је у тужби навео да му је фирма из Луксембурга "NORD CHEM INTERNACIONAL" уступио ово потраживање у односу на туженог тако што је закључен дана 2.2.1996. године уговор о цесији па тужилац сада тражи накнаду штете због неиспоруке плинског уља (нафте), затим накнаду штете у виду изгубљене добити и повраћај возарине.

Тужени је приговорио надлежности Југословенског суда.

Првостепени суд је закључио да у овој ствари није надлежан за поступање па је тужбу одбацио и укинуо све спроведене радње закључујући да се овај спор ни једном одредбом не може подвести под надлежност југословенског суда анализирајући појединачно одредбе Закона о решавању сукоба закона са прописима других земаља.

Другостепени суд је прихватио становиште првостепеног суда.

Врховни суд налази да су нижестепени судови правилно закључили да за спор за накнаду штете која је настала због раскида уговора закљученог између страних лица а штета, ни последица, није настала на подручју Југославије није надлежан југословенски суд. Тужилац је надлежност југословенског суда у тужби засновао на одредби члана 54. Закона о решавању сукоба закона са прописима других земаља

у одређеним односима који гласи: "У споровима о имовинско правним захтевима надлежност суда СФРЈ постоји ако се на територији СФРЈ налази имовина туженог или предмет који се тужбом тражи. Надлежност суда СФРЈ постоји и у споровима због обавезе насталих за време боравка туженог у СФРЈ". Из напред цитиране одредбе произилази да ни један од услова из члана 54. цитираног закона није испуњен. Тужени нема имовину на територији СРЈ нити се на територији СРЈ налази предмет који се тужбом тражи. Ни једном одредбом напред цитираног Закона о решавању сукоба закона са прописима других земаља у одређеним односима није предвиђена надлежност југословенског суда за спорове произашле из уговора односно раскида уговора страних лица.

Истина, одредбом члана 50. истог закона прописано је да тужени може дати пристанак да суди Југословенски суд када надлежност суда зависи од тог пристанка. У конкретном случају не може се узети ни да између странака постоји споразум о томе да суди југословенски суд односно да је тужени дао пристанак у смислу члана 50. цитираног закона. Напротив тужени се противио надлежности југословенског суда.

У таквој ситуацији правилно су нижестепени судови закључили да југословенски суд није надлежан да суди у овој ствари.

Из решења Врховног суда Србије у Београду, Прев.
94/98 од 15.4.1998. године.

**ЗА ПРИМЕНУ ОДРЕДБЕ ЧЛАНА 278. СТАВ 2. ЗОО ОДНОСНО
ЗА ПРАВО ПОВЕРИОЦА НА ПОТПУНУ НАКНАДУ ШТЕТЕ
МОРА БИТИ ИСПУЊЕН УСЛОВ ДА ЈЕ ДУЖНИК БИО У ДОЦЊИ.
КАДА ДУЖНИК НИЈЕ У ДОЦЊИ ОНДА НЕМА МЕСТА
ПРИМЕНИ ОВЕ ОДРЕДБЕ. ТУЖИЛАЦ БИ СВОЈЕ ПОТРАЖИ-
ВАЊЕ МОГАО ОСТВАРИВАТИ САМО ПО ПРАВИЛИМА СТИ-
ЦАЊА БЕЗ ОСНОВА**

Члан 278. Закона о облигационим односима

Из образложења:

Из списка произилази да је тужилац тужбом тражио повраћај датог аванса у шестом месецу 1991. године који је обезвређен. Тужилац је тужбени захтев поставио тако што тражи вредност два возила марке "Југо корал" а што износи 43.620 динара.

Тужени је оспоравао тужбени захтев наводећи да тужилац има право само на ревалоризацију свог потраживања јер тужени није имао уговор са тужиоцем о испоруци возила да би тужилац имао право на штету у висини вредности возила.

Тужилац према наводима туженог и према наводима ревизије има право на враћање по правилима за неосновано обogaћење и то само оног што је дао а то значи ревалоризовани износ новчаног потраживања.

Првостепени суд је обавио вештачење и из налаза вештака се види да уплаћени аванс није опредељен на име чега се уплаћује. Такође из налаза вештака се види а између странака и није спорно да није постојао никакав уговор о купопродаји аутомобила. Тужилац је само уплатио аванс без назнаке на име чега врши уплату. Вештак је за уплаћени аванс навео да се ради о новчаном потраживању обзиром да између странака не постоји уговор о испоруци возила. Вештак је навео да је тужилац за тај износ аванса могао купити два аутомобила "Југо корал 55". Тужилац је после налаза вештака поставио захтев за накнаду штете у садашњој вредности два аутомобила "Југо корал" што износи 43.620 динара. Првостепени суд је овај захтев усвојио са каматом од пресуђења.

Другостепени суд је прихватио становиште првостепеног суда позивајући се на одредбе члана 278. став 2. те наводећи да у случају доцње поверилац има право на разлику до потпуне накнаде штете.

Врховни суд налази да је спорни однос расправљен уз погрешну примену материјалног права.

Није спорно а то произилази из налаза вештака да тужилац и тужени нису били у уговорном односу па тужени није ни могао бити у доцњи за испоруку возила. Дакле, доцња туженог не постоји. Такође није спорно а из изјаве вештака на расправи као и из писменог налаза се види да је тужилац уплатио средства на рачун тужиоца а да није означио у коју сврху па је тужени ова средства сам распоредио као "аванс". Но, вештак се изјашњава и о природи потраживања па изјављује да како између странака нема уговора по коме би тужени нешто дуговао то ова уплата има карактер само новчаног потраживања. Из оваквог налаза произилази да тужилац није доказао да је тужени био у доцњи са извршењем неке своје обавезе. За примену одредбе члана 278. став 2. ЗОО односно за право повериоца на потпуну накнаду штете мора бити испуњен услов да је дужник био у доцњи. Када дужник није у доцњи онда нема места примени ове одредбе. Тужилац би своје потраживање могао остварити само по правилима за стицање без основа како се основано у ревизији истиче. Наиме, спорни однос се по становишту Врховног суда мора расправити према правилима за стицање без основа, а то значи да тужилац има право само на повраћај датог. То наравно подразумева да се повраћај новчаног износа који је обезвређен инфлацијом има валоризовати, сагласно ставу Савезног суда о валоризацији новчаног потраживања.

Из решења Врховног суда Србије у Београду, Прев. 43/98 од 24.6.1998. године.

**КОД ОТКАЗА УГОВОРА О ЗАКУПУ МОРАЈУ СЕ ПРИМЕНИТИ
ОДРЕДБЕ ЗАКОНА КОЈИ РЕГУЛИШЕ ТУ МАТЕРИЈУ У ВРЕМЕ
ПРЕСУЂЕЊА**

Члан 8. Закона о средствима о својини Републике Србије

Из образложења:

Из утврђеног чињеничног стања произилази да је тужилац дао отказ туженом дана 24.6.1996. године са отказним роком за иселење од 30 дана да је тужени овај отказ примио те је тужилац овом тужбом тражио иселење туженог из пословних просторија.

Нижестепени судови су закључили да је захтев за иселење туженог основан те да на однос између странака немају утицаја одредбе Закона о средствима у својини Републике Србије.

Врховни суд Србије налази да је спорни однос расправљен уз погрешну примену материјалног права.

Из списка произилази да је отказ пословних просторија дат 24.6.1996. године а да је Закон о средствима у својини Републике Србије ("Службени гласник РС", број 53/95) ступио на снагу 5.1.1996. године.

Овај закон одредбом члана 24. на сасвим другачији начин регулише управљање и располагање пословним простором односно непокретностима у државној својини. Такође се из списка види да је тужба поднета 5.2.1997. године.

Према становишту Врховног суда Србије на ситуације у току, као што је уговор о закупу који траје и после ступања на снагу Закона о средствима у својини Републике Србије морају се применити код отказа уговора о закупу одредбе закона који регулише ту материју у време пресуђења. Ово важи и за започете спорове у време важења старог закона јер се на однос који траје и после ступања на снагу новог закона не може применити стари закон који је престао да важи.

Стога је суд био дужан да примени важећи закон на ситуацију у току. То заправо значи да је суд дужан да применом одредаба новог закона оцени активну легитимацију тужиоца, односно да ли је он био овлашћен за предузимање такве радње без сагласности Дирекције за имовину Републике Србије, као што је давање отказа уговора о закупу који према одредби члана 5. од дана ступања на снагу цитираног Закона представља акт располагања. Одредбом члана 5. Закона је прописано: "о располагању непокретностима у државној својини одлучују надлежни органи. Располагање непокретностима у државној својини, у смислу овог закона, јесте њихово отуђење из државне својине, прибављање у државну својину и давање на коришћење, односно у закуп као и стављање хипотеке на непокретности у државној својини. "Дакле, овим законом се закуп сматра располагањем. Стога се већ од ступања на снагу овог закона поставља питање да ли је тужилац у оквиру својих дотадашњих овлашћења уопште имао право да врши правне радње које представљају располагање непокретностима а без сагласности овлашћеног органа титулара, у смислу овог Закона, као што је давањем отказа уговора о закупу или закључу-

чењем нових уговора о закупу. Да је законодавац одузео право располагања у односима закупа лицима која су до тада била овлашћена да управљају пословним простором види се из одредаба Закона о изменама и допунама Закона о средствима у својини Републике Србије ("Службени гласник број 32/97) којим је новелирани члан 8. а којим је чак изричито прописано да за давање отказа уговора о закупу треба сагласност Републичке дирекције за имовину Републике Србије. Овако императивна одредба подразумева за ситуације у току па и парнице у току да је тужилац дужан да прибави сагласност надлежног органа из члана 8. за правну радњу која представља отказ уговора о закупу а самим тим и за подношење овакве тужбе. Ово са разлога што је за сваку радњу која је учињена супротно члану 8. предвиђена ништавост. То опет значи да је учињена радња давањем отказа уговора о закупу ништава уколико накнадно није конвалидирана актом надлежног органа. Дакле, за све отказе уговора о закупу дате после ступања на снагу Закона о средствима у својини Републике Србије (5.1.1996. године), тужилац би морао прибавити накнадну сагласност надлежног органа из члана 8.

Из решења Врховног суда Србије Прев. 97/98 од 5.4.1998. године.

ДА БИ СЕ ЗАСНОВАЛА НАДЛЕЖНОСТ ЈУГОСЛОВЕНСКОГ СУДА ПО ОСНОВУ ИЗВРШЕЊА ИЛИ ОБЕЗБЕЂЕЊА НА СТРАНОМ БРОДУ ПОТРЕБНО ЈЕ ДА СЕ РАДИ О ПОТРАЖИВАЊУ КОЈЕ ЈЕ НАСТАЛО ЗА ВРЕМЕ ПРОЛАСКА И ЗАДРЖАВАЊА БРОДА НА ТЕРИТОРИЈИ СРЈ

Из образложења:

Без значаја је навод у ревизији да је сада тужилац југословенска фирма са разлога што југословенска фирма по уговору о цесији ступа само у права свог предходника али не може за себе остваривати друга права изузев оних која би сам предходник тужиоца имао. Отуда не може да мења ни квалитет тих права, односно не може на основу свог седишта да заснива надлежност југословенског суда. Није основан навод ревизије да се на овај однос примењује члан 1014. Закона о поморској и унутрашњој пловидби, ("Сл. лист СФРЈ", број 22/77) који је у тачки 4. прописао: "у споровима који настану у току и поводом судског извршног поступка који југословенски суд спроводи на поморским бродовима и бродовима унутрашње пловидбе надлежан је југословенски суд". Ово са разлога што се ова одредба мора повезати са одредбама члана 869. истог закона који прописује да не могу да буду предмет извршења или обезбеђења југословенског суда страни бродови осим ако се поступак спроводи ради извршења или обезбеђења потраживања која су настала за време проласка и задржавања брода на територији СРЈ.

Дакле да би се засновала надлежност југословенског суда по основу извршења или обезбеђења на страном броду потребно је да се ради о потраживању које је настало за време проласка и задржавања брода на територији СФРЈ.

Како се у конкретном случају не ради о таквом потраживању то за суђење није надлежан југословенски суд како су правилно закључили нижестепени судови.

Из решења Врховног суда Србије у Београду, Прев
94/98 од 15.4.1998. године.

**КАДА ВЛАСНИК РАДЊЕ ИЛИ ПРЕДУЗЕЋА ОДГОВАРА ПО
ЗАКОНУ ЦЕЛОКУПНОМ СВОЈОМ ИМОВИНОМ ОНДА ПОВЕ-
РИЛАЦ МОЖЕ ТУЖИТИ ЊЕГА, КАО ФИЗИЧКО ЛИЦЕ, ИАКО
ЈЕ СПОР НАСТАО ИЗ ПРИВРЕДНОГ ОДНОСА ЊЕГОВЕ РАД-
ЊЕ ОДНОСНО ПРЕДУЗЕЋА. ЧИЊЕНИЦА ДА ЈЕ РАДЊА
ОДЈАВЉЕНА ИЛИ ДА ЈЕ ПРЕДУЗЕЋЕ ЛИКВИДИРАЛО НЕ
МЕЊА КАРАКТЕР СПОРА И ОН ОСТАЈЕ И ДАЉЕ ПРИ-
ВРЕДНИ СПОР**

Члан 15. Закона о судовима

Из образложења:

Одлучујући о сукобу надлежности Врховни суд Србије је нашао да је за суђење у овом спору надлежан Привредни суд у Београду. Према одредби члана 15. Закона о судовима ("Службени гласник РС", број 46/91) Привредни суд суди спорове из међусобних привредних односа између предузећа и других правних лица и између ималаца радњи и других појединаца који у виду регистрованог занимања обављају привредну делатност и између правних лица и ималаца радњи и других појединаца који у виду регистрованог занимања обављају привредну делатност.

Из предњег произилази да је за оцену надлежности потребно ценити и објективни и субјективни критерији. Нема сумње да је конкретан спор произашао из привредног односа тужиоца и имаоца радње. При томе је по становишту овога суда без значаја да ли је ималац радње означен као власник самосталне трговинске радње или као физичко лице. Ово са разлога што по одредби члана 7. Закона о приватним предузетницима за обавезе које проистекну у обављању делатности радње власник радње одговара целокупном својом имовином. Према томе тужилац може тужити власника радње који одговара за радњу целокупном својом имовином. Из тога произилази да је тај спор по својој природи привредни спор јер је настао из делатности самосталне трговинске радње за чије обавезе одговара власник радње. Са тих разлога је за суђење надлежан привредни суд.

Чињеница да је у време поднете тужбе ималац радње - власник већ био одјавио радњу за оцену надлежности нема значаја. Ово са разлога што та чињеница не мења квалитет односа између странака односно не утиче да се овај спор квалифи-

кује другачије. Он је настао из привредног односа и остаје као спор из привредног односа. Такође не утиче на измену надлежности ни чињеница што је сада тужено физичко лице. Ово са разлога што и физичко лице може бити странка у привредном спору када је спор настао из привредне делатности његове радње или предузећа. Када власник радње или предузећа одговара по закону целокупном својом имовином онда поверилац може тужити њега, као физичко лице, иако је спор настао из привредног односа његове радње односно предузећа. Чињеница да је радња одјављена или да је предузеће ликвидирано не мења карактер спора и он остаје и даље привредни спор. Тим пре што физичка лица као оснивачи радњи и ортачких друштава све више ће бити странке пред привредним судовима јер они одговарају целокупном својом имовином за обавезе које проистичу из привредне делатности коју обављају ове радње односно ова предузећа.

Из решења Врховног суда Србије Р. I 123/98 од 22.7.1998. године.

**НЕМА МЕСТА ОДБАЧАЈУ ТУЖБЕ ЗБОГ ПРЕУРАЊЕНОСТИ
КАД ВЛАСНИК ТРАЖИ ПРЕДАЈУ СВОЈЕ СТВАРИ ИЗЛУЧНОМ
ТУЖБОМ, ЈЕР НИЈЕ ДУЖАН ЧЕКАТИ РОЧИШТЕ ЗА ИСПИТИ-
ВАЊЕ ПОТРАЖИВАЊА**

Члан 117. Закона о принудном поравнању, стечају и ликвидацији.

Из образложења:

Из списка произилази да је тужилац поднео излучну тужбу ради излучења из стечајне масе наведених 2.800 тона кукуруза, 411.772 килограма товних свиња и 89.868,01 килограма товних јунади који су се налазили на чувању код туженог по уговорима о ускладиштењу робе који се налазе у списима.

Првостепени суд одбацује тужбу закључујући да је тужба преурањена због тога што стечајно веће није одржало рочиште за испитивање потраживања стечајног дужника па није ни одлучивало о пријави потраживања тужиоца као повериоца.

Другостепени суд прихвата становиште првостепеног додајући да сматра да процесни предуслов за подношење излучне тужбе представља да је поверилац пријавио потраживање у стечајном поступку те да је потраживање овог повериоца оспорено, односно да га је стечајно веће упутило на парницу у смислу члана 125. Закона о принудном поравнању и стечају или ликвидацији.

Врховни суд налази да је погрешан закључак нижестепених судова да је тужилац преурањено поднео тужбу за излучење своје имовине из стечајне масе. Одредбом става 4. члана 34. Закона о основним својинско правним односима прописано је да ако стицалац права својине на покретној ствари остави ту ствар и даље у државини преносиоца по неком другом основу (у конкретном случају по основу

ускладиштења) он стиче право својине на њу у тренутку закључења правног посла са власником ствари на основу кога се стиче право својине. Из списка се види да је тужилац стекао право својине по основу купопродаје робе за робне резерве, а да је робу оставио на чување туженом по посебном уговору.

Према овој одредби као и осталим одредбама овог закона власник ствари може у свако доба тражити предају своје ствари у државину. Према томе ствари које је тужилац купио од туженог и које се налазе у државини туженог јер су због природе ствари (товне свиње и товна јунад) остале на чувању код туженог су ствари које тужилац као њихов власник може у свако доба тражити од туженог. Према одредби члана 117. Закона о принудном поравнању, стечају и ликвидацији отварање стечајног поступка не утиче на права одвојеног измирења из одређених ствари односно из имовине дужника (заложно право, право намирења, право ретенције и друга разлучна права) као и на права издвајања ствари које не припадају дужнику (излучна тужба). Према овој одредби дакле на права издвајања ствари и предају у државину власнику односно ствари које не припадају дужнику отварање стечајног поступка нема никаквог утицаја. Из тога произилази да нема места одбачају тужбе због преурањености, кад власник тражи предају своје ствари (излучном тужбом) јер за исту нема никаквог ограничења, и није дужан чекати рочиште за испитивање потраживања. Ово и са разлога што је одредбом члана 95. наведеног закона прописано да у стечајну масу дужника улази сва имовина дужника, ако законом није другачије одређено. Дакле предмет излучног права према наведеној законској одредби могу бити само ствари које не припадају дужнику а ствари које не припадају дужнику односно које нису власништво дужника не могу да уђу у стечајну масу. Дакле, власник тих ствари у свако доба може тражити излучном тужбом излучење ових ствари из стечајне масе. Како су нижестепени судови на спорни однос погрешно применили материјално право то су побијана решења укинута и враћена на поновно одлучивање.

Из решења Врховног суда Србије у Београду, Прев.
96/98 од 18.3.1998. године.

**ОСНИВАЧИ - ОРТАЦИ ПРЕДУЗЕЋА ИМАЈУ ПРАВО УВЕК ДА
ТРАЖЕ ДА СЕ ИЗВРШИ РАЗГРАНИЧЕЊЕ ИМОВИНЕ ПРЕДУ-
ЗЕЋА КОЈЕ ЈЕ ПРЕСТАЛО ДА ПОСТОЈИ ОДНОСНО КОЈЕ ЈЕ
БРИСАНО ИЗ РЕГИСТРА НА ОСНОВУ УГОВОРА ИСТИХ
ОСНИВАЧА И ЗА ТАКВУ ТУЖБУ ИМ НИЈЕ ПОТРЕБНО
ОВЛАШЋЕЊЕ ДИРЕКТОРА ФИРМЕ**

Из образложења:

Првостепеним решењем П. 11347/91 од 15.10.1996. године под I одбачена је тужба тужиоца "TEAM UNITED VIDEO" из Београда Видео филм маркетинг за спољно-трговинске послове против туженог "М Експорт импорт" мешовито пре-

дузеће за спољну трговину по основу неоснованог обogaћења, затим против Ранђеловић Милутина и Ранђеловић Ђорђа на име продаје дела власништва затим против туженог Ранђеловић Милутина на име дуга, као недозвољена. Под II првостепеним решењем није дозвољено преиначење тужбе у делу у коме Мрђеновић Душан и Мрђеновић Јован траже да се обавежу туженици Ранђеловић Милутин и Ранђеловић Ђорђе да им плате солидарно износ од 1.767.967. динара са каматом од 12.1.1991. године као и евентуални захтев у коме тражи да се утврди да је уговор парничних странака закључен 1.1.1991. године о продаји дела фирме оверен код трећег суда под Ов. број 81/91 ништав и да не производи правно дејство односно да се утврди да је уговор раскинут.

Другостепеним решењем одбијена је жалба тужилаца и потврђено првостепено решење. Против другостепеног решења уложили су ревизију тужиоци због битне повреде одредаба ЗПП и погрешне примене материјалног права.

Испитујући побijано решење у смислу члана 386. у вези члана 400. ЗПП Врховни суд Србије је нашао да је ревизија основана.

Из списка произилази да је дана 28.6.1991. године тужилац фирма "TEAM UNITED VIDEO" чији су власници Мрђеновић Душан и Мрђеновић Јован поднели тужбу против туженог 1. "М. Експорт импорт" и 2. "TEAM UNITED VIDEO", чији су сувласници Ранђеловић Милутин и Ранђеловић Ђорђе, ради стицања без основа.

Првостепени суд се својим решењем П. 11347/91 од 23.6.1992. године огласио стварно ненадлежним са образложењем да нема значаја за правну оцену означање парничних странака у уводу тужбе јер се у суштини ради о спору између физичких лица а не између два правна лица из међусобног привредног односа будући да су тужиоци и туженици означени као сувласници фирме као физичка лица јер је немогуће да правно лице поднесе тужбу Привредном суду против самог себе.

Ово решење је укинато решењем другостепеног суда Пж. 7616/92 са образложењем да се у конкретном случају суштина тужбеног захтева састоји у разграничењу имовине сувласника предузећа "TEAM UNITED VIDEO". У образложењу стоји "да се из списка види да су Мрђеновић Душан и Мрђеновић Јован продали свој сувласнички део Ранђеловић Ђорђу и Ранђеловић Милутину а сви заједно су били оснивачи мешовитог предузећа. Према томе тужбом тужиоци траже да им се исплате средства за профит које је предузеће стекло захваљујући пословању предузећа значи траже да им се исплати профит чијем су стварању они допринели односно тражи се разграничење имовине међу сувласницима а за коју је надлежан привредни суд".

У даљем току поступка поднета је и противтужба у којој су као тужиоци били означени такође заједничка фирма "TEAM UNITED VIDEO", затим оснивачи Ранђеловић Милутин и Ранђеловић Ђорђе а против туженици су били такође заједничка фирма и оснивачи Мрђеновић Душан и Мрђеновић Јован с тим што се противтужбом тражило да се исплати износ главног дуга од 1.000.000 УСА долара.

Првостепени суд је на рочишту од 6.4.1993. године спојио противтужбу поднетој тужби ради истовременог расправљања и одлучивања, о којој у побијаним решењима није одлучено. У предмету је обављено и вештачење и по налогу суда тужиоци су на дан 5.6.1995. године уредили тужбу тако што су под 1. као тужиоца означили фирму под 2. и 3. осниваче фирме Мрђеновић Душана и Мрђеновић Јована а на страни туженика под 1. је тужена фирма "М. Експорт импорт" под 2. бивша заједничка фирма а под 3. и 4. ортаци и оснивачи заједничке фирме Ранђеловић Милутин и Ранђеловић Ђорђе с тим што је овим поднеском постављено више захтева. Туженици су се противили проширењу тужбе на тужене као физичка лица наводећи да се ради о преиначењу тужбе. Првостепени суд је донео решење од 15.10.1996. године којим не дозвољава преиначење тужбе у делу у коме Мрђеновић Душан и Мрђеновић Јован траже да се обавежу туженици Ранђеловић Милутин и Ранђеловић Ђорђе да плате солидарно износ од 2.747.960 динара као и у односу на евентуални захтев док је у осталом делу тужбу одбацио. Образложење за одбачај тужбе првостепени суд види у чињеници да тужиоци Мрђеновић Душан и Мрђеновић Јован нису могли дати пуномоћја адвокату за утужење фирме коју су заједнички основали са туженицима, како у име фирме тако и против фирме, па је тужба поднета од неовлашћеног лица. У односу на преиначење првостепени суд није дозволио преиначење са разлога што туженици нису дали пристанак у смислу члана 192. ЗПП.

Другостепени суд је прихватио становиште првостепеног суда.

Врховни суд налази да је погрешно становиште нижестепених судова да је поднеском тужиоца од 5.6.1995. године извршено преиначење тужбе. Из списка се види, па чак и из решења другостепеног суда да је ово спор о разграничењу имовине оснивача заједничке фирме. Тужиоци су себе у првобитној тужби означили као осниваче наведене фирме. Такође су означили и туженике као осниваче заједничке фирме. Нормално је да у таквој тужби мора да стоји и име фирме да би се идентификовала фирма и оснивачи - физичка лица. Исто важи и за туженике као осниваче исте фирме. Дакле не ради се о томе да су тужиоци морали добити овлашћење директора фирме да би тужили за своја оснивачка права. Њихово право произилази из уговора о оснивању те је означање фирме било у сврху идентификације фирме чији су оснивачи тужиоци и туженици. Не значи да је тужба поднета у име и за рачун фирме, већ значи да је тужба поднета у име и за рачун оснивача фирме која је означена тужбом, да би се знало о којој се фирми ради.

Са тих разлога тужиоцима није било потребно пуномоћје директора фирме јер оснивачи имају право увек да траже да се изврши имовинско разграничење фирме која је престала односно која је брисана из регистра на основу уговора истих оснивача.

И противтужба је означила као тужиоца фирму и њене осниваче а на страни тужених такође фирму и њене осниваче. Дакле спор се мора идентификовати тако како је то другостепени суд изразио у свом решењу од 27. октобра 1992. године када је проблем сагледан по суштини тужбеног захтева који представља разграни-

чење имовине сувласника заједничке фирме која је у тужби означена ради идентификације. Према томе погрешно нижестепени судови закључују да је оснивачима фирме било потребно овлашћење директора фирме као што погрешно закључују и да поднесак представља преиначење тужбеног захтева.

Напротив и у првобитној тужби означање тужбе је било потпуно исто као што је и у поднеску те се не ради о преиначењу у смислу увођења нових лица у парницу у смислу члана 192. ЗПП. Напротив иста лица су била обухваћена и првобитном тужбом, па нема субјективног преиначења за које би била потребна сагласност туженика.

Из решења Врховног суда Србије у Београду, Прев
268/98 од 16.7.1998. године.

*Милица Дражић и Снежана Вујановић,
Министарство за рад Републике Србије*

Мишљења Министарства за рад Републике Србије

Инвалид рада, коме је престао радни однос независно од његове воље, има право да од престанка права на новчану накнаду, у складу са прописима о запошљавању, до ступања на нови посао, прима само привремену надокнаду (члан 18. став 3. Закона о пензијском и инвалидском осигурању).

Одредбама члана 18. став 3. Закона о пензијском и инвалидском осигурању ("Службени гласник РС", број 52/96), прописано је да право на привремену накнаду припада и инвалиду рада, коме независно од његове воље престане запослење, за време од дана престанка права на новчану накнаду у складу са прописима о запошљавању, до ступања на нови посао.

Чланом 12. став 1. тач. 1. и 2. Закона о запошљавању и остваривању права незапослених лица ("Службени гласник РС", бр. 22/92, 73/92, 82/92, 67/93 и 52/96), прописано је да право на новчану накнаду остварују незапослена лица, којима је радни однос престао без њихове кривице и то: због престанка потребе за њиховим радом; због стечаја, ликвидације, односно у свим другим случајевима престанка рада послодавца. Ово право остварује се сразмерно дужини стажа осигурања пре престанка радног односа. Право на пензијско и инвалидско осигурање (стаж осигурања) остварују само незапослена лица којима је радни однос престао због престанка потребе за њиховим радом или због стечаја, ликвидације, односно других случајева престанка рада послодавца.

Према прописима у области пензијског и инвалидског осигурања стаж осигурања за време привремене незапослености признаје се само инвалидима рада за све време привремене незапослености.

Што се тиче права на привремену накнаду, ово право у Фонду пензијског и инвалидског осигурања инвалид остварује, по престанку права на новчану накнаду по основу привремене незапослености, коју остварује у Заводу за тржиште рада.

Према томе, инвалид рада, коме је престао радни однос независно од његове воље, има право да од престанка права на новчану накнаду, у складу са прописима о запошљавању, до ступања на нови посао прима само привремену накнаду, сагласно члану 18. став 3. Закона о пензијском и инвалидском осигурању.

Из Министарства за рад, борацка и социјална питања (бр. 11-00-120/98-02 од 28.07.1998. год.).

Одлуку о престанку радног односа, надлежни орган би требало да донесе пре него што су се стекли услови за престанак радног односа по сили закона.

Законом о радним односима ("Службени гласник РС", број 55/96), није прописан рок у коме је надлежни орган код послодавца дужан да донесе одлуку о престанку радног односа по сили закона, кад запослени наврши одређене године живота, односно стажа осигурања.

Међутим, по нашем мишљењу, одлуку о престанку радног односа, надлежни орган би требало да донесе пре него што су се стекли услови за престанак радног односа по сили закона, како би запослени био благовремено обавештен о престанку радног односа.

Из Министарства за рад, борацка и социјална питања (бр. 110-00-472/98-02 од 25.06.1998. год.)

Запосленом, који је проглашен технолошким вишком, престаје радни однос независно од његове воље, уколико одбије да се радно ангажује у смислу члана 31. став 1. Закона о радним односима ("Сл. гласник РС", бр. 55/96).

Послодавац може запосленог, који је проглашен технолошким вишком, док му се не обезбеди једно од права утврђених законом, да ангажује на обављању послова који одговарају његовој стручној спреми, односно радној способности (члан 31. Закона).

Запослени који није ангажован у смислу става 1. овог члана може да буде распоређен на рад на одређено време код другог послодавца у смислу члана 22. овог закона. Уколико запослени одбије да се радно ангажује у смислу члана 31. став 1. Закона, престаје му радни однос независно од његове воље, отказом уговора о раду од стране послодавца (члан 108. став 2. тачка 2. Закона).

Из Министарства за рад борацка и социјална питања (бр. 11-00-102/98-02 од 26.06.1998. год.).

Запослена жена којој су правоснажном пресудом о разводу брака, двоје деце додељена на чување и старање супругу, а која је у другом браку родила једно дете, има право на породилско одсуство у трајању од године дана.

Чланом 79. став 2. Закона о радним односима ("Службени гласник РС", број 55/96), прописано је да време трајања породилског одсуства утврђује се према броју деце коју запослена - жена има на дан рођења детета, рачунајући и новорођено дете.

Редослед рађања и број деце из разведеног брака или ванбрачне заједнице утврђује се према чињеници којем родитељу су поверена деца пресудом о разводу брака, односно за ванбрачну заједницу у чијој породици деца живе (члан 6. став 3. Закона о друштвеној бризи о деци "Службени гласник РС", бр. 49/92, 29/93, 53/93, 67/93, 28/94 и 25/96).

Према томе, у случају када су правоснажном пресудом о разводу брака двоје деце додељена на чување и старање супругу, то запослена - жена која је у другом браку родила једно дете, има право на породилско одсуство у трајању од године дана.

Из министарства за рад, борачка и социјална питања
(бр. 07-00-44/98-02 од 28.07.1998. год.).

У уговору о раду, мора бити наведена дужина трајања отказног рока у случају престанка радног односа запосленог.

Правилником о ближним елементима уговора о раду ("Службени гласник РС", број 10/97), прописано је да се у тачки 16. наведе дужина трајања отказног рока.

Према томе, приликом заснивања радног односа уговором о раду, поред осталих права и обавеза запослених, мора се навести и време за које је запослени дужан да остане на раду (отказни рок) у случају престанка радног односа путем отказа уговора о раду, у случајевима утврђеним законом, односно колективним уговором.

Из Министарства за рад, борачка и социјална питања
(бр: 116-04-12/98-02 од 17.07.1998. год.).

Оснивачи ортачког друштва, могу засновати радни однос у предузећу чији су оснивачи, у смислу члана 14. став 1. тачка 9. Закона о радним односима ("Сл. гласник РС", бр. 55/96).

Чланом 14. став 1. тачка 9. Закона о радним односима ("Службени гласник РС", број 55/96), прописано је да радни однос може да се заснује без јавног оглашавања на радним местима која се, у смислу овог закона, не сматрају слободним, и то са лицем које је оснивач, односно суоснивач чредузећа - код послодавца чији је то лице оснивач.

Оснивачи ортачког друштва, могу засновати радни однос у предузећу чији су оснивачи, у смислу наведених одредаба Закона.

Оснивач, који је засновао радни однос, обавезно је осигуран у Фонд пензијског и инвалидског осигурања запослених. Међутим, уколико оснивачи, не заснују радни однос, осигураник је Фонд пензијског и инвалидског осигурања самосталних делатности.

Из Министарства за рад, борацка и социјална питања (бр. 11-00-60/98-02 од 14.05.1998. год.).

Уколико се ради о пословима који су из делатности послодавца, ти послови не би могли да се обављају путем уговора о делу. У случају недостатка квалификоване радне снаге за обављање тих послова, предузеће може да заснује радни однос и са пензионисаним лицима који немају 65 година живота.

Одредбама члана 135. Закона о радним односима ("Службени гласник РС", број 55/96) прописано је да послодавац може да закључи уговор о обављању послова који су ван делатности послодавца, као што је уговор који се закључује по прописима о ауторском праву, уговор који има за предмет самосталну израду или исправку одређене ствари или самостално извршење одређеног физичког или интелектуалног посла.

Према томе, уколико се ради о пословима који су из делатности послодавца, ти послови не би могли да се обављају путем уговора о делу, осим ако нису привременог и повремениг карактера када се могу обављати уговором о привременим и повременим пословима.

Међутим, ако се ради о сталним пословима, напомињемо да са пензионисаним лицима која немају 65 година живота (услов за престанак радног односа по сили закона), може да се заснује радни однос путем уговора о раду, који ће обављати те послове за које како наводите у представци, постоји недостатак квалификоване радне снаге.

Из Министарства за рад, борацка и социјална питања (бр. 117-00-146/98-02 од 24.07.1998. год.).

Годишњи одмор у пуном трајању (од 18 до 25 радних дана) утврђује се за запосленог који ће у календарској години за коју остварује право на годишњи одмор имати годину дана рада.

Законом о радним односима ("Службени гласник РС", бр. 55/96), у члану 53. прописано је да запослени има право на годишњи одмор од најмање 18, а највише 25 радних дана за годину дана рада, ако овим законом није друкчије одређено. Запослени који у календарској години нема годину дана рада, а у радном односу је најмање месец дана, има право на годишњи одмор сразмерно времену проведеном на раду.

Годишњи одмор у пуном трајању (од 18 до 25 радних дана) утврђује се за запосленог који ће у календарској години за коју остварује право на годишњи одмор имати годину дана рада. При томе се, под временом проведеним на раду, сматра време проведено у радном односу и то: ефективан рад, боловање, породилско одсуство и плаћено одсуство у смислу члана 59. и 60. Закона о радним односима.

Запослена која је користила породилско одсуство у току календарске године (у конкретном случају до 27.06.1998. године), по истеку породилског одсуства има право на пун годишњи одмор за ту календарску годину, с обзиром да се време проведено на породилском одсуству, сматра временом проведеним на раду. Дужина годишњег одмора утврђује се тако што се законски минимум од 18 радних дана увећава по основу критеријума утврђених Законом (члан 54.) и колективним уговором, с тим што тако утврђени годишњи одмор не може да буде дужи од 25 радних дана.

Запослена која је у току календарске године користила неплаћено одсуство има право на сразмеран годишњи одмор за ту календарску годину. То значи, да се време неплаћеног одсуства не рачуна у време проведено на раду и за тај период запослена не може да оствари право на годишњи одмор. Дужина годишњег одмора у 1998. години утврдиће се према времену проведеном на ефективном раду и времену проведеном на породилском одсуству. Сразмеран годишњи одмор рачуна се тако што се прво утврди дужина годишњег одмора за годину дана рада (према критеријумима из Закона и колективног уговора) и подели са бројем месеци у години. Тако добијени број представља годишњи одмор који запосленом припада за месец дана рада. Овај број се множи са бројем месеци за које запослени остварује право на годишњи одмор (у конкретном случају 4 месеца) и тако добија сразмерна дужина годишњег одмора.

Из Министарства за рад, борацка и социјална питања, бр. 131-04-40/98-02 од 15.7.1998. г.).

Право на одсуствовање са рада од годину дана непрекидно има усвојилац детета млађег од пет година живота.

Према члану 84. Закона о радним односима ("Службени гласник РС", број 55/96), усвојилац детета млађег од пет година живота има право, ради неге детета, да одсуствује са рада годину дана непрекидно од дана усвајања, уз одговарајућу накнаду зараде у складу са законом.

За време одсуствовања са рада, у смислу наведене законске одредбе, усвојилац детета има право на накнаду зараде у висини утврђеној Законом о друштвеној брзи о деци ("Службени гласник РС", бр. 49/92, 29/93, 53/93, 67/93, 28/94, 47/94 и 25/96), односно у висини зараде коју би остварио да ради. Накнада зараде исплаћује се у висини накнаде зараде коју прима запослена - жена за време породилског одсуства, у складу са прописима о друштвеној брзи о деци.

Напомињемо, да право на одсуствовање са рада по основу члана 84. Закона, може да се користи или за време адаптационог периода у поступку усвојења или

након потпуног усвојења. Према томе, ако запослена у конкретном случају није искористила право на одсуствовање са рада у адаптационом периоду, онда има право на одсуствовање са рада по потпуном усвојењу.

Из министарства за рад, борацка и социјална питања, бр. 11-00-140/98-02 од 23.7.1998. г.).

Ако је делатност предузећа такве природе да се рад обавља ван седишта предузећа, запослени може да се распореди из једног у друго место без његовог пристанка.

Према члану 21. став 2. Закона о радним односима ("Службени гласник РС", број 55/96), запослени може да се распореди на рад из једног у друго место код истог послодавца без његовог пристанка, у складу са колективним уговором.

Општим колективним уговором ("Службени гласник РС", бр. 22/97 и 21/98), у члану 6. став 2. утврђени су случајеви и услови под којима послодавац може запосленог без његовог пристанка, да распореди на рад из једног у друго место. Према тачки 1) наведене одредбе Општег колективног уговора, запослени може да се распореди на рад код истог послодавца из једног у друго место без његовог пристанка, ако је делатност послодавца такве природе да се рад обавља у местима ван седишта послодавца, односно његовог организационог дела, у складу са колективним уговором. У случају распоређивања по овом основу, удаљеност од места у коме запослени ради до места у које се распоређује, може бити и већа од 50 км у једном правцу.

Према томе, када је делатност предузећа такве природе да се рад обавља ван седишта предузећа, односно његовог организационог дела и када су случајеви распоређивања по овом основу утврђени појединачним колективним уговором, запослени може без његовог пристанка, да се, у оквиру предузећа, распореди из једног у друго место, независно од удаљености места у које се распоређује од места у коме ради.

(Из Министарства за рад, борацка и социјална питања, бр. 11-00-86/98-02 од 22.6.1998. г.).

Престанак радног односа по основу члана 108. став 1. тачка 1) Закона о радним односима, претпоставља континуитет неоправданог изостанка с посла у периоду од пет радних дана.

Према члану 108. став 1. тачка 1) Закона о радним односима ("Службени гласник РС", број 55/96), запосленом, који је неоправдано изостао с посла пет радних дана узастопно, односно седам радних дана с прекидима у току три месеца, престаје радни однос независно од његове воље отказом уговора о раду.

Први случај радног односа због неоправданог изостанка с посла пет радних дана узастопно, претпоставља континуитет неоправданог изостанка са посла у периоду од пет радних дана, с тим што се рачунају само радни дани. У наведеном слу-

чају када је запослени неоправдано изостао три радна дана узастопно и након истека два слободна - нерадна дана (субота и недеља) неоправдано изостао са посла још два радна дана наступио је прекид у континуитету који је основ за престанак радног односа.

У случају неоправданог изостајања са посла седам радних дана са прекидима у току три месеца, време неоправданог изостајања није континуирано, већ са прекидима, што значи било која три месеца, с тим што се рачунају и у овом случају само радни дани.

(Из Министарства за рад, борачка и социјална питања, бр. 11-00-93/98-02 од 9.7.1998. г.).

Посебним и појединачним колективним уговором уређују се случајеви, критеријуми у време за које запослени за чијим је радом привремено престала потреба може да буде упућен на плаћено одсуство.

Уредба о исплати гарантоване нето зараде и награде зарада за време плаћеног одсуства у 1997. години, престала је да важи 31. децембра 1997. године. То значи, да почев од 01. јануара 1998. године, не постоји могућност упућивања запослених на плаћено одсуства у смислу члана 1. наведене уредбе.

Међутим, одредбама члана 8а Колективног уговора о допунама Општег колективног уговора ("Службени гласник РС", бр. 21/98), прописано је да послодавац може запосленог за чијим је радом привремено престала потреба да упути на плаћено одсуство, у складу са програмом упућивања запослених на плаћено одсуство, гранским и појединачним колективним уговором. Програм доноси орган управљања послодавца.

Гранским и појединачним колективним уговором из става 1. овог члана ближе се уређују случајеви, критеријуми и време за које запослени може да буде упућен на плаћено одсуство.

Према томе, послодавац не може запослене за чијим је радом привремено престала потреба да упућује на плаћено одсуство, ако гранским и појединачним колективним уговором нису уређени случајеви, критеријуми и време за које запослени може да буде упућен на плаћено одсуство.

(Из министарства за рад, борачка и социјална питања, бр. 11-00-202/98-02 од 14.8.1998. г.).

Физичко лице, као послодавац, може да заснује радни однос са одређеним лицем ради пружања неге и помоћи.

Према члану 6. Закона о радним односима ("Службени гласник РС", бр. 55/96), послодавцем, у смислу овог закона, сматра се домаће и страном правно и физичко лице које има запослене.

Физичко лице, као послодавац, може да заснује радни однос са одређеним лицем ради пружања неге и помоћи. Не постоје законске сметње да физичко лице, као послодавац, заснује радни однос, односно закључи уговор о раду са чланом породичног домаћинства (син, ћерка, супруга) и да то лице, по том основу, остварује сва права и обавезе из радног односа.

Одредбом члана 42. Закона о основним правима бораца, војних инвалида и породица палих бораца ("Службени лист СРЈ", број 24/98), прописано је да војни инвалид - корисник додатка за негу и помоћ од стране другог лица има право на накнаду износа који је, као обвезник плаћања доприноса из зараде, платио за лице које му пружа негу и помоћ са којим је закључио уговор о раду. У питању су доприноси за здравствено и пензијско осигурање, за незапосленост и за комуналне услуге. Наведена накнада не може бити већа од износа доприноса на основицу коју чини додаток за негу и помоћ на који војни инвалид има право.

Наведене доприносе плаћа непосредно војни инвалид - као послодавац, с тим што ће му исплаћени износи бити рефундирани из средстава савезног буџета, на основу права признатог по горе наведеном поступку. Решење о признавању овог права, по захтеву корисника, доноси општинска служба за борачко-инвалидску заштиту према месту његовог пребивалишта.

(Из Министарства за рад, борацка и социјална питања, бр. 11-00-188/98-02 од 14.8.1998. г.).

Запослена која се у 1998. години налазила на породилском одсуству, нема право да годишњи одмор за ту календарску годину користи у 1999. години.

Годишњи одмор је право из радног односа и користи се, по правилу, у календарској години за коју запослени остварује право на годишњи одмор, према распореду утврђеном код послодавца. Сагласно члану 55. Закона о радним односима ("Службени гласник РС", бр. 55/96), у случају коришћења годишњег одмора у два дела, први део годишњег одмора у трајању од најмање 12 радних дана користи се у току календарске године, а други део најкасније до 30. јуна наредне године.

Полазећи од наведених законских одредби, ако се налазите на породилском одсуству од 03. априла 1998. године до навршене године дана живота детета, годишњи одмор за ову календарску годину, нисте у могућности да искористите, нити да започнете његово коришћење у 1998. години. Истеком календарске године, немате право да годишњи одмор из 1998. године, користите у 1999. години, по истеку породилског одсуства.

Одредбама члана 71. Закона о радним односима, прописано је да запослени, између осталог, има право на регрес на име покрића трошкова за коришћење годишњег одмора, у складу са колективним уговором. Како у конкретном случају,

нисте стекли право на коришћење годишњег одмора за 1998. годину, не можете ни остварити право на исплату регреса за ову календарску годину.

(Из Министарства за рад, борачка и социјална питања, бр. 11-00-197/98-02 од 14.8.1998. г.).

*Александар Унковић и Александра Јорданов,
Савезно министарство за привреду*

Мишљење Савезног министарства за привреду

1. На који начин се бирају чланови прве скупштине (јавно или тајно) и ко бира чланове скупштине, односно да ли је обавезно да чланове скупштине бирају сви запослени у предузећу?

Закон о предузећима омогућује да се прелаз са постојеће форме управљања на нову форму изврши или на начин предвиђен статутом или одлуком постојећег органа управљања у смислу члана 44. став 7. ЗОП-а. Одлуком о првој скупштини предузећа треба да се уреди сва битна питања па и начин избора представника запослених у скупштини, па се тај избор не може вршити на други начин него како је то уређено у одлуци. Тим актима треба одредити и како се бирају чланови прве скупштине, да ли јавно или тајно.

Бирачко тело за избор чланова прве скупштине чине сви запослени, што значи, да сваки запослени има право да бира и буде биран на начин утврђен поменутих актима.

бр. 4/0-01-007/98-2 од 05.03.1998. год.

2. Већина представника друштвеног капитала у скупштини а.д. поднела је оставке. Подношењем оставки представника друштвеног капитала онемогућен је рад и одржавање скупштине. У таквој ситуацији надзорни одбор је захтевао од генералног директора да донесе одлуку о расписивању избора, на основу члана 265. ЗОП-а?

Одредбом члана 265. ЗОП-а уводи се значајни институт претпоставке делокруга директора, што је у пракси функционисања предузећа изузетно значајно. Законом утврђена претпостављена надлежност у корист директора била би и у случају када су представници друштвеног капитала у скупштини поднели оставке, па управљање у предузећу без представника друштвеног капитала у скупштини и сам рад скупштине не би било у складу са Законом о предузећима.

Исто тако, важно је истаћи да предузеће не може да послује без скупштине и њеног одређеног састава, али је предузеће дужно да благовремено изврши избор представника друштвеног капитала.

Полазећи од тога, да се директор стара о законитости рада предузећа и да одговара за законитост рада предузећа (члан 63. тачка 3. ЗОП-а) то се и институт претпоставке делокруга директора (члан 265. ЗОП-а) може применити и у наведеном случају, да директор донесе и одлуку о расписивању избора за избор представника друштвеног капитала у скупштини а.д.

бр. 4/0-01-015/98-2 од 03.04.1998. год.

3. Могућност оснивања Југословенске асоцијације за нумерисање - EAN ЈУ као пословне асоцијације са статусом пословног удружења према члану 419. Закона о предузећима?

Пословно удружење представља такву институционалну форму која настаје на аутономној основи предузећа, са циљем унапређивања и усклађивања обављања привредне делатности као и заступања струковних интереса оснивача.

Циљ пословног удружења је остваривање одређене активности ради реализације интереса чланова удружења-оснивача и касније приступелих чланова.

Према томе, може се, у смислу члана 419. Закона о предузећима, основати и пословно удружење за увођење, примену и развој јединствених међународних, мултисекторских стандарда, принципа и правила светског система EAN INTERNATIONAL, који чине значајну основу електронског пословања и аутоматске идентификације ради унапређења ефикасности и рационалности пословања, међународне размене и извоза у разним секторима, областима и гранама, посебно у производњи и трговини.

бр. 4/0-01-021/98-2 од 23.04.1998. год.

4. Да ли директор предузећа мора бити лице у сталном радном односу у предузећу или то није обавезно, односно, да ли постоји у пракси директор предузећа-волонтер?

Без заснивања радног односа функција директора може да се врши само волонтерски или по основу уговора о делу без права из радног односа.

Изузеци су могући код ортачког и код командитног друштва (чл. 107. став 2. и 169. ЗОП-а).

5. Да ли директор друштвеног предузећа у истој делатности може бити власник-директор приватног предузећа и истовремено да та два предузећа буду у пословној сарадњи на релацији купци-добављачи и кооперанти?

Директор друштвеног предузећа не може имати то својство нити бити запослен, односно прокуриста у било ком другом предузећу или правном лицу исте или сродне делатности, или делатности која би могла бити конкурентна, нити може бити предузетник који обавља такву делатност (члан 92. ЗОП-а).

бр. 4/0-01-020/98-02 од 24.04.1998. год.

6. Да ли се део предузећа може издвојити из састава предузећа без сагласности предузећа?

Нови Закон о предузећима не познаје институт издвајања дела предузећа, већ само поделу предузећа.

Одлуку о статусној промени предузећа-подели може донети само орган управљања у предузећу коме припада део предузећа који жели да се издвоји (члан 447. став 2. тачка 1. ЗОП-а).

Према томе, без одлуке органа управљања предузећа не може се извршити подела предузећа и упис те статусне промене у судски регистар (члан 46. тачка 1. Уредбе о упису у судски регистар).

Део предузећа који жели да се издвоји и да буде самостално предузеће може евентуално дати само иницијативу органу управљања предузећа, али одлуку о статусној промени може донети само орган управљања који је законом овлашћен орган за одлучивање о статусним променама у предузећу.

бр. 4/0-01-013/98-2 од 07.03.1998. год.

7. Молимо вас да нам доставите мишљење у вези члана 251. и 257. Закона о предузећима. Код сазивања скупштине од стране акционара који поседују проценат од 10% (или статутом одређен мањи проценат) основног капитала, као и код захтева акционара с најмање десетином основног капитала друштва да скупштина гласа тајно о одређеним питањима када у структури капитала учествује акционарски и друштвени капитал што се подразумева и шта чини десет процената (или мање) основног капитала?

Скупштина акционарског друштва, по правилу, одлучује јавним гласањем (члан 257. став 1.), осим у случајевима који су изричито набројани у ставу 2. члана 257. ЗОП-а и у случају када то траже акционари с најмање десетином основног капитала друштва.

Према томе, скупштина може одлучивати тајним гласањем не само о избору и опозиву чланова органа друштва већ и о појединим питањима када то захтевају акционари с најмање десетином основног капитала друштва.

бр. 4/0-01-004/98-2 од 16.02.1998. год.

8. Одговорност предузећа насталих поделом за обавезе подељеног предузећа?

Предузећа настала поделом одговарају солидарно за обавезе подељених предузећа (члан 435. став 3. ЗОП-а). Наиме, код поделе предузећа настају два или више предузећа а престаје оно које се дели, с тим што се обезбеђује заштита поверилаца кроз ex lege солидарну одговорност предузећа насталих поделом за обавезе до тренутка уписа поделе у судски регистар.

Подразумева се да ће се одлуком о подели предузећа, поред осталог, уредити и питања које ће обавезе ранијих предузећа извршавати нова предузећа али то остаје само њихов интерни однос, јер према трећим лицима сва нова предузећа су солидарно одговорна за обавезе подељеног предузећа.

За одговорност тих предузећа за обавезе тог једног битно је да су она организована из тог једног предузећа и то на основама његове имовине и на њих по самом закону прелазе и обавезе јер трећа лица као повериоци не могу имати штетних последица због поделе.

бр. 4/0-01-011/98-2 од 03.04.1998. год.

9. Могућност у погледу даљег правног статуса друштвеног предузећа после обустављања стечајног поступка преузимањем његових права и обавеза од стране другог друштвеног предузећа?

Матично предузеће, односно предузеће које је преузело права и обавезе може да оживи предузеће над којим је обустављен поступак стечаја, а које већ дуже време није обављало делатност или ако оцени да оно нема услова за обављање делатности да поднесе захтев за његово брисање из регистра. О томе, мериторну одлуку треба да донесе орган управљања матичног предузећа, односно предузећа које је преузело права и обавезе на основу решења стечајног већа.

бр. 4/0-01-014/98 од 01.07.1998. год.

10. Да ли се одредбе члана 414., 417. став 4. и 418. ЗОП-а односе на све осниваче (правна и физичка лица) д.о.о. ако су они њихови једини оснивачи?

У случају стварања зависног друштва под непосредним управљањем Закон о предузећима (чл. 414. став 1., 417. став 4. и 418.) прописао је изузетак од општег правила о одговорности, који се односи на све облике повезаних предузећа. То значи, да би холдинг одговарао неограничено солидарно за обавезе зависног предузе-

ћа под његовим неосредним управљањем у тим случајевима и односи се на све осниваче (правна лица, физичка лица).

Закон о предузећима утврђује и одговорност оснивача због неуношења или непотпуног или неблаговременог уношења улога. Одредбама члана 14. дата су општа правила о одговорности оснивача у погледу њихових оснивачких права и обавеза према предузећу која су основали.

Исто тако, одредбом члана 54. Закона о предузећима конституише се значајни изузетак од постављеног правила у погледу неодговорности оснивача за обавезе предузећа када оснивач одговара за обавезе предузећа целокупном својом имовином, па и у случају када је једини оснивач.

бр. 4/0-01-027/98-2 од 02.06.1998. год.

11. Да ли холдинг предузеће као матично предузеће и једини оснивач одговара за обавезе које је д.д. (јавно предузеће) као самостално правно лице створило у свом пословању у периоду пре ступања на снагу новог Закона о предузећима?

И по ранијем Закону о предузећима било је предвиђено да предузеће може одговарати и за обавезе других предузећа предвиђених уговором. Тим законом такође је прописано да одговорност предузећа за обавезе у правном промету може бити неограничена (солидарна или супсидијарна) или ограничена (солидарна или супсидијарна). Такође тим законом уређена је била и одговорност предузећа за обавезе сложеног облика повезивања и организовања. Закон није одредио начин одговорности већ је предвиђао да се та питања уреде самоуправним споразумом односно уговором. На који ће начин бити уређено питање одговорности зависило је од тога како ће се уредити правни статус предузећа која се удружују или организују, као и како ће се одредити начин иступања у правном промету сложеног облика удружења, односно повезивања.

Према томе, за питања утврђивања одговорности за обавезе мора се полазити од утврђене одговорности у тим актима.

бр. 4/0-01-014/98-2 од 01.07.1998. год.

12. Обавезни елементи које мора да садржи фирма предузетника?

Фирма предузетника мора да садржи његово лично име, ознаку претежне делатности и пребивалиште (чл. 27. и 28. ЗОП-а).

Одредбе о заштити фирме односе се на предузетника, а предузетник мора употребљавати своју фирму и на пословним просторијама тачно онако како је регистрована (чл. 34., 36. и 37. ЗОП-а).

13. Да ли зависна предузећа д.о.о. која имају мање од 50 запослених и чији је власник 100% Холдинг предузеће у мешовитој сво-

јини, треба да формирају органе управљања и које? Напомињемо да на нивоу мешовитог Холдинг предузећа постоје Управни одбор и скупштина.

Према одредби чл. 65. и 365. ЗОП-а у д.о.о. које је зависно друштво мора постојати управни одбор ако има више од 100 запослених, а надзорни одбор не мора постојати већ његову функцију може вршити надзорни одбор Холдинга. Међутим, свако д.о.о. мора имати директора као обавезан орган сваког друштва.

14. Каква је одговорност матичног предузећа за пословање зависног друштва с ограниченом одговорношћу, ако је матично предузеће једини власник тог зависног предузећа?

Неограничена солидарна одговорност матичног друштва за све обавезе зависног друштва примењују се у свим случајевима када се ради о зависном друштву под непосредним управљањем у коме постоји учешће матичног предузећа од преко 75% у капиталу зависног друштва (члан 414. ЗОП-а), тако и у случајевима када је учешће матичног предузећа од 90% у капиталу зависног друштва (чл. 417. и 418. ЗОП-а).

бр. 4/0-01-022/98-2 од 06.05.1998. год.

15. Да ли друштвено предузеће над којим је обустављен поступак стечаја може да врши усаглашавање делатности са ЗОП-ом и какав је даљи правни статус друштвеног предузећа после обустављања стечајног поступка преузимањем његових права и обавеза од стране другог друштвеног предузећа?

Ако је обустављен стечајни поступак друштвено предузеће је дужно да изврши усаглашавање са ЗОП-ом.

То друштвено предузеће задржава свој правни субјективитет односно својство правног лица, а друштвено предузеће које је преузело његова права и обавезе врши одређене функције управљања тим предузећем у складу с одредбама правног посла, на основу уговора о кредиту или на основу уговорних и статутарних клаузула код повезивања предузећа путем капитала или уговора.

бр. 4/0-01-014/98-2 од 13.04.1998. год.

16. Да ли је д.д. холдинг предузеће (матично предузеће) као једини оснивач д.д. (зависно друштво), дужан да по ЗОП-у изврши трансформацију и усаглашавање овог деоничког друштва чији је једини власник?

Матично и зависно предузеће су самостални правни субјекти у односима повезаних предузећа.

Ако је једно деоничко друштво матично друштво, а друго деоничко друштво зависно друштво који су у односима повезаних предузећа, свако од тих друштава мора извршити усклађивање с одредбама ЗОП-а, јер су оба та друштва посебна правна лица са својим органима управљања, својим општим актима и одвојеном имовином, без обзира што представљају привредну целину.

17. Која је одговорност д.д. холдинг предузећа као матичног предузећа за обавезе д.д. као зависног предузећа?

Неограничена солидарна одговорност матичног друштва за све обавезе зависног друштва примењује се у свим случајевима када се ради о зависном друштву под непосредним управљањем (у коме постоји учешће матичног предузећа од преко 75% у капиталу зависног друштва), тако и у случајевима када је учешће матичног предузећа од 90% у капиталу зависног друштва (чл. 417. и 418. ЗОП-а).

бр. 4/0-01-009/98-2 од 31.03.1998. год.

18. Да ли према одредбама ЗОП-а - клаузула конкуренције, постоји законски основ да раднику престане радни однос у предузећу у коме је враћен на посао по пресуди суда, а због тога што је оснивач и директор д.о.о. које обавља исту делатност?

У одредби става 1. члана 92. Закона о предузећима - клаузула конкуренција - наведена су лица, са означењем својства која имају, да не могу бити запослени у другом предузећу, односно другом правном лицу исте или сродне делатности или делатности која би могла бити конкурентна, нити могу бити предузетници који обављају такву делатност. Забрана конкуренције урађена је на императивној основи за ова лица, тако да се иста не може мењати актима предузећа.

Ако нека од тих лица (директор, члан управе, надзорног одбора и извршног одбора директора) прекрши клаузулу конкуренције, предузеће може изрећи престанак радног или уговорног односа (члан 92. став 4. ЗОП-а).

Проширивање обавезе лојалног понашања на све или поједине запослене у предузећу је материја посебних радноправних прописа и на њиховој основи колективних уговора.

бр. 4/0-01-026/98-2 од 21.05.1998. год.

19. Да ли може да се продужи мандат члановима органа управљања којима је истекао мандат и да ли су важеће одлуке које доносе органи којима је истекао мандат?

Ако је органима управљања истекао мандат, предузеће је било дужно да благовремено изврши избор органа управљања, јер се постојећим органима управљања не може продужавати мандат.

Последице овог пропуста су неважеће одлуке органа управљања донете по истеку мандата.

То је становиште и Вишег привредног суда у Београду (Пж 4691/97 од 25. септембра 1997. године).

бр. 4/0-01-025/98-2 од 08.06.1998. год.

*Др Јездимир Мишировић,
п̄редседник Вишег̄ привредног суда*

Одговори на питања постављена на VII Конгресу правника у привреди у Врњачкој Бањи маја 1998.

1. Да ли је за усклађивање са Законом о предузећима довољно доставити књиговодствену вредност друштвеног капитала, или је за усаглашавање потребно доставити процену капитала извршену од надлежног процењивача и верификовану од Дирекције за процену друштвеног капитала?

Ако се врши само управљачка трансформација и усаглашавање опшгих аката са Законом о предузећима без својинске трансформације, није потребна процена друштвеног капитала од стране овлашћеног процењивача и верификована од Дирекције, већ је довољно да само предузеће утврди вредност друштвеног капитала (чл. 400. ЗОП) и да тако утврђени друштвени капитал изрази у обрачунским акцијама или уделима.

Ово предузеће и носи назив Друштвено предузеће на акције или уделе.

За ово усаглашавање важи рок из Закона о предузећима.

Као вредност друштвеног капитала може да се узме и она вредност друштвеног капитала која је утврђена завршним рачуном за 1997. годину.

Ако се пак иде на својинску трансформацију тада је потребна процена друштвеног капитала верификована од Дирекције.

За својинску трансформацију није предвиђен рок већ сама предузећа одлучују у ком року ће извршити својинску трансформацију.

2. Да ли се уплате оснивача друштва капитала које нису уписане у судски регистар, сада могу признати као оснивачки улог и задовољити минимум за оснивање друштва приликом његовог усаглашавања са Законом о предузећима?

Ако су средства уплаћивана на жиро-рачун као средства за пословање предузећа и као таква (основна средства и обртна средства) и потрошена, она не могу сада послужити као разлика друштвеног капитала до минимума потребног ради усаглашавања друштва са Законом о предузећима.

Ако пак тако уплаћена средства стоје на рачуну предузећа као оснивачки улог, али нису уписана у судски регистар, она могу бити употребљена као разлика оснивачког улога за усаглашавање друштва са Законом о предузећима, али сада као оснивачки улог морају бити уписана у судски регистар.

3. Да ли је уз пријаву за упис повећања основног капитала друштва капитала потребно приложити мишљење ревизора у смислу чл. 294. ст. 1. ЗОП?

За сада ревизора још нема, па овакво мишљење није потребно прилагати.

Када ревизори буду обавезни према Закону о предузећима, тада ће бити потребно приложити и мишљење ревизора.

4. Да ли спортски клубови према Закону о спорту могу код привредног суда да усагласе привредну делатност, и каква је њихова одговорност за преузете обавезе?

Спортски клубови, и друга удружења грађана, могу да усагласе привредну делатност коју су уписали у судски регистар.

Њихова одговорност за преузете обавезе у вези обављања привредне делатности је неограничено солидна одговорност, јер обављају привредну делатност у име и за рачун спортског клуба.

5. Да ли се део предузећа које има овлашћење у правном промету, а има седиште у Републици Српској може уписати у судски регистар у Југославији?

Такав део предузећа може се уписати у судски регистар у Југославији јер има овлашћења у правном промету а седиште дела предузећа је у Југославији, с тим што за обавезе овог дела одговара предузеће.

6. Како предузеће да изврши усклађивање са ЗОП, ако нема коначно решење у спору против решења Агенције?

Спор који се води против решења Агенције везан је за својинску трансформацију за коју није предвиђен рок.

Али, и предузећа која воде овакав спор, дужна су да се према члану 442. ЗОП ускладе са законом (управљачка трансформација) и то у прописаном року из Закона о предузећима, јер у противном носе последице које закон предвиђа.

Према члану 57. Закона о својинској трансформацији сви незавршени спорови против решења Агенције довршиће се по новом закону.

То практично значи, да су предузећа дужна да се усагласе са ЗОП у року из закона, а касније могу да наставе и доврше поступак својинске трансформације, јер за то нема прописаног рока.

7. Кратак је рок за усаглашавање а ради се о грађевинском предузећу са више градилишта. Да ли је довољно да се донесе статут до рока предвиђеног за усаглашавање а избор органа да се изврши касније?

Није могуће усагласити предузеће са ЗОП, а да се не сазове прва скупштина, да се не изаберу органи, а да се донесе статут.

Ако нема скупштине, нема ко да донесе статут. Наравно, ово се односи на друштвена предузећа.

8. Два друштвена предузећа желе да оснују треће предузеће (једно уноси машине а друго простор и радну снагу). У ком облику то може да се учини, и да ли то могу учинити пре него што се усагласе са Законом о предузећима?

Два друштвена предузећа могу да оснују треће предузеће, такође друштвено.

Такво предузеће може само да буде друштвено предузеће на акције или уделе (чл. 400. ЗОП) и да се друштвени капитал изрази у обрачунским акцијама односно уделима.

Овде није потребно обезбедити минимум оснивачког улога за друштва капитала, већ се сав друштвени капитал изражава у обрачунским акцијама или уделима.

Друштвена предузећа могу оснивати треће предузеће све до истека рока предвиђеног за њихово усаглашавање са Законом о предузећима, јер после протеча рока за усаглашавање и ова предузећа престају са радом.

9. Који је рок за процену капитала за фирме које воде судски спор против решења Агенције?

Процена друштвеног капитала о којој је реч, врши се ради продаје друштвеног капитала у поступку приватизације тј. својинске трансформације.

За ову процену нема прописаног рока, већ када се спор заврши и решење о процени постане правоснажно и коначно, наставља се и завршава поступак приватизације до коначне продаје друштвеног капитала, односно државног капитала.

Међутим, и пре него што се овај спор заврши предузећа су дужна да се усагласе са Законом о предузећима, како је то већ наведено, али за то усаглашавање није им потребна процена друштвеног капитала верификована од Дирекције, већ је потребно само да предузећа утврде вредност друштвеног капитала.

10. Да ли постоји начин издвајања деоничког друштва из холдинга, пре трансформације холдинга по новом Закону о предузећима?

Према Закону о предузећима холдинг предузеће није више организациони облик предузећа.

Постојеће холдинг предузеће може да се организује као акционарско друштво или друштво са ограниченом одговорношћу и то као матично предузеће, а садашња друштва у оквиру холдинга да се организују као зависна предузећа.

Друштва која су сада у холдингу повезана могу да се издвоје и осамостале под условима предвиђеним у акту о оснивању холдинга тј. у статуту холдинга.

Ово је због тога, да би се решила међусобна права и обавезе између холдинга као матичног предузећа и акционарског друштва као зависног предузећа.

11. Да ли се може повући тужба против решења Агенција, и какве су последице?

Тужба поднета суду против решења Агенције у вези процене друштвеног капитала, може се повући све до окончања поступка.

Такав захтев се подноси Вишем привредном суду, коме су у смислу Закона о приватизацији (чл. 57) уступљени сви предмети код којих није поступак окончан.

Ако предузеће повуче тужбу, поступак се обуставља а решење Агенције постаје правноснажно и коначно.

Предузеће може да настави поступак приватизације на основу процене вредности друштвеног капитала која је утврђена решењем Агенције. Наравно, да ова вредност капитала мора бити ревалоризовање са стањем на одређени дан које одреди само предузеће.

12. Да ли се дипломирани правници без судијског испита могу уписати у судски регистар као заступници предузећа, и заступати предузеће пред судовима као да имају правосудни испит?

Дипломирани правници могу да буду заступници предузећа па и директори, у ком случају се уписују у судски регистар.

Ако је директор дипломирани правник њему није потребан правосудни испит да би заступао предузеће.

Међутим, дипломирани правници не могу уписом у судски регистар да заступају предузеће као пуномоћници као да имају правосудни испит.

Када дипломирани правници као пуномоћници заступају предузеће они заступање предузећа за спорове преко одређене вредности морају имати правосудни испит.

Уколико се заступа предузеће без правосудног испита, када је законом предвиђено да морају имати правосудни испит то представља битну повреду поступка, и разлог за укидање судске одлуке.

13. Да ли се председник надзорног одбора мора разрешити дужности ако у међувремену постане помоћник генералног директора?

Ово питање Закон о предузећима изричито не решава.

Председник надзорног одбора не може да буде генерални директор.

За помоћника генералног директора нема у закону изричите забране.

Међутим, како помоћник може бити овлашћен и да замењује генералног директора сматрамо да није препоручљиво да председник надзорног одбора буде истовремено и помоћник генералног директора или обратно, да помоћник генералног директора буде председник надзорног одбора предузећа.

14. У предузећу сви радници су чланови стамбене задруге и сваког месеца задрузи уплаћују део личног дохотка. Може ли предузеће да пренесе задрузи зграду да буде власништво задругара односно радника?

Стамбена задруга се оснива у смислу Закона о задругама (најмање 30 оснивача), па и у случају када су радници предузећа оснивачи задруге.

Задругари уплаћују чланарину задрузи а не део личног дохотка.

Предузеће не би могло да пренесе без накнаде зграду задрузи односно радницима и да она постане власништво задруге, односно радника задругара.

Зграда је непокретност у друштвеној својини, а имовина задруге и задруга је власништво њихово.

Отуђење непокретности из предузећа подлеже специјалном режиму промета и отуђења непокретности, па се само под тим условима може зграда и преносити односно отуђити.

*Др Ивица Јанковић,
професор на Правном факултету у Крагујевцу*

Одговори на питања постављена на VII Конгресу правника у привреди у Врњачкој Бањи маја 1998.

1. Питање: Да ли у друштвеном предузећу члан скупштине предузећа може истовремено бити члан управног, односно надзорног одбора истог предузећа?

Одговор: Закон о предузећима (чл. 395. став 3. и 398. став 3) одређује да се на управни одбор и надзорни одбор друштвеног предузећа сходно примењују одговарајуће одредбе тог закона о акционарским друштвима. Пошто акционар може бити изабран за члана управног, односно надзорног одбора акционарског друштва, нема сметњи да представник запослених у скупштини друштвеног предузећа буде члан тих органа у истом предузећу. При томе, исто лице не може бити члан управног и надзорног одбора (члан 67. Закона о предузећима).

2. Питање: Друштвено предузеће је имало своја представништва у бившим републикама СФРЈ. Како третирати бивше раднике тих представништава, који су сада странци, приликом поделе бесплатних акција, односно да ли су у истом положају као радници предузећа - држављани СРЈ?

Одговор: Закон Републике Србије о својинској трансформацији одређује (члан 11. став 1) да право на стицање акција под повлашћеним условима имају запослени, осигурани и неосигурани земљорадници, који су држављани Савезне Републике Југославије. Под стицањем акција под повлашћеним условима подразумева се и бесплатно стицање акција по основу уписа (члан 12. став 2. истог закона).

То значи да лица која су била запослена у представништвима предузећа у бившим републикама СФРЈ, а која немају или нису стекла држављанство СРЈ, немају право на бесплатне акције у поступку својинске трансформације друштвеног капитала у предузећу чије је седиште у СРЈ.

3. Питање: Предузеће је основано као једночлано деоничко друштво са јавним позивом на откуп деоница. Како га организovati, односно у који облик друштва капитала га претворити ради усклађивања са Законом о предузећима?

Одговор: За одговор на ово питање није од значаја како је друштво основано, и да ли је једночлано или има више акционара. Оно мора, на основу члана 442. став 3. Закона о предузећима, да се организује и да усклади своје опште акте са одредбама тог закона као и сва друга предузећа. Оно може задржати статус акционарског друштва, или се може претворити у друштво с ограниченом одговорношћу. Ако би се желело да се реорганизује у ортачко друштво или у командитно друштво, оно не може остати са само једним чланом. Пошто је у питању једночлано друштво, одлуке у вези са његовом реорганизацијом доноси власник друштва, и оне морају бити уписане у књигу одлука (члан 248. ст. 3. и 4. Закона о предузећима).

4. Питање: У деоничком друштву које има решење Агенције за процену капитала, у односу 51% деонички а 49% друштвени капитал, и које се трансформише у акционарско друштво, како у статистици уредити питање улоге савета запослених?

Одговор: Уколико је у питању предузеће са мањинским друштвеним капиталом и са више од 50 запослених, запослени имају право да образују савет запослених (члан 84. став 1. Закона о предузећима). Мандат, број и начин избора чланова савета запослених утврђују се колективним уговором, а не статутом (став 3. истог члана). Делокруг савета запослених утврђен је у члану 85. Закона о предузећима, па то нећемо понављати. Треба запазити да савет запослених ни о једном питању које спада у његов делокруг не доноси одлуку, пошто у предузећима са већинским номинираним капиталом не постоји радничко самоуправљање.

5. Питање: Акционарско друштво које је настало из друштвеног предузећа (сходно Закону Републике Црне Горе о својинској и управљачкој трансформацији) потпуно је приватизовано. Како постоји обавеза и за ово акционарско друштво (члан 442. ст. 2. и 3. Закона о предузећима) да усклади своју организацију и општа акта са Законом о предузећима, те да обезбиди минимални износ новчаног капитала, а како акционари немају тих средстава, они су се определијелили за то да ово друштво подијеле на више нових друштава, која би била организована као друштва лица -

оргачко или командитно. Да ли је то могуће и како у том случају изразити капитал који су акционари стекли у акционарском друштву које се дијели (и услијед тога брише из судског регистра)?

Одговор: Акционарско друштво се увек, па и у поступку реорганизовања у складу са Законом о предузећима, може поделити на два или више друштва. Друштва која су настала поделом (или нека од њих) могу бити и друштва лица. Одлуку о таквој статусној промени доноси скупштина акционарског друштва (члан 61. став 1. тачка 6. и члан 435. став 1. Закона о предузећима). Одлуком о подели друштва треба извршити поделу имовине друштва на друштва која настају поделом. Без таквог деобног биланса није могуће брисање подељеног предузећа и упис нових друштва у судски регистар (члан 435. став 4. Закона о предузећима). Ти делови имовине акционарског друштва представљаће оснивачки улог ранијих акционара у друштвима која су настала поделом акционарског друштва.

6. Питање: Да ли удружење акционара, на које су акционари пренели своја гласачка права, има свој посебан правни субјективитет, и постоји ли обавеза уписа удружења у јавни регистар?

Одговор: О удружењима акционара је реч у члану 253. став 4. Закона о предузећима. Ту је одређено да на удружење акционара акционари могу уговором у писменој форми пренети остварење свих или одређених гласачких права по својим акцијама. Претпоставка за примену ове одредбе је да удружење акционара има својство правног лица, јер иначе не би могло да закључује уговоре. За таква удружења важе прописи (па и о регистрацији) који уређују правни положај удружења грађана. Али, акционари се могу повезивати и у удружења или клубове акционара који немају својство правног лица. То су скупови мање или веће групе акционара, на добровољној основи, чија је сврха размена информација, усаглашавање ставова о питањима о којима ће одлучивати скупштина друштва, договарање о заједничком заступнику у скупштини друштва. Заступник може бити неко од акционара или лице које није акционар. Однос између сваког појединог акционара и заступника је строго лични однос, заснован на поверењу, тако да је могуће да за сваку седницу скупштине друштва акционар одреди друго лице за свог заступника, или да без неких формалности прелази из једног удружења у друго. Заступник акционара може бити и неко правно лице ван друштва. Тако, Закон о облигационим односима (члан 1047) одређује да се уговором о депоновању хартија од вредности (значи и акција) банка обавезује да ће, уз накнаду, преузети хартије од вредности ради чувања и вршења права и обавеза које се у вези с тим захтевају.

7. Питање: Да ли удружење акционара може да има свој посебан орган, који би одређивао конкретне представнике удружења за седнице скупштине акционарског друштва?

Одговор: Скуп акционара или орган удружења акционара не може одредити неком акционару заступника, ако акционар с тим није сагласан. Јер, то би представљало ограничавање права која акционар има на основу закона да учествује у раду скупштине друштва (члан 256. став 1. Закона о предузећима). Заступник иступа на седници скупштине акционарског друштва на основу писменог овлашћења које је примио од сваког акционара. Удружење акционара може имати председника или координатора, али је његова функција само да организује скупове акционара.

8. Питање: Да ли је могуће подијелити 43 акције на 66 акционара, с тим да сваком акционару припадне само одређени проценат једне акције?

Одговор: У конкретном случају у питању је расподела акција по основу члана 8. став 1. Закона Републике Црне Горе о приватизацији привреде. По том основу 66 акционара су стекли 43 акције са појединачним уделом од 0,02 до 0,98 у једној акцији акционарског друштва. У таквом случају треба применити члан 234. Закона о предузећима, који одређује да више лица могу бити власници једне акције. Дакле, 66 акционара могу бити заједнички власници 43 акције. Они чине према акционарском друштву једног акционара, а своја права врше преко заједничког заступника. Своје међусобне односе такви ће акционари, као сувласници акција, уредити уговором. По истом начелу могуће је окушљање акционара и на мањем броју акција (10 или 20, на пример).

9. Питање: Могу ли мањински оснивачи д.о.о. тражити брисање из судског регистра в.д. директора именованог пре више година оснивачким актом, када органи управљања не могу да постигну квалификовану већину за доношење формалне одлуке о разрешењу в.д. директора и именовању директора, или када је органима управљања истекао мандат? Може ли се изменом оснивачког уговора поново именовати в.д. директора када је претходном истекао мандат? Која су овлашћења в.д. директора после истека времена на које по закону може бити именован, и ко може тражити његово брисање из судског регистра и у ком року? Када је управном одбору истекао мандат, може ли скупштина именовати директора уколико не може да се изабере нови управни одбор?

Одговор: Питање указује да је реч о предузећу у којем су озбиљно поремећени међуљудски односи. И вршиоцу дужности директора, и управном одбору, истекао

је мандат, а нису именовани нови органи. Очигледно је да је у питању друштвено предузеће, јер само у друштвеном предузећу може да постоји в.д. директора (Закон о предузећима, члан 396. став 3). Без упуштања у детаље који нису јасни из постављеног питања, може се рећи да исто лице, или неко друго лице, може бити именовано за вршиоца дужности директора ако је претходном вршиоцу дужности директора истекао мандат (годину дана). Самим истеком времена на које је именован, вршиоцу дужности директора не престају функције, пошто предузеће не може да постоји без пословодног органа. Њему ће престати функција пословодног органа предузећа тек кад нови директор или вршилац дужности директора буде уписан у судски регистар. Није потребно да се у том смислу мења оснивачки уговор предузећа. При томе је битно да нови вршилац дужности директора предузећа или нови директор предузећа буде именован у складу са законом и општим актима предузећа. Пошто је у конкретном случају управном одбору предузећа, који би требало да изврши избор директора, истекао мандат, тај управни одбор не може извршити именовање новог вршиоца дужности директора или новог директора. Трбало би зато размотрити да ли се може применити члан 59. став 3. Закона о предузећима, који одређује да управљање друштвеним предузећем може преузети Савезна влада, ако је оснивач предузећа савезна држава, односно влада републике чланице (члан 59. став 3. Закона о предузећима). Односно, ако оснивач предузећа није ни савезна ни републичка влада, или ако влада - оснивач предузећа није преузела управљање предузећем, именовање директора или вршиоца дужности директора може извршити скупштина друштва (у складу са начелом да ко може више може и мање - пошто скупштина друштва именује управни одбор, а управни одбор именује директора, она може именовати директора ако управни одбор не постоји). Збор запослених у друштвеном предузећу не може именовати директора, односно вршиоца дужности директора, осим ако предузеће има мање од 50 запослених (члан 394. став 6. Закона о предузећима).

10. Питање: Субјекат уписа (уписан по ранијем Закону о предузећима као друштво са ограниченом одговорношћу) чији су оснивачи физичка и правна лица (49 оснивача) поднео је пријаву ради усклађивања са одредбама новог Закона о предузећима. Како сходно одредбама тог Закона (члан 333. став 3) друштво с ограниченом одговорношћу може имати највише 30 чланова, а облик и оснивачи тог предузећа остају исти, како тумачити одредбу тог члана у конкретном случају?

Одговор: Одредбу члана 333. став 3. Закона о предузећима треба тумачити управо онако како гласи, пошто је потпуно јасно. Друштво с ограниченом одговорношћу не може имати више од 30 чланова, из разлога у које овом приликом нећемо улазити. Уколико друштво има више од 30 чланова, треба да се организује као акционарско друштво.

11. Питање: Раднику у дионичком друштву у мјешовитој својини на основу правоснажне судске одлуке (правоснажна и извршна пресуда о поравнању) признато је право на 55 акција, које су накнадним споразумом позајмљене од осталих радника акционара, с обавезом друштва да ће радницима вратити умањене - позајмљене акције. Фондови прије продаје контролног пакета акција нијесу дозволили да извршење правоснажне судске пресуде падне на њихов терет. Како је сходно одредбама Закона Републике Црне Горе о својинској и управљачкој трансформацији, односно Закона о приватизацији, акционарско друштво приватизовано - контролни пакет акција откупило је физичко лице (екстерни акционар), ко сноси терет накнаде позајмљених акција радницима акционарима?

Одговор: Мада се из питања не могу сагледати све околности конкретног случаја, изгледа да одговор лежи већ у самом питању. Реч је о два правна односа. Једно је однос између акционарског друштва и запосленог у друштву који на основу судске одлуке има право на 55 акција. Друштво је дужно да том запосленом обезбеди тај број акција. Друго је однос између акционарског друштва и других запослених у друштву као акционара, из чијег контингента су обезбеђене те акције. Друштво треба да нађе начина да споразумно уреди тај однос. Купац контролног пакета акција не може у том погледу имати неке обавезе из првог односа, јер он стицањем акција ступа у одређени однос са друштвом, а не са појединим акционарима друштва.

12. Питање: Када акционар може да тражи поништај одлуке органа управљања и да ли уопште може да тражи поништај ако нема 10% основног капитала или статутом одређен мањи део?

Одговор: Тужбу за поништај незаконите одлуке органа управљања акционарског друштва може подићи само акционар или акционари који имају или лица која представљају (као заступници акционара) најмање десетину основног капитала или мањи део одређен статутом друштва (Закон о предузећима, члан 79. став 2). Ова одредба има за циљ спречавање злоупотребе већинског утицаја на одлучивање у акционарском друштву.

13. Питање: На која права се односи члан 14. Закона о хартијама од вредности? Да ли се односи на сва права из акције, или само на поједина?

Одговор: У члану 14. став 2. Закона о хартијама од вредности из 1996. године одређено је да купац који акцију исплаћује у ратама стиче права из акције сразмерно висини уплаћених рата. Према члану 229. став 4. Закона о предузећима, ако акције нису уплаћене, добит се дели сразмерно извршеној уплати, према времену уп-

лата извршених у току пословне године. Што се тиче учешћа у скупштини акционарског друштва, акционар има сва права сразмерно вредности уписаних акција, без обзира на уплату, осим ако му због закашњења са уплатом нису одузете акције које није уплатио (члан 225. Закона о предузећима). Али, ова правила не важе кад је у питању стицање акција у процесу својинске трансформације друштвеног капитала у предузећима. У таквим предузећима право на управљање и на дивиденду дају акције које се стичу по основу уписа (члан 21. Закона Републике Србије о својинској трансформацији). Што се тиче акција које акционар треба да отплати, право на управљање предузећем стиче се сразмерно отплаћеним акцијама, а право на дивиденду сразмерно отплаћеним акцијама и припадајућем попусту.

14. Питање: Од 1991. па на овамо, да ли се стицање деоница могло вршити и да ли права из деоница могу да се црпе без уговора о купопродаји деоница или без издате потврде о упису деоница и потврде о отплати?

Одговор: Ово питање односи се на две различите ситуације. Прво је продаја већ емитованих акција. Таква продаја врши се на основу одговарајућег уговора, с тим што пренос акција које гласе на име мора бити уписан у књигу акционара (члан 232. Закона о предузећима). Друго је пренос акција које је акционар стекао у процесу трансформације друштвеног капитала у предузећу, по основу уписа или уз попуст. Према члану 20. Закона Републике Србије о својинској трансформацији, акције по основу уписа стичу се: у првој години 10%, у другој и трећој години по 20%, у четвртој и петој години по 25%. Акције са попустом издају се након њихове уплате. Пре тога пренос таквих акција није пуноважан. И члан 18. Закона Републике Црне Горе о својинској и управљачкој трансформацији одређује да се трансформација предузећа у дионичко друштво врши издавањем и продајом деоница, које су до коначне отплате непреносиве.

15. Питање: Отворен је стечај над једним предузећем. У поступку стечаја, на основу одлуке одбора повјерилаца, а сходно Закону Републике Црне Горе о својинској и управљачкој трансформацији, стечајно вијеће донијело је рјешење о упућивању већинског власника на оснивање акционарског друштва. Након тога, већински повјерилац је поднио пријаву надлежном регистарском суду за упис акционарског друштва. Суд је донео рјешење о упису овог акционарског друштва. Један од повјерилаца који је пренио своје потраживање на већинског повјериоца поднио је жалбу на ово рјешење, наводећи у образложењу да је против већинског повјериоца поднио тужбу којом тражи раскид уговора о преносу потраживања на већинског повјериоца. Рјешавајући по жалби, Врховни суд је донио рјешење којим укида рјешење првостепеног суда и враћа регистарском суду предмет на поновни поступак.

У образложењу рјешења Врховни суд је наложио првостепеном суду да, увидом у списе стечајног поступка, утврди да ли је подносилац пријаве за упис акционарског друштва - већински повјерилац, заиста већински. Да ли регистарски суд има право да испитује и утврђује ко је већински повјерилац, с обзиром да је то било претходно питање које је требало да утврди стечајно вијеће (а што је стечајно вијеће и утврдило својим рјешењем, па га је на основу одлуке одбора повјерилаца упутило на оснивање акционарског друштва)?

Одговор: Закон Републике Црне Горе о својинској и управљачкој трансформацији ("Службени лист РЦГ", бр. 2/92) одређује у члану 60. да повериоци чија потраживања износе више од половине свих потраживања могу, уз сагласност одбора поверилаца, основати акционарско друштво или друштво с ограниченом одговорношћу, које преузима гаранцију за испуњење обавеза према осталим повериоцима. Из постављеног питања произлази да је на основу ове одредбе извршен упис акционарског друштва у судски регистар. Изгледа да у току стечајног поступка није било спорно ко је већински поверилац. Тек након уписа, због жалбе, постало је спорно да ли је поверилац који је поднео захтев за упис акционарског друштва у судски регистар заиста већински поверилац. То је у овом случају претходно питање, а одговор на то питање зависи од става суда о томе да ли је тужбени захтев којим се тражи раскид уговора о преносу потраживања на наводно већинског повериоца основан. Ако суд стане на становиште да је тужбени захтев основан, и из тога произађе да подносилац захтева за упис акционарског друштва у судски регистар није био већински поверилац, не може бити основано акционарско друштво на основу наведене законске одредбе.

П О Р У К Е

СЕДМОГ КОНГРЕСА ПРАВНИКА У ПРИВРЕДИ СР ЈУГОСЛАВИЈЕ

Седми конгрес правника у привреди СР Југославије одржан је, већ по традицији, у Врњачкој Бањи, и то од 27. до 29. маја 1998. године. Организатор конгреса било је Удружење правника у привреди СР Југославије са часописом "Право и привреда".

Општа тема конгреса била је: **"Привредне реформе - прописи и пракса"**.

Конгрес је окупио око 1.000 учесника - правника из привреде и државне управе, судија, адвоката и научних радника, који су поднели 100 реферата и писмених саопштења. Тематске области кроз које се одвијао рад конгреса биле су: предузећа, приватизација, страна улагања, банке, осигуравајуће организације, привредни спорови, финансијско тржиште, порези, радни односи, привреда и управа, интелектуална права, пословно право Европске уније и пословни односи са иностранством.

Учесници конгреса из Кине, Француске и Велике Британије говорили су на конгресу о процесу приватизације државних предузећа у тим земљама.

Текстови који су презентирани конгресу објављени су у часопису "Право и привреда" број 5-8 за 1998. годину.

У оквиру рада конгреса организован је округли сто са темом: Закон о својинској трансформацији и усклађивање предузећа са Законом о предузећима.

Из припремљених текстова и усмених саопштења на конгресу, могу се издвојити следеће поруке конгреса.

1. Наша предузећа налазе се у фази организационе, управљачке и власничке трансформације. То је врло крупан и одговоран посао, који захтева максимално ангажовање правника у привреди. У вези с тим на конгресу је указано да још увек има предузећа која се тешко ослобађају остатака ранијег привредног система, који је почивао на радничком самоуправљању, друштвеној својини и договорној економији.

Тржишна привреда, а такву желимо да развијемо у нашој земљи, захтева власнички организована предузећа.

Размотрено је питање да ли треба продужити рок за организовање предузећа и за усклађивање општих аката предузећа са одредбама Закона о предузећима и рок за почетак примене Закона о основама промене власништва друштвеног капитала. Уколико не буду продужени, ти рокови истичу 4. јула ове године.

На конгресу је истакнуто да је у том року немогуће обавити све потребне радње за примену ових закона у постојећим предузећима, осим ако се не жели да се том послу приђе чисто формалистички. Посебно у оним предузећима која уз управљачку трансформацију желе да обаве и својинску трансформацију, тај процес због законом утврђеног поступка и рокова мора да траје најмање годину дана. Указано је да у Србији постоји око 180.000 привредних субјеката, а да је до сада усаглашавање са новим Законом о предузећима извршило свега око 10.000, што се може објаснити околношћу да су у питању крупне, суштинске промене у нашој привреди, што не треба радити у журбано.

Учесници конгреса сматрају да би рок за почетак примене ових закона, што се тиче постојећих предузећа, требало продужити за годину дана, дакле до 4. јула 1999. године.

2. У вези са трансформацијом друштвеног капитала у предузећима, тамо где он постоји, на конгресу је подвучено да је приватизација основа за тржишну привреду, за нови привредни систем, за инвестиционо поверење. Такво поверење се не може успоставити у условима хибридног својинског режима.

Учесници конгреса се залажу за правичну приватизацију, уз гаранцију социјалне сигурности свих грађана.

Правни поредак треба да сузбија нерегуларну приватизацију, до које долази разним противправним трансферима из друштвене и државне имовине у приватну имовину, а која има за последицу неосновано богаћење неких на штету свих.

На конгресу је указано на нејасноће и неусклађености у прописима о својинској трансформацији, због којих долази до спорова пред судовима. Ти спорови, без обзира на исход, коче процес трансформације.

У почетној фази примене Закона о својинској трансформацији не треба мењати концептуална решења, већ евентуално извршити неопходна усаглашавања, прецизирања и појашњења одредби, као и дотеривања техничких решења за његову што ефикаснију примену.

Треба убрзати рад на доношењу осталих законских аката предвиђених Законом о својинској трансформацији, као што су Закон о акцијском фонду и Закон о централном депоу.

3. Правни режим директних страних инвестиција у нашу земљу мора се стално преиспитивати и оцењивати у смислу колико су законска решења у целини конзистентна, да ли норме противрече једна другој или чине складну целину. Уочене недостатке треба отклањати, како не би биле доведене у питање основне вредности нашег система страних улагања, који је у основи либералан.

Процедуру за одобравање страних улагања треба прецизно уредити. Органи који учествују у поступку, њихове надлежности и природа интервенције (дакле да ли је у питању дозвола, одобрење или сагласност), као и поступак у случају негативне одлуке или ћутања администрације, морају бити потпуно јасно уређени. Стварањем тзв. професионалне јавности мора се спречити да органи који учествују у поступку прелазе оквира своје надлежности или поступак компликује разним "интерним" ставовима и усменим тумачењем прописа. Из правног система треба отклонити могућност да у поступку о истом питању одлучује и управна и судска власт. При одлучивању о допуштености страних улагања, у начелу предност треба дати судовима.

Кроз коморски систем, разне облике иновације знања, стручну литературу и друге погодне начине треба афирмисати предности нашег режима страних улагања у односу на системе земаља са којима можемо да се поредимо. При том треба јасно разграничити оправдане примедбе и захтеве страних пословних партнера од оних домаћих интереса које регулативом и праксом треба штитити.

4. Учесници конгреса истакли су потребу интензивирања уговорног повезивања банака.

У извршном поступку потребно је побољшати положај поверилаца, а то значи и банака када се у правним односима појављују у улози повериоца.

Као инструмент безготовинског плаћања и ради смањења ризика ненаплате потраживања препоручено је шире коришћење акредитива.

5. У оквиру тематске области о осигурању истакнуто је да треба покренути поступак законског регулисања својинске трансформације оних организација за осигурање које су настале од бивших заједница за осигурање.

Ради отклањања нејасноћа и неусаглашености законских норми о страним улагањима у делатности осигурања, потребно је јасно ставити Закон о осигурању имовине и лица и Закон о страним улагањима у однос посебног закона према општем закону.

Доследно забрани оснивања сопствених осигуравајућих друштава страних лица у нашој земљи, требало би предвидети и проценат учешћа страног капитала у осигуравајућим друштвима која се оснивају код нас, јер симболичним учешћем домаћег партнера ова забрана губи сврху. Алтернатива је потпуно отварање домаћег тржишта осигурања за страна улагања, што би охрабрило прилив страног капитала.

Поред могућности улагања на корпоративној основи, требало би дозволити и могућност уговорног улагања страног капитала у наше осигуравајуће организације.

6. Привредни спорови и пракса њиховог решавања су предмет посебног и трајног интересовања привреде и правника у привреди. У рефератима који су поднети на конгресу обрађена су бројна и разноврсна конкретна и актуелна питања везана за привредно судство и међународну трговинску арбитражу. Сви ти радови указују да су за решавање тих питања у пракси потребна висока правничка профе-

сионалност, коју учесници у привредним споровима, како унутрашњим тако и међународним, очекују и од привредних судова и арбитража, уз потпуну непристрасност.

7. У тематској области која се односила на финансијско тржиште указано је на низ практичних проблема и дилема у спровођењу прописа, као и на питања која нису уопште или нису адекватно регулисана.

На конгресу је подвучен значај који финансијско тржиште има као основни фактор тржишне економије. Потребно је што хитнијом доградњом законских прописа из ове области извршити хармонизацију домаћих прописа са нормативним актима Европске уније и осталог дела света.

Указано је на потребу да се полазећи од светских искустава изврши доградња наших прописа што се тиче финансијског тржишта. Учесници конгреса се залажу за оснивање и развој система депозитарних институција, специјализованих организација за клиринг и салдирање трансакција са хартијама од вредности, за централну клиринг или депо организацију, за специјализоване организације за пословање и трговање хартијама од вредности, за оснивање инвестиционих фондова и друштава за управљање тим фондовима.

Потребно је успоставити чврсто организоване и контролисане облике слободне ванберзанске трговине хартијама од вредности.

Све ширира пословна самосталност предузећа захтева да се више ангажујемо на усвајању и примени светских рачуноводствених и ревизорских правила и стандарда.

8. У оквиру тематске области "Радни односи" истакнуто је да слободном привређивању свим облицима својине на јединственом тржишту робе, услуга и капитала одговара систем радних односа који је заснован на тржишној логици.

Тај систем треба заокружити колективним уговорима на нивоу федерације.

Уставном начелу да се привредне и друге делатности обављају слободно и под једнаким условима није сагласна законска обавеза заснивања радног односа са најмање два радника, која важи само за предузећа и за угоститељске и трговинске радње у седиштима општина и градова.

Укидање двостепености при одлучивању о правима, обавезама и одговорностима запослених није у складу са уставним правом на жалбу.

Положај директора који је разрешен дужности (тј. постаје запослени у статусу технолошког вишка) не доприноси привлачности менаџмента, без чега нема успешног пословања у тржишним условима рада.

Ради ефикасности заштите запослених, треба јачати инспекцијски надзор у области радних односа, уз приближавање прописа о том надзору светским стандардима.

9. У погледу односа привреде и управе указано је да је основна претпоставка за функционисање тржишне привреде постојање правне државе, односно конзистентног правног система заснованог на основним опредељењима Устава СР Југославије и одговарајућих државних институција (правосудних органа и органа др-

жавне управе). У том циљу неопходно је у што скоријем року окончати усаглашавање преосталих савезних закона са Уставом, а истовремено и усклађивање републичких прописа са савезним Уставом и савезним законодавством. Такође треба донети и савезне законе у областима које до сада нису биле у надлежности савезне државе, уз истовремено коришћење уставних могућности за јединствено уређивање одређених питања, кад се републике - чланице о томе договоре. То се посебно односи на она питања која су од значаја за функционисање јединственог југословенског тржишта (као што су питања која треба уредити грађанским законом, затим порески систем и др.).

Посебан значај у остваривању јединственог југословенског тржишта има ефикасно извршавање закона, других прописа и општих аката, што се, поред осталог, обезбеђује и законитим и одговорним радом органа државне управе кад решавају о остваривању права и интереса предузећа и других привредних субјеката. Стога је неопходно приступити реформи државне управе у целини, сагласно њеним функцијама у условима тржишне привреде, како она не би била једна од кочица у спровођењу привредних реформи.

10. У погледу интелектуалних права, на конгресу је подвучено да је доношењем савезног Закона о ауторском праву и сродним правима заокружен вишегодишњи процес успостављања савременог система заштите интелектуалне својине у Југославији. Тиме је дат значајан допринос:

- подстицању интелектуалног стваралаштва;
- хармонизацији нашег правног система са релевантном међународном регулативом;
- повећању инвестиционог поверења странаца.

У циљу сузбијања у Југославији (иначе светског феномена) тзв. пиратства на интелектуалној својини, неопходно је:

- одлучније и ефикасније примењивати постојеће прописе;
- значајније унапредити прописе о сузбијању нелојалне конкуренције;
- по потреби усавршавати прописе како би они стално били у складу са убрзаним технолошким напретком и друштвеним развојем.

11. У тематској области која се бавила неким питањима пословног права Европске уније, на конгресу је још једном указано на значај који то право има не само за државе - чланице Уније, него и за привредне субјекте из држава нечланица, као што је СР Југославија. Екстериторијални аспект примене и дејства права Европске уније посебно је карактеристичан за комунитарно право конкуренције.

У том циљу, кроз анализу правног режима увоза робе пореклом из Југославије у државе чланице Европске уније, затим правила о контроли фузија и других аспеката права конкуренције, посебно антимонополских прописа, као и прописа о оснивању предузећа, на конгресу је подвучена потреба хармонизације нашег права са правом Европске уније.

За нашу земљу пословање са земљама чланицама Европске уније има такав значај да је потребно стално пратити и изучавати процес хармонизације права тих земаља кроз правну регулативу Уније.

12. У области правне регулативе пословних односа са иностранством, на конгресу је указано на незаобилазну улогу државе, као субјекта који је надлежан и одговоран за успостављање општег амбијента и формално-правних оквира за обављање привредних послова наших предузећа са страним партнерима.

Истакнута је потреба наше привреде:

- за укључивање СР Југославије у све значајније међународне трговинске и финансијске организације;

- за успостављање и стално ширење билатералних и мултилатералних политичких и трговинских односа наше земље са другим државама, нарочито са онима са којима традиционално одржавамо добру привредну сарадњу;

- за спровођење појачане правне контроле у сферама спољнотрговинског пословања, у циљу спречавања изигравања закона и злоупотреба у обављању спољнотрговинске делатности;

- за организовање ефикасних сервиса у савезној и републичким коморама који би помагали привредним организацијама у обављању спољнотрговинских формалности, а који би били растерећени бирократизма у раду;

- за подстицање сарадње са страним инвеститорима, посебно по основу БОТ система;

- за доградњу правне регулативе која би омогућила већу слободу кретања новца у односима наше земље са светом;

- за јачање поверења иностраних партнера у наше банкарске гаранције.

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

<i>Ивица Јанковец</i>	Плаћање кад постоји више дугова и делимично плаћање дуга	1
<i>Дејан Појовић</i>	Порески третман статусних промена трговачких друштава	7
<i>Зоран Арсић</i>	Неновчани улог и немогућност извршења обавезе уношења у акционарско друштво	21
<i>Божидар Церковић</i>	Приватизација спортских клубова и друштава, ограничења и перспективе	30
<i>Мирјана Цукавац</i>	Приказ новог немачког Закона о арбитражи (ступио на снагу 1. јануара 1998. год.)	43
<i>Мојмир Мамојка</i>	Приватизација у Словачкој и нека својинска питања	57

МЕЂУНАРОДНО ПОСЛОВНО ПРАВО

Међународна регулатива	64
Решавање међународних спорова	68
На дневном реду у свету	71
За документацију	74
Занимљивости	78
Глосар	80

СУДСКА ПРАКСА

Сентенце из пресуда Врховног суда Србије, <i>Вера Марковић</i>	83
--	----

ПРАВНА ПРАКСА

Мишљења Министарства за рад Републике Србије, <i>Милица Дражић и Снежана Вујановић</i>	99
Мишљење Савезног министарства за привреду, <i>Александар Унковић и Александра Јорданов</i>	108
Одговори на питања, <i>Јездимир Мийровић и Ивица Јанковец</i>	116, 121
Поруке Седмог конгреса правника у привреди СР Југославије	129

C O N T E N T

ARTICLES

<i>Ivica Jankovec</i>	Payment in Case of Existence of Several Debts and Partial Payment of a Debt (original article).	1
<i>Dejan Popović</i>	Taxing Treatment of Changes of Status of Commercial Companies (original article).	7
<i>Zoran Arsić</i>	Non-financial Investment and Impossibility of Performing a Duty to Invest into a Joint-stock Company (original article).	21
<i>Božidar Cerović</i>	Privatisation of Sporting Clubs and Associations, Limitations and Perspectives (review article).	30
<i>Mirjana Cukavac</i>	A Review of the New German Law on Arbitration (review article).	43
<i>Mojmir Mamojka</i>	Privatisation in Slovakia some property questions (review article).	57

INTERNATIONAL BUSINESS LAW

International Regulations	64
Solving of International Disputes	68
Current in the World.	71
For the Record.	74
Variety	78
Glossary	80

COURT PRACTICE

Pronouncements from the Judgements of the Supreme Court of Serbia, <i>Vera Marković</i>	83
---	----

LEGAL PRACTICE

Opinions of the Ministry of Labour, <i>Milica Dražić and Snežana Vujinović</i>	99
Opinions of the Ministry of Economy, <i>Aleksandar Jordanov and Aleksandar Unković</i>	108
Answers to questions, <i>Jezdimir Mitrović i Ivica Jankovec</i>	116, 121
Messages of a Congress of business lawyers of Yugoslavia	129

UDK 347.7

YU ISSN 0354-3501

П Р А В О И П Р И В Р Е Д А
ЧАСОПИС ЗА ПРИВРЕДНОПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

БРОЈ 9-10/1998./Година XXXV
Београд

Главни и одговорни уредник
Мирко Васиљевић

Уредник
Мирослав Пауновић

Редакција
Зоран Арсић, Мирко Васиљевић, Радован Вукадиновић, Славољуб Вукичевић, Мирослав
Врховшек, Драгољуб Драшковић, Зоран Ивошевић, Ивица Јанковец, Милица Јањушевић
(секретар), Милан Миљевић, Боса Ненадић, Бранко Љутић, Ратомир Слијепчевић, Алек-
сандар Ђирић, Боривоје Шундерић

Издавачки савет
Јованка Бодирога, Михајло Велимировић (председник), Славко Царић (заменик
председника), Славко Вићић, Миљко Ваљаревић, Ратомир Капанин, Светозар Крстић,
Милан Лукић, Радомир Лазаревић, Бојан Илић, Аранђел Маркићевић, Бошко Марковић,
Мирослав Милетић, Јездимир Митровић, Вера Нећак, Данило Пашајлић, Владо Поповић,
Витомир Поповић, Марко Рајчевић, Марко Стелјић, Миодраг Трајковић.

Издавач
УДРУЖЕЊЕ ПРАВНИКА У ПРИВРЕДИ СР ЈУГОСЛАВИЈЕ
Београд, Теразије 23/VI-701
тел./факс 3248-428
поштански фах 47

Технички уредник
Зоран Димић

Рачунарска припрема
Јелена и Зоран Димић
Светозара Марковића 2, Београд

Претплата за 1998. годину износи: правна лица - 1050. динара,
физичка лица - 525. динара, иностранство - 100 УС \$

Претплата се врши на жиро рачун број: 40806-678-3-99933, уз назнаку:
Претплата за часопис „Право и привреда“

Тираж: 600 примерака.

Издаје ДВОМЕСЕЧНО

Штампа: ИСП „САВРЕМЕНА АДМИНИСТРАЦИЈА“ Д.Д.,
Штампарија „БРАНКО ЂОНОВИЋ“, Београд, Црнотравска 7-9

НАРУЏБЕНИЦА

Овим се неопозиво претплаћујемо на ____ примерака часописа "ПРАВО И ПРИВРЕДА" за 1998. годину по цени од 1.050,00 динара за правна лица (525,00 за физичка лица, 100 USA \$ за иностранство) на име аконтације годишње претплате с тим да се претплата продужује и за следеће године, уколико се изричито-писмено не откаже пре истека текуће године.

Износ од _____ динара уплатићемо у законском року по пријему рачуна на жиро рачун број 40806-678-3-99933 УДРУЖЕЊЕ ПРАВНИКА У ПРИВРЕДИ СР ЈУГОСЛАВИЈЕ

Београд, Теразије 23/VIИ-701

Тел/факс 3248-428

Часопис слати на адресу:

са назнаком за _____ службу.

Молимо да ову наруџбеницу оверену и потписану од стране овлашћеног лица пошаљете на адресу УДРУЖЕЊЕ ПРАВНИКА У ПРИВРЕДИ СР ЈУГОСЛАВИЈЕ, Београд, Теразије 23/VIИИ-701

П. фах 47

Потпис наручиоца

М.П.

Обавештење читаоцима

Чланство у Удружењу правника у привреди Југославије

Удружење правника у привреди Савезне републике Југославије основано је 23. децембра 1992. године, са седиштем у Београду, као професионално-стручна друштвена организација правника запослених у предузећима, банкама и другим привредним организацијама и правника који раде на привредно-правним пословима у привредним коморама, на факултетима, привредним судовима и другим органима и организацијама на територији СР Југославије.

На оснивачкој Скупштини између осталог, усвојен је и статут Удружења.

У Статуту Удружења предвиђене су одредбе о чланству у Удружењу. Чланство у Удружењу стиче се приступањем.

Извршни одбор Удружења одлучио је да износ чланарине за правна лица за 1998., као и за физичка лица (правници, магистри и доктори правних наука) и даље износи:

За велика предузећа	500 дин. год.
За средња предузећа	400 дин. год.
За мала предузећа	300 дин. год.
За физичка лица	100 дин. год.

Постојећи чланови Удружења приликом одржавања Сусрета правника у привреди и других Саветовања имају одређене погодности.

Исто тако чланови Удружења, директно или организовањем састанака, могу да се обраћају Удружењу за конкретну правну помоћ, а у циљу што успешнијег извршавања задатака на радном месту.

Уколико ваше предузеће - банка - суд до сада није постало члан Удружења, а оцени да би му чланство у Удружењу било од користи, нађе интереса и жели да приступи Удружењу, молимо да попуните приступницу која се у прилогу доставља и чланарину за 1998. годину уплатите на жиро рачун Удружења број 40806-678-3-99933 СПП Београд.

ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР УДРУЖЕЊА ПРЕДСЕДНИК УДРУЖЕЊА
Бодирога Јованка, дипл. прав. Проф. Др Мирко Васиљевић

ПРИСТУПНИЦА

(Назив предузећа - установе)

п р и с т у п а Удружењу правника у привреди СР Југославије.

Уплату износа од _____ дин. на име чланарине за 1998. годину дозначујемо у корист жиро рачуна Удружења бр. 40806-678-3-99933 СПП Београд.

Датум _____ 199__ . године.

М.П.

ПОТПИС ОВЛАШЋЕНОГ ЛИЦА

СЕДМИ КОНГРЕС

ПРАВНИКА У ПРИВРЕДИ СР ЈУГОСЛАВИЈЕ

Поштовани колега,

Задовољство нам је што Вас, као учесника наших традиционалних сусрета, можемо да обавестимо да припреме за VII КОНГРЕС ПРАВНИКА У ПРИВРЕДИ СРЈ успешно теку. Ове године, VII Конгрес ће се одржати од 27. до 29. маја у Врњачкој Бањи, већ традиционалном месту окупљања правника у привреди.

Остајући верни начелу да на скуповима у Врњачкој Бањи разматрамо најактуелније теме за рад правника у привреди, Управни одбор Удружења одлучио је да главна тема овогодишњег Конгреса буде:

ПРИВРЕДНЕ РЕФОРМЕ-ПРОПИСИ И ПРАКСА

са следећим тематским областима:

- I ОСНОВНА ТЕМА
- II ПРЕДУЗЕЋА
- III ПРИВАТИЗАЦИЈА ПРИВРЕДНИХ СУБЈЕКТА
- IV СТРАНА УЛАГАЊА
- V БАНКЕ
- VI ОСИГУРАВАЈУЋЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ
- VII ПРИВРЕДНИ СПОРОВИ
- VIII ФИНАНСИЈСКО ТРЖИШТЕ
- IX УПРАВА И ПРИВРЕДА
- X ПОРЕЗИ
- XI ИНТЕЛЕКТУАЛНА ПРАВА
- XII ПРИВРЕДНО ПРАВО ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ
- XIII РАДНИ ОДНОСИ
- XIV ПРИВРЕДНИ ОДНОСИ С ИНОСТРАНСТВОМ

У раду овогодишњег Конгреса учествоваће и већи број угледних научника-референата из иностранства.

Упућујемо Вам позив да и ове године присуствујете и учествујете у раду VII Конгреса правника у привреди СР Југославије.

Надамо се да ћемо и овом приликом провести три пријатна дана у заједничком раду и дружењу.

ИНФОРМАЦИЈЕ И ПРИЈАВЕ:

Накнада за Зборник реферата и учествовање на Конгресу (котизација) износи:

- 1) 430,00 динара за првог учесника
- 2) 330,00 динара за следеће учеснике (по учеснику) из исте организације
- 3) преко 10 учесника из исте организације - бесплатно
- 4) за спонзоре према Уговору о спонзорству

Накнада се уплаћује на жиро-рачун Удружења правника у привреди Југославије, СПП Београд, број: 40806-678-3-99933 или се регулише на самом Конгресу. У случају уплате на жиро-рачун понети примерак уплате.

Ближе информације и пријаве можете добити односно слати Удружењу правника у привреди СР Југославије, Београд, на тел/факс 011/3248-428 (Милица Јањушевић) и на телефон Генералног секретара Удружења (Јованка Бодирога-Јанковић) 011/3240-508.

ПОШТОВАНЕ КОЛЕГЕ

Спољнотрговинска арбитража при Привредној комори Југославије поводом обележавања свог јубилеја - 50 година постојања и рада издала је две књиге:

1. Зборник реферата МЕЂУНАРОДНА ПРИВРЕДНА АРБИТРАЖА - стање и перспективе.

Књига садржи 20 научних радова истакнутих стручњака из области међународног арбитражног права из земље и света који се баве обрадом најважнијих питања теорије и праксе међународних трговачких арбитража и представља допринос арбитражној мисли у нас.

2. ЗБОРНИК АРБИТРАЖНЕ ПРАКСЕ Спољнотрговинске арбитраже при Привредној комори Југославије (1947-1997).

Књига садржи коментар најзначајнијих арбитражних одлука за протекли период од 50 година и служиће као користан извор сазнања о одређеној арбитражној пракси у конкретним случајевима.

Књиге можете наручити:

НАРУЏБЕНИЦА

Фирма/Презиме и име

Адреса

Тел/Факс

Број примерака

Уплату извршити на жиро рачун Привредне коморе Југославије бр.

40811-637-1-5486, позив на број 611502.

Цена: 100,00 дин. по књизи. За наруџбу више од два комплета (4 књиге) одобравамо попуст од 20%.

Начин плаћања (заокружити): *вирмански*

џојтовински

Књиге шаљемо по пријему уплате. Доказ о уплати са наруџбеницом послати на факс: (011) 3248-754 и 3225-903

У _____ 1998.

М.П.

Потпис наручиоца

МЕСТО ЗА ФОТОКОПИЈУ УПЛАТЕ

У издању Удружења правника у привреди СР Југославије изашао је
из штампе и у продаји је:

Водич
за примену Закона о својинској трансформацији
• правни и економски аспекти •

Аутори водича су руководиоци и водећи експерти за израду Закона:

1. Проф. др Мирко Васиљевић
2. Проф. др Драган Ђуричин
3. Проф. др Владимир Познанић

Н А Р У Ц Љ Е Н И Ц А

Фирма/Презиме и име

Адреса

Тел/факс

Број примерака

Цена: 210,00 дин. За нарудбу више од 5 књига одобравамо попуст од 10%.

Начин плаћања (заокружи) • вирмански
• готовински

Књиге шаљемо по пријему уплате. Доказ о уплати са нарудбеницом послати на факс: (011) 3248-428.

У _____ 199__.

МП _____

Потпис наручиоца